

д

ІЗДРИК

орлешка-2gb

Юрко Іздрик. Флешка-2GB – К.: Грані-Т, 2009. – 248 с.
(Серія «De profundis»)

Під цією майже чорною обкладинкою ховається збірка есеїв одного з найконцептуальніших письменників-модерністів сучасної української літератури. Тож якщо четвер для вас не лише один із семи днів тижня – ця книга саме для вас.

Як зазначив Тарас Прохасько – «... це найпрозоріша книжка найточнішого Іздрика. Вона є підбіркою «Есею, шкіців та колажів Юрія Іздрика, вперше зібраних під однією обкладинкою» (сама обкладинка теж є бездоганим шкіцом і колажем того ж Іздрика)».

ISBN 978-966-465-222-0

© «Грані-Т», майнові права

Profundis
de

Юрко Ізгрик
Флешка-2GB

СПАН-Т

Зміст

Розділ перший. Крапки над «Я»

1. Точка зору	7
2. Точка відліку	11
3. Point of vision	15
4. Crack point	19
5. Критична точка	23
6. Точка опори	27

Розділ другий. Поет і його...

Поет і його ігуана	32
Поет і його біографія	39
Поет і його демони	46
Поет і його проза	53

Розділ третій. Враховуючи пробіли

Alien vs Predator	68
F1. Короткий курс	76
Урок малювання	82
Теорія відмови	88
Гра з сірниками	94
А гулі...	98
Щоденна вежа	102
Фісташки безсмертя	106

Розділ четвертий. Мої території

Готель «Україна»	111
Лови на лева	118
Львів: секвенції психозу	124
Levels of Lviv	138
На середині міста. Топологія déjà vu	146
Станіслав: туга за несправжнім	159
По коліна в Європі. Моделювання малої батьківщини..	188

Розділ п'ятий. Неформат

Біографія аутисти	199
Любов:	214
Без кінця	226
Свобода дада	234

Постскрипт

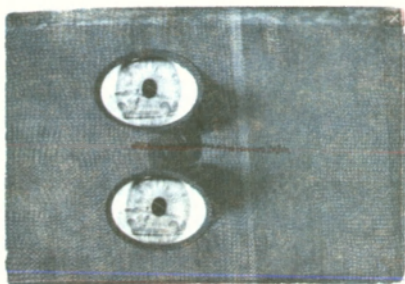
Історія абетки в апокрифі про ягоду	246
---	-----

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

Крапки над «Я»

1. ТОЧКА ЗОРУ

У мене немає точки зору. У мене є очі, повіки, зіниці й решта офтальмологічних деталей, але точки зору нема. Я непогано розрізняю літери на стенді окуліста, хвацько складаю їх у слова і речення, я навіть маю певні погляди на літературу. Я взагалі маю погляди. Але не маю точки зору. Мені не вдається вибрати позицію, з якої можна було би бачити світ, як то кажуть, об'єктивно чи бодай суб'єктивно. Хоча ознаки і суб'єкта, й об'єкта у мені десь, мабуть, є. Повинні десь бути. Напевно є.

А точки зору нема.

І це попри те, що я не раз зупинявся на своєму дао, оглядався позад себе, намагаючись зафіксувати поглядом Содом і Гоморру минулого.

Соляні стовпи моїх Йа слугували досконалыми штативами для цифрових фотоапаратів, відеокамер і телескопів. Однак опорою для точки зору вони не стали. Чим

далі я рухався, тим більше мій зір щораз розфокусовувався, видираючи з плину буття то постать, то піщинку, але жодну з митей я так і не наважився визнати прекрасною. Принаймні так, щоб наказати їй: «Зупинися». Ландшафти стікали патьоками етнографічного живопису. Від інтер'єрів завжди залишалося те саме: вішак у вигляді пальця, фрагмент чужої підлоги і бридко теплі капці з ноги господаря. Обличчя розпливалися в словесних портретах. Від міст зоставалися пентаграми ліній метрополітену. Від країн – скани візових кодів, невидимі для неозброєного ока навіть удень.

Соляні стовпи, звісно, не найкраща опора для сталої точки зору. Дехто з метою, як то кажуть, щастя і стабільного кругозору встановлює собі за життя монументи. Але що можна побачити, видержись на плечі власному монументові? Якусь зашмаркану друкарку, якусь підозрілу фангрупу готичного вигляду, кілька візиток, тисячі есемесок, гігабайт фотографій, що там іще? От і припадає пилом цейсівська оптика, вийнята з футлярів років двадцять тому, а так і забута на шафі в кабінеті другого літредактора.

Може, вся справа в тому, що нікому не вдається посправжньому зупинитися. Нехай навіть з утоми, з нудьги, знічев'я. Нехай навіть із раптового зрозуміння абсурдності руху як такого. Ідіотичності невпинного плину часу, місць, кулінарії, автобусних компостерів. Зупинитися, нехай і з відвислою щелепою, заслиненим підборіддям і каламутним поглядом імбецила-ветерана. Викинути ветеранське посвідчення, засмальцьований нотатник і перетерміновану пачку вологих серветок. Витерти піт рукавом. Натиснути пальцями на повіки. Протерти очі. Полічити до одного. І згадати все. Остовпіти. Щойно тоді з нерухомої

позиції окинути поглядом, як то кажуть, горизонт чи, як подекують, ойкумену. Та все намарно. Навіть на зупинках зупинитися не дають, дихаючи в спину, транспортні конкуренти. Навіть у парках і на паркінгах зупинки платні, короточасні, небажані. Навіть легальні гасла STOP обіцяють не зупинку, а контрольовані в'їзд-виїзд. Навіть реклами «Останнього спочинку» гарантують не кінцеве пристановище, а тільки якісне упакування для переселенця на той світ. Та ще гори поминальних вінків, які є зовсім не ритуальними аксесуарами, як заведено думати, а декорованим свідченням легальності міграції покійника.

Рух, як то кажуть, життя, зупинки, подекують, у будні не функціонують. Коротше, стати статичним не вдається нікому.

Може, моя точка зору тримається на якомусь надувному матраці посеред гігантської калюжі, й усе, що може запропонувати така перспектива, – невпинне погойдування небокраю, цієї уявної лінії, яка, попри те, що є видимою, залишається цілковитою видимістю, себто фікцією, і аж ніяк не може слугувати ниткою розмови, ниттю Аріадни, стьожкою вервиці, бла-бла-бла.

Мабуть, людям, які мають точку зору, з цієї точки зору здається, що відсутність точки зору неможлива. Що навіть забутий в океані на надувному матраці невиліковний громадянин світу мусить мати власну точку зору, поки його зір здатний розрізняти світло і морок, насіння і лушпиння, воду й вино.

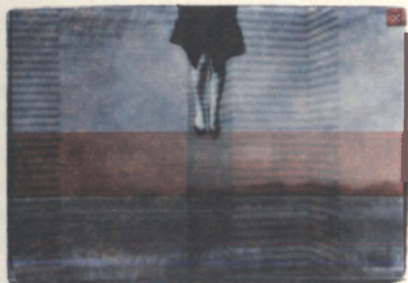
Хоча, якщо по суті, то кожне око, і праве, і ліве, має свою точку зору, власне, око її лишень і має, оту точку, точку одиниці. Однак, маючи точку зору, око не має жод-

ної потреби її оприлюднювати, а тому людина, власниця двох очей, дезорієнтована стереоскопією власного бачення, і тут уже ні соляні стовпи, ні подіуми, ні монументи, ані цейсівська оптика, забута років двадцять тому на шафі, не допоможуть.

«А як же ти?...» – запитують мене. «А ніяк», – відповідаю. Хоч міг би й не відповідати. Адже в мене немає... І далі за текстом. Однак я не повторююся в безглузких запереченнях, якщо хто таке подумав. Адже я, як кажуть, письменник. І, як подекують, митець. А кожен митець – лише передавач. Медіатор. Аякже, я – передавач. І навіть знаю який. «Сіменс і Гальске» (А.О.Р.Е.З.) №1332. Застаріла модель. 1913-го, чи що, року. Водозахисне виконання. Термостійкий. Вибухо- й екологічно безпечний. Передавач азбуки Морзе.

Звичайно, в мене є власна точка зору. І навіть не одна. Зазвичай я подаю в сигналі три точки. Чи то пак, три крапки. Потім – три тире. Згодом знову три крапки. Я сигналізую. Я сигналізую. Я. Сигналізую. Крапка.

2. ТОЧКА ВІДЛІКУ

Точкою відліку може слугувати що завгодно. Сказано-бо: той, кому судилося померти в петлі, повинен молитися на мотузку і причащатися милом – коли б спало йому на думку втопитися, топтитиметься він так, що не приведе Господи.

Тож точкою відліку може бути будь-що. Зазвичай нею вважають дату народження. Навіть поминаючи оту казуїстичну «дату» (очевидно ж, що «дата» – надто аморфне означення «моменту» появи на світ), мусимо визнати, що точка відліку передбачає того, хто вже знає рахунок і розуміє, що таке відлік. Щойно народжена істота, природно, не те що цифрами не оперує, вона й пам'яті своїй не володар, тому майже ніхто не пам'ятає моменту появи на світ, а власний день народження сприймається як початок біографії лише під тиском суспільних конвенцій.

Звісно, можна обрати точкою відліку перше усвідомлення власного Я, перший дитячий спогад. Але, як відомо психіатрам, наші дитячі спогади зазвичай – психічні фантоми, що їх вміло культивують дорослі. І коли я дивлюся на вгодованого, ретушованого аніліном підсвинка у візку – моє перше фото, розум відмовляється визнати себе правонаступником цього бездумного аж до безумності створіння. Навіть у найкращому випадку – це радше лялечка скарабея Йа, чий скачаний у кулю перегній моє Я приречене котити до кінця днів разом із власними пожитками. Ані написане на звороті ім'я, ані вірогідна дата, ані назва міста дитинства не видаються мені достатньо переконливими, аби ідентифікувати себе з цим незнайомим малюком, з яким ніколи не судилося зустрітись. От хіба штамп у кутику знімка «фотоательє «Етюд» викликає збурення каламутних вод пам'яті: портрети першокласника, піонера-комсомольця, а згодом і власника альбому випускників робилися саме тут. Напівморок, важкі штори на вікнах, схожий на автоматичний етюдник Голема, громіздкий апарат на тринозі й мордата тітонька з поведінкою воєнкома: голову вище! сядь рівно! не дивися в об'єktiv! – усе це справжнє, живе і жахне, як перша вчителька. Та який стосунок усе це має до точки відліку?

Я залюбки вважав би особистою точкою відліку епізод про батька, віднайдений у власному щоденнику: «Добре пам'ятаю, як одного разу пізно ввечері ми поверталися з ательє, де мені мали пошити мої перші модні штани, і я, розімлілий від картини зоряного неба й передчуття модної обновки, запитав батька про сутність життя. Я перебував у тому щасливому віці, коли цілком щиро цікавляться такими речами і цілком щиро гадають, ніби кожне

запитання має відповідь, а кожна річ – відповідний сенс. Можливо, саме тодішнє моє існування під таким-то небом, без таких-то штанів усе ж породило підозри в недоосмисленості існування, однак я все ще сподівався на чудо, на те, що сенс є, просто через свою незрілість я не вмів його збагнути. Тато розвіяв мої останні сподівання. І, треба віддати йому належне, зробив це відверто, без недорікуватостей, але й без зайвої афектації». Чудесна сцена, що й казати, – космогонічний антураж, перша зустріч із безсенсовністю, сенсовний сенсей... Однак чомусь цей уповні вартий життєвого старту епізод мені не хочеться вважати точкою відліку. Та й, урешті, кожна зустріч із безсенсовністю – завжди, немов уперше. До нього неможливо звикнути. Однак це не аргумент, аби кожен абсурд чи нонсенс вважати Точкою.

Уже значно пізніше, коли я зрозумів, що *віра* – це передусім *довіра*, що світ влаштований *славно*, і за це його Творця варто *славити*, що випасти з лона матері не означає покинути лоно Господньої любові, що райське блаженство не різновид метафізичного оргазму, а чисте *усвідомлення єдності* з Богом, що присутність зла є *тимчасовою платою* за осутнення світу і власну тілесність, що *темрява* не субстанція, а тільки *відсутність світла*, а земне *життя* – лише недовге *випробування для безсмертної душі*, щось на зразок совдепівських виїздів «на буряки», так от, коли я все це зрозумів, то зрозумів і те, що найкращою точкою відліку є смерть. Адже саме смерть є початком нового, безсмертного існування, де вже не чигатимуть на тебе небезпеки і страхи, де не буде жодних земних марнот, і жодних виїздів на буряки, і – що найприємніше – самої смерті теж не буде. І вже не матиме значення навіть, чи молився ти за життя мотузці й

причащався милом, чи таки поліз топитися (і скільки часу та зусиль у тебе це відібрало), а чи зумів гідно дочекатися «природного» кінця і відплив у вічність у дбайливо спорядженій родичами сосновій труні. Лише момент біологічної смерті має всі ознаки абсолюту, незворотності й остаточності, що й дозволяє з повним правом визнати його точкою відліку, ба навіть Точкою Відліку, хоча насправді за нею жодних відліків не буде, адже вічність не потребує арифметики.

Однак ми все ще тут і зі звичним антропоцентризмом наділяємо по-той-біччя всіма звичними для нас прикметами: і арифметичними, і фізичними, і – чого гріха таїти – стилістичними. Тому цілком імовірно, що *по цей бік* справ для когось, для небагатьох, у найкращому випадку для двох-трьох безумців, Точка віднайдеться десь серед розділових знаків цього тексту, а Відлік розпочнеться відразу по закінченні цієї фрази.

3. POINT OF VIEW

«Point of vision» – термін, що ним часто послуговуються літературознавці, розглядаючи перспективу, з якої автор бачить персонажів, позицію, з якої оповідає свої історії. Метафорично це поняття можна описати як вічко, крізь котре автор підглядає за бранцями власної фантазії. Не здогадуючись, що й сам може бути експонатом у чийсь кунсткамері.

Я згадав про цей термін, коли моя приятелька вчергове подивувалася, що ми з нею познайомилися так пізно. Справа в тому, що вона живе у Львові на тій самій вулиці, де розташоване помешкання моєї далекої родини: я часто туди навідувався, починаючи від 1983 року, а отже, ймовірно, міг не раз зустрічати її чи навіть спостерігати, як вона, молодша за мене на 15 років, бавиться в пісоч-

ниці, кружляє на каруселі чи біжить до школи. До того ж вікна обох помешкань дивилися одне одному просто в квартирки. Нагод перетнутися, зустрітися, познайомитися чи й просто зіштовхнутися посеред вузької вулички було більше, ніж досить.

Однак випадок, чи то пак статистика, забажала інакше, і ми познайомилися, коли за плечима кожного вже було багато чого, включно з кількома життєвими зламами.

З перспективи персонажів сюжету, себто мене й моєї приятельки, історія ця видається дивною, але не більше.

Із перспективи ж автора, вибачте, Автора цієї (усіх інших) історії, вона має літературну привабливість банального, а тому комерційно вирашного сценарію. Скільки драматизму, скільки невимовної екзистенційної туги! Двоє блукають містом, блудять життєвими нетрями у пошуках щастя, зустрічаючи, але не бачачи одне одного, проходячи, можливо, повз те найважливіше, найпотрібніше, котре, за логікою злого анекдоту, завжди поруч, у досягу руки, але тому найчастіше ігнорується. Вони невидимі одне для одного, немов привиди, немов вампіри, але тільки допори. Настає день, коли вони бачать свої віддзеркалення поруч, в одному дзеркалі, і демони за їхніми спинами радісно регочуть. Вони зустрілися, та це сталося надто пізно: тягар життєвих перемог силою інерції вже не дозволяє змінити напрям, вписатися у потрібний поворот.

Такий от «Point of vision». Такий, приблизно, сценарій.

Публіка ридає.

Каса рахує прибуток.

Демони потирають руки.

І лише Автор знає, що ідіотична успішність усього цього гламуру – в його унікальності, неповторності. За ста-

тистикою, такий розвиток подій імовірний тією ж мірою, що й усі інші можливі розвитки. За статистикою – він такий же неймовірний. Включно з тими, де я і приятелька зустрічаємося в період, який у мелодрамах називається «вчасно»; де ми перетинаємося неодноразово, але так і не впізнаємо одне одного; де ми, зростаючи поруч, цілком закономірно приходимо до міщанського, сусідського шлюбу; або, влаштувавши кожен своє життя, по-сусідськи ж зраджуємо одне з одним наших правовірних. І, звісно, включно з тим, де ми взагалі не зустрічаємося.

По суті, ми жертви не того, що з нами сталося, а того, чого з нами НЕ сталося. Просто тому, що того, чого НЕ сталося, набагато більше. Ми чинимо фатальні помилки або хапаємо долю за хвіст не тоді, коли робимо правильний (неправильний) вибір, а тоді, коли відмовляємося від усього непотрібного (потрібного). Адже вибираємо ми одне, а відмовляємося від безлічі. Цю безліч Тарас Прохасько називає «невибраним». І стверджує, що вона набагато важливіша за «вибране». Він має рацію. Він знає. Адже він теж автор.

Отож наше з приятелькою «невибране» уклалося в такий спосіб, що ми «зустрілися тоді, коли зустрілися» – абсурдна формула, та кращої не добереш. І з нашої перспективи цей факт виглядає щонайбільше як привід для легкого поетичного суму за тим, що могло би статися, але не сталося.

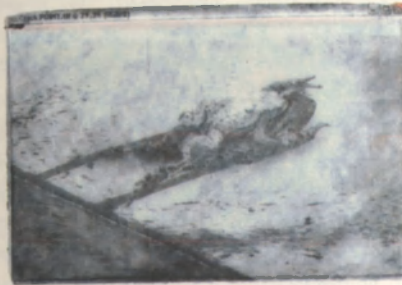
Однак існує й інший «Point of vision». «Point of vision» деміурга. Зі своїх небес він бачить загальне вавилонське метушіння пастви, але водночас знає і веде кожне тіло, кожну душу. І в його великій грі ми – лише пазли для радісної картини раю, блискітливої, але зовсім не гламурної, хоча в ній усі зустрічаються «вчасно», себто Вчасно.

А маленьке Вибране завжди дорівнює безмежному Невибраному. І кожен – Володар власних Перснів.

Існує також «Point of vision» публіки, без якої жоден протагоніст не мислить свого існування. Публіка байдужа. Публіка вибредна. Вона скептично кривиться з кожного повороту сюжету і каже: «Я і то придумала б краще». Та біс із нею, з публікою. Вона лише у наших головах.

А є і мій власний «Point of vision». Адже Автор сьогодні – я. І принаймні сценарій мого життя – в моїх руках. А отже, я завжди можу якщо не переписати його, то почати з чистої сторінки – напевно.

4. CRACK POINT

Коли раніше мені траплялося закидати культури, мовляв, вона увібрала в себе християнство, перетворивши його на один із багатьох експонатів своєї тотальної кунсткамери, я мав на думці, зокрема, таке: з містичного тіла Христа церква перетворилася на звичайну пам'ятку архітектури, де, невідомо з яких підстав, усе ще продовжують відправляти ритуали й вділяти таїнства. Однак секуляризація, десакралізація людського життя має й інші аспекти, можливо, набагато тривожніші, хоч і неочевидні. Пропозиція на ринку релігій давно перевищує реальні потреби, та, хоч як це парадоксально, вона неспроможна задовольнити швидкозмінний і зростаючий попит. Тому до безлічі модернізованих церков, сект, містичних практик та проєктів «духовного зростання» долучаються й інші, «невіросповідальні» продукти культури, а точніше – того її сегменту, що зазвичай опікується шоу-

бізнесом, паранаукою та квазімедициною. За справу порятунку людської душі беруться не лише шамани-шарлатани та ідеологи, а й менеджери середньої ланки. Процедури спрощуються, ритуали карнавалізуються, таїнства вділяються електронною поштою, табу відмінюються, а подорож на Небеса обіцяє бути комфортною, як політ у бізнес-класі.

Зовні все спокійно. Однак коли, для прикладу, доводиться їхати в маршрутці, спостерігаючи співвітчизників, які ревно хрестяться на кожен храм, повз який проїжджаємо, я не можу позбутися враження, що в більшості громадян моєї декларативно-християнської країни там, де мала би бути віра, є пекельний коктейль із забобнів, підліткових страхів, недолікованого поганства, імпортованих орієнтальних ідей, недбало імплантованого сектантства, швидкорозчинної езотерики, добірки 25-х кадрів голлівудських містиків та ще досхочу різної чортівні. Запитайте першого-ліпшого пасажира про його світобачення і одержите – якщо взагалі одержите відповідь – нестравний мікс із Ошо, Блаватської, Кастанеди, Сергія Лук'яненка, астрологічної рубрики «Cosmopolitan» тощо. Нещодавно в одній із таких «побожних маршруток» мені довелося переглянути (комфорт смерті бізнес-класу починається з маршруток) фільм «Secret» – нав'язливу саєнтологічну проповідь, складену за всіма правилами нейро-лінгвістичного програмування. Істина, яку впродовж години нав'язував десяток телевізійних гіпнотизерів, була проста: щоб добре жити, треба добре думати. Себто ніколи не думати про те (й не протестувати проти того), чого собі не бажаєш, і навпаки – наполегливим прокручуванням у голові найзаповітніших бажань привертати їх до себе. Цей, із дозволу сказати, «секрет» я знав і

раніше. але прив'язував його до якихось тонших матерій, не думаючи, що в такий спосіб можна матеріалізувати, скажімо, пилосос, будинок чи авто найновішої моделі. Я навіть почав було пробувати візуалізувати недорогий пилосос, як не втримався і розсміявся, бо згадалося мені, як незадовго до Різдва, коли я їхав іншою, цілком некомфортабельною маршруткою, підсів до мене кремезний чоловік дещо пошарпаного вигляду. Він мав під оком фінгал явно не гуманітарного походження, був не зовсім тверезий, не зовсім чистий, але зовсім не злий. Навпаки – виглядав на здорованя того добродушного типу, чю добродушність гарантують і цілком покривають активні тілесної ваги. Особливо не напружуючись і легко зігнувавши протокольний етикет транспортного знайомства, він з ходу почав розповідати мені про свої одкровення і сенс буття.

«Старий, – казав він, тицяючи брудним пальцем собі в живіт, – старий, подивися на мене, я раніше був повним козлом і бичарою, тусувався, наркоту хапав, кароче, панкував по-чорному, потім ширятися почав, ну, діло дійшло було, шо пару років – і ласти клеїти, без базару... Я, може б, і не жив уже, якби добрий Бозя секрет мені не відкрив... Я під кайфом був, не скрою, із-за цього я й вірити йому не хотів, казав, тіпа, ну шо Ти, дядя, Ти ж кожному наріку в кумарі являєшся, а потом приходить ужасний відхідняк і споминаєш якусь фігну, тіпа, “у всьому Всесвіті пахне нафтою”, кароче, стібуся з Нього, ніби Він не Він, а якийсь опіатний глюк, а Він, прикинь, каже мені: “А яка різниця?..” Я аж пришизів, тіпа, ну як, яка різниця, це ж глюк, та ше й від лукавого, а Він мені: “Хто такий, лукавий? Не чув про такого. У цьому світі все від Мене. Та ти й сам знаєш...” І я тут хоп! точно! я знаю... я знаю!!!

І таке мені пішло, що вже не Він мені говорить, а я просто всьо сам знаю, і про те, що Бог і добрий, і всесильний, а маніхейці – козли, і що душа в раю з Господом не радіє, бо емоцій не має, а в раю вона просто увірено Знає, і не боїться, бо бояться тіко від глупості, і що сама крута благодать – це осознаніє Істини, тоїсть Істина якраз в цій телезі і сокрита, і що з великої любові Бог дав нам свободу вибору, і ми самі вибираємо, ширятися і нафту нюхать, ілі осознати дану Ним силу і способність на всьо, тоїсть – на Всьо, і в цьому наше богоподібіє, і я, старий, за базар атвічаю, я зараз сам усьо можу, скажем, полетіти, да-да, полетіти, і тебе можу взяти з собою, хочеш, полетимо, хочеш, полетимо прямо зараз?..»

Ми взялися за руки і полетіли. Маршрутка вїхала у стовп якомсь так вдало, що ми вилетіли, ні через що не зачепившись, вилетіли і полетіли. І полетіли ми не «вгору», не «на небо», а навсібіч, адже Небеса завжди довкола нас! Політ, природно, був бізнес-класу.

5. КРИТИЧНА ТОЧКА

Критичні точки трапляються на кожному кроці. Це коли щось уже не може бути тим, чим було раніше, і перетворюється на щось інше. Наприклад, вода у чайнику за послідовного підігрівання не здатна більше залишатися водою і перетворюється на пару. Кількість переходить у якість, якщо вірити діалектиці. Різниця між паром і водою очевидна, як очевидна різниця між водою і льодом. Найголовніше в цьому, що обидва процеси – і кип'ятіння, і заморожування – не є незворотними: пару можна охолодити, лід розтопити, і наслідки критичного переходу розчиняться у первісній рідині.

Набагато гіршими є критичні точки, після яких нічого повернути назад уже не вдається. Це коли щось не просто не може залишатися «колишнім» – воно вже не може залишатися взагалі. І зникає. Випаровується. Як приязнь. Або кохання. Або любов до життя.

Любов до життя зазвичай розчинена у приписах суспільних конвенцій і сприймається як щось самоочевидне. А що замки цих конвенцій збудовані з піску й туману, то вони без жодних критичних точок поринають у небуття, повертаючись, так би мовити, до своєї сутнісної інкарнації, викристалізуючись у чисту ілюзорність. А любов до життя виявляється недовговічною, як саме життя.

Пісок – субстанція майже вічна, але непридатна для капітального будівництва. Туман натомість – та сама вода, яка лише імітує пару (пара – чистий газ, мряка ж складається з крапельок рідини), а стіни з води, як відомо, прозорі.

Наріжний камінь замішано з іншого тіста.

А отже, з першими променями світла темні істини бліднуть, робляться непридатними, нічній варті не впоратись із химерами дня, силам поверхневого натягу не склеїти уламки умовностей. Перейшовши точку критичного розуміння, повернутися назад неможливо. Тобто неможливо відродити силу мертвих конвенцій. Неможливо повірити у сіль зневіри. Неможливо відтворити закреслене Я. Але можна спробувати полюбити життя знову. Тобто вперше – додумавши сенс слів «життя» й «любов» якщо не до кінця, то так далеко, як тільки дасться.

Дається зазвичай небагато.

Господь розташовує в полі зору достатньо сонячних алей, але, за логікою, вони не можуть існувати в зоні вічних сутінок, тож якщо ти все життя йшов у північ, то годі дивуватися, якщо колись довкола виявляться самі глухі завулки.

Тому тобі майже нічого дати-взяти з цих двох каліграфічних карлючок, із яких не те що сенс

витік-випарувався, в яких уже майже й етимології не залишилося, от і виводимо «любов» від «люксів» та «люменів», що ними вимірюємо освітленість, от і виводимо «життя» з комашиної абрєвіатури «жж», укладеної шифрувальниками Майкрософту, от питаюся знічев'я своє Йа, чи не сходити б нам до сповіді, а Йа відповідає мені, прикинь, відповідає, ти, мовляв, тїнь, от і сиди собі в кутку, де тїням належитьсья, і взагалі ти (тобто Я) існуєш лише завдяки тому, що на мене (на Йа тобто) світло падає, що від мене люкси з люм'єрами відбиваються, а крізь мене, прикинь, ці люкси з люм'єрами не проникають, тому Йа видимий, тому мені нічого шукати доказів існування і сенсів буття, а ти, лемку, мучсья, бо тя розідру, що, скажіть, можна досягти в такий спосіб, вдаючись до монологів із роздвоєною фантомною особистістю, чого можна очікувати від спроб, залишаючись Я, не відчувати фантомних болів ув ампутованих суглобах «Й» та «а», до чого, прикиньте, можна дійти шляхом додумування думок до кінця, заняття апріорі абсурдного: який там кінець може бути в думок – речей, від початку позбавлених початку? Чи не краще покластися на емпірику? Чи не краще згадати біхевіоріальні методи і спробувати вчитися любити життя в малих проявах, малими порціями, ну от хоча б у малій ранковій каві: кава, та ще з сигаретою – як тут не полюбити, коли попереду день, повний нових неможливостей і старих звичок, людей, реальність яких підтверджується лише їхньою повною візуальною неінформативністю, предметів, потяг до яких давно перетворився на тактильне тло, явищ першого і другого роду, пір року, пор ока; як не полюбити, скажіть, життя, насипаючи з обдертої жерстяної банки (залишки китайського дракона і готичне «Kaffee»

на облущеному червоному тлі) до закопченої джезви одна по одній три ложечки дрібно змеленого фінського президента, заливаючи все окропом, вдихаючи перший іще сирцевий аромат напою, тримаючи джезву у витягнутій руці докладно півтора сантиметра над вогнем, дочікуючись, поки бура, з вулканічними вкрапленнями піна підніметься над краями посудини, а потім почне розтріскуватися, випускаючи гейзери кавової пари, виливаючи всю цю розкіш у надщерблене порцелянове горнятко (спадок по бабці), чекаючи, поки вистигне, розминаючи в пальцях сигарету, зайве черкаючи улюбленою запальничкою, жадібно прикурюючи, ощадно затягуючись, дмухаючи на асфальтову поверхню кави, розглядаючи концентричні кола на поверхні чорного дзеркала, дивуючись феноменові чорного дзеркала, звикаючи до феномену чорного дзеркала, упокорюючись із існуванням чорного рухливого дзеркала, приміряючись до першого ковтка, як до стрибка, наближаючись до краю, торкаючись устами...

Так, приблизно так і не тільки так можна починати вчитися любити життя. Тільки не забувайте: коли вода до кави закипить, перетворившись на пару, одну з критичних точок уже буде перейдено.

6. ТОЧКА ОПОРИ

Ну, і точка опори, звичайно. Без неї ані землю не перевернеш, ані не вистоїш, ані не встоїш. Тому стоять, як правило, на двох. Встояти взагалі найважче. Навіть просто встояти на місці. Хоча, за всіма законами геометрії, кожне місце є безконечно великою сукупністю точок, а отже, точок опори в будь-якому місці – безліч. Принаймні для стояння на двох – достатньо. Але людині не стоїть-ся на місці. Вона завжди намагається намацати якомога більше ґрунту. На майбутнє, як кажуть, про всяк випадок, про запас. Щось таке. Звідси походять танці. Звісно, не самі танці, а ідея танців. І не «походять», а радше «виникають», адже «ходити», «походжати», «походити» – прерогатива людини. Людина охоче ходить, повзає, літає. Але вкрай неохоче й нестійко стоїть. Тому й нама-

цує землю під ногами. Step by step. Із такої практики і виникли танці. А від слова «step» – слова «стоп», «стоптати» і «степ».

Степ – найобширніше місце для стояння. Тому степові люди спокійніші та впевненіші від горян, уражених вродженим страхом оступитися, втратити точку опори. Тому й танці горян більше схожі на тупцяння на місці, тому лише степовики можуть дозволити собі кружляння в танці й стрибки через вогонь.

Хоча насправді вся хореографія, незалежно від ландшафту, витанцювалася з неможливості стояти на місці. Попри все. Попри страх упасти. Попри ризик втратити стійкість. І навіть попри те, що крок уліво, крок управо традиційно вважаються втечею, а в рухомі цілі зазвичай стріляється без попередження. Звідси «походять» евфемізми. Замість «вліво» чи «вправо» ми кажемо «праворуч» та «ліворуч», аби відкинути будь-який натяк на можливість руху. Мовляв, ми собі тут просто стоїмо, винятково жестами рук окреслюючи простори непідвладних володінь. Жодного натяку на напрям, керунок, вектор – лише статика місцезнаходження, становища, пристанку. Наш вічний стан нестійкої рівноваги немов урівноважується потенційною невичерпністю простору, запасним майданчиком для падіння. Може, так ніхто не помітить, що ми вже втратили єдину точку опори і тепер міцно стоїмо на двох. Себто – на місці.

Місце, як уже було сказано, складається з безлічі точок. А отже, кожне місце – маленький Всесвіт. Якщо лише для всесвітів прийнятні означення «більший» чи «менший». Місце завжди окреслюється дуже приблизно. Коли ми розводимо руки, демонструючи обсяг чи обшир, ми завжди дуже приблизні. Вкрай приблизні. Тому

«край» для нас – і територія, і межа. Тому ми так плутаємося в словах, означеннях, знаках. Тому кохаємося в ефемізмах. Тому постійно значимо територію і в пошуках справжнього значення надаємо речам безлічі означень, окреслень. Окреслюємо понятійні поля. Креслимо магичні кола. Ставимо мітки. Робимо зарубки. Проводимо демаркаційні лінії.

Лінія, попри те, що також містить безмежно велике число точок, очевидно менша за місце. Ми знаємо це. Ми бачимо це. Це видно навіть неозброєним оком, і жодна теорія не переконає нас у протилежному. Крім того, лінія має ще одну очевидну перевагу. Перевагу обмеження. Рушити з місця лінією можна-бо лише у двох напрямках. Праворуч або ліворуч. Уперед або назад. Не треба роззиратися навсідч. Не конче мучитися проблемою вибору. Можна підкинути монету. Можна піти за вітром. Покотитися під ухил. Поплисти за течією.

Можна, щоправда, й рушити вгору. Однак це важко і потрібно небагатьом. Тому для загального заспокоєння існує векторна алгебра, де чорним по білому записано рівноправність усіх напрямків. Рівноправність чорного і білого.

Але й вибір напрямку руху – це привілей обраних, а тому «вгору» чи «вниз» і справді відрізняються несуттєво. Суттєво взагалі рушити, зрушитися. Адже для цього потрібно змінити точку опори. Тобто, по суті, знову знайти її. Рух складається з безперервного пошуку і зміни точок опори. Тому рухатися так важко. Тому зважитися на рух майже неможливо. «Дайте мені точку опори, і я переверну...», – сказав Архімед і навіть не поворухнувся. Бо перевернути Землю набагато легше, аніж повернутися самому. Коли сегменту рухливості очних яблук

бракує, аби побачити яблуко позад себе, доводиться ворушити ногами. Яблуко, звісно, – спокуса. Однак, що, крім спокуси, змусить нас змінити точку опори?

Рух існує тільки між спокусою і спокусою. Так само, як крок – між двома точками. Починати рух слід обережно. Step by step намагаючи опору. Спочатку варто для певності потупцяти на місці. Це ще не хода, але вже танець. Ритм присипляє обережність, заколисує етику, зменшує страх. І от, надкусивши яблуко, ти вже збільшуєш темп. І от уже обертаєшся довкола себе. І от уже бачиш лінію горизонту і намічаєш свою лінію руху до нього. Найбільша спокуса не яблуко, а горизонт. Цьому неспромога опиратися. Заради цього ти готовий не лише впасти, але й вмерти. Готовий рушити. Щоб нарешті зрозуміти, що ніякої точки опори не існує. Існує лише точка опору, здолати яку важко, але можливо. Тоді народиться рух. Тоді народиться відлік. Тоді почнеться життя.

Кроки складатимуться в ходу, хода переросте в біг, біг – у політ. Звісно, летіти найкраще до світла. Але політ і сам по собі прекрасний.

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

Поет і йог...

ПОЕТ І ЙОГО ІГУАНА

Напередодні Різдва розповіли мені історію, що скидалася на анекдот. Про якогось типа, – чи то етнографа, чи то археолога, – який після довгого африканського відрядження привіз собі додому ігуану. Ігуани-бо, мовляв, нічим не гірші від котів чи собак, а за багатьма параметрами навіть кращі: полюють на домашніх комах, не галасують безрезневими ночами і надвір просяться нечасто. Та, незважаючи на ці чесноти, імпортована рептилія в перший же день повелася вкрай неадекватно і вкусила археолога за палець. Археолог не надав цьому інциденту ваги, однак палець посинів, розпух, загноївся і втратив функціональність. Ба більше, з кожним днем йому, пальцеві, робилося все гірше. Треба було йти до лікаря. Щоправда, ігуана, немов відчуваючи докори сумління, почала всюди супроводжувати нашого археолога, попросту

ходити за нам назирці: він на балкон – вона на балкон, він у туалет – вона за ним. Постраждалого це неабияк розчулило, він вирішив, що африканські колеги мали рацію: ця холоднокровна істота чутливіша за багатьох людиноподібних. Саме про це, у першу чергу, він і розповів терапевтові, виправдовуючи занедбаний стан пальця. Лікар іронічно всміхнувся, увів пацієнтові антидот і пояснив, що цей різновид ігуан належить до слабкоотруйних рептилій, чий укус не призводить до миттєвої смерті, однак організм жертви починає поволі розкладатися, а помирає жертва, щойно досягши стадії, коли стане легкостравною для ігуани. Ігуана ж ходить за нею назирці, аби здобич, бува, не втекла, або харч не потрапив у пащу якомусь іншому хижакові.

Отаку не зовсім різдвяну історію почув я напередодні Різдва. Вона викликала доволі дивний асоціативний ряд.

У різні часи, більш чи менш давні, траплялися періоди, коли в моді були: романтизм, символізм, декаданс або найкічовіший за всю історію культури художній засіб – алегорія. Її стилістика передбачала, зокрема, писання слів Життя, Смерть, Любов, Душа з великих літер, поняття ці наділяли антропоморфністю і здатністю шукати Істину (також із великої літери) серед розбурханих персоніфікованих Стихій недбало декорованої Природи. У такій стилістиці анекдот про ігуану називався би «Поцілунок Смерті», а сама ящірка – у театральній, наприклад, інтерпретації – ходила би на двох, загорнена в чорний чернечий плащ, натягнувши каптур на очі, тримаючи в кінцівках якщо не косу, то бодай костур.

У скептичному ж сьогодні, натомість, навіть слово «мама» пишеться з маленької, в лапках і означає найчастіше не маму, а материнську плату комп'ютера.

У скептичному сьогодні навіть цілком щирий відрих публічної особи трактується як елемент всеохопного PR, що, втім, не перешкоджає домогосподаркам пускати сльозу, коли черговий кандидат у депутати під час передвиборчої кампанії цілком заплановано бере на руки і цілує «випадкового» малюка або мавпочку із зоопарку.

У скептичному сьогодні замахані медійними форматами промоутори і політтехнологи цілком за-недбали такий безвідмовний і популярний колись рекламний хід, як «тавро смерті». Багато хто стає зіркою чи ідолом після загибелі, та мало хто збирає дивіденди смерті ще за життя. У давнину ж цей спосіб не лише практикували, але й культивували. Поета без «світової скорботи» в очах і «печаті смерті» на чолі вважали безсовісним віршомазом. Людина, не готова відійти в небуття першої-ліпшої миті, взагалі не мала морального права творити поезію. Це вам не конференційні Ерос із Танатосом. Це непереборний потяг до смерті, що супроводжує кожного по-справжньому обдарованого.

Чому б не скористатися старою методою в сучасних PR-технологіях?

Скажімо, ти – поет, не схильний до слем-декламації, наркоманії чи бодай дрібного хуліганства. Ти не ведеш Live Journal, не матюкаєшся в ефірі й неохоче роздягаєшся на сцені. Ти не тусуєшся ні в клубах, ні у віртуалі, ні на презентаціях. Ти ненавидиш промотури і не любиш

інтерв'ю. Ти поважаєш класиків. У твоїх текстах відсутні не лише статеві акти, але й необхідні для цього органи. Тобі... Тобі не залишається нічого іншого, як тільки оголосити власну смерть.

Робити це треба ретельно, але й делікатно. На-самперед вигадати собі смертельну недугу. Найкраще щось екзотичне й ідіотське. Ані рак, ані СНІД не годяться. Перше – надто заяложене, друге – надто пафосне і може призвести до передчасної ізоляції. Укус реліктової ігуани в цьому випадку – майже перфектно. Чутки про це слід розпускати помалу, інформація повинна просочуватися гомеопатичними дозами, інтригувати й допускати інтерпретації. Спочатку вистачить певний час з'являтися в публічних місцях із забинтованим пальцем. Для автограф-сесій можна пристарати яскравий пластир або й гумову рукавичку. Згодом слід накласти гіпс: на ньому доречно й зручно записувати принагідні думки, віршовані рядки і телефони прихильниць. Варто носити в кишені складену вчетверо, потерту на згинах довідку від терапевта-тератолога. За зручної нагоди, скажімо, на завершальній стадії доброї пиятики її можна показати приятеліві, ніби помилково витягнувши замість кредитки: бачиш, мовляв, яка фігня, просто атас, пінцет, якась дурнувата ящірка, ні, не епідемія, це ти плутаєш із ящуром, ні, це ігуана, ящірка така, лікар каже, не існує антидотів, невідома отрута, залишилося не більше ніж 3-4 місяці, серйозно, гадам буду, ні, не заразне, ні, не передається, хіба що я тебе вкушу, бугага, звичайно, ходив, інші кажуть те саме, хоча насправді більшість не в курсах, тому це ще не остаточно, тільки ти ж бачиш, який діагноз, і печатка міністерства над-

звичайних ситуацій, кажуть, треба їхати до Лондона, там постколоніальна медична школа, постімперська діагностика та якісь військові, натівські спеціалісти, але це між іншим, тобто між нами, чуєш, це лише між нами, нікому не кажи, ні, нікому, не хочу балачок, ні, не признався, ні, вона теж не знає, ясен пень, питала, сказав, що сепсис, сепсис, а не скепсис, ну, типу зараження крові, тепер лікується, а що я міг сказати, це ж на сміх курам, анекдот, параша, склеїти ласті через таке гівно, через земноводне, коли тільки почав розкручуватися, навіть некролога порядного... тихо, тихо... не галасуй...

Такий приблизно конспект розмови. Однієї може не вистачити. Слід вибирати приятелів-екстравертів. Із жіночою аудиторією треба працювати індивідуально. Колишнім подругам – одне, актуальним фанаткам – інше, потенційним коханкам – ще інше, хоча які можуть бути потенційні коханки, коли ти вже, вважай, не жилець, та ще й заразний. Однак слава вимагає жертв. А слава передсмертна (замість посмертної) – і поготів. І воно того варте. Все окупиться. Ти помітиш. Тебе почнуть друкувати в антологіях. У твоїх текстах знайдуть невідчитаний раніше сенс. На презентаціях за твоєю спиною шепотітимуться. Друзів побільшає, черги по автографи зростуть. На твої жарти почнуть реагувати. У твоїх зауваженнях про погоду вбачатимуть метафізичні метафори. Вперше в житті ти зустрінеш живих меценатів. Твої запліюжені збірки зникнуть із книгарень. Знайдеться принаймні один псих, який запевнятиме, ніби твої вірші колись урятували йому життя. Початківці проситимуть у тебе порад і рецензій, метри розшарпуватимуть твої стро-

фи на епіграфи. В тебе з'являться епігони, і виникне група підтримки, сформована переважно з представників «готів», «емо» й інших інвалідів дитинства. Тебе запрошуватимуть на відкриття пам'ятників і стрипбарів. Твій перебинтований палець увійде в моду, замінивши традиційний фак. На твої тексти писатимуть пісні й мильні опери. Тебе висуватимуть на конкурси: «Людина року», «Лицар Кривбасу», «Персона Задуп'я». Твою кандидатуру вноситимуть у передвиборчі списки місцевих рад. Зображення ігуани прикрасить герб селища міського типу, в якому ти народився, а домашні тераріуми витіснять традиційні акваріуми, пастки на мишей і шпаківні. Життя почне налагоджуватися.

Але найважливіше – відтепер усе, хоч би що ти написав, викликатиме жваве зацікавлення публіки. Тривіальним фразам на кшталт: «дивлюсь я на небо», «і день іде, і ніч іде» або «поховайте та вставайте» – приписуватимуть глибокий символізм приреченості. Ти навіть сам здивуєшся, скільки всього розумного, недоброго й вічного можна вчитати з твоїх скупко римованих строф. Скільки прозрінь знайдеться в твоїх марнословних мізках, скільки туги в цілком здоровому серці.

Однак позитивні емоції не встигнуть перейти в ейфорію. На піку популярності ти раптом згадаєш причину тріумфу. І з жахом усвідомиш, що всі ці юрми журналістів, фанатів та аспірантів ходять за тобою зовсім не для того, аби насолоджуватися художнім словом і збирати крупинки мудрості. Вони, немов та ігуана з анекдоту, бояться прогавити твою смерть. Вони дарували тобі стільки уваги, що тепер мають повне право на сатисфакцію.

Невблаганно наближатиметься день, коли, згідно з довідкою терапевта-тератолога, ти матимеш відкинути копита, врізати дуба тощо. Відсувати цю дату тобі виявиться так само непросто, як богословам пояснювати чергове відтермінування Страшного суду. Звісно, можна вигадати якийсь щасливе зцілення. Можна навіть як відкупну жертву ампутувати палець. Але ти раптом зрозумієш, що справа не в цьому. І йдеться зовсім не про те, щоб знайти вихід із ситуації. Йдеться про те, що механізм смерті вже запущено. А він не дає збоїв. У нього нема холостого ходу. Йому не накажеш: «повний назад». А отже, ти приречений. Ігуани не було, але, згідно із задумом, ти мусиш померти через щось насправді ідіотське: через цілком типову пневмонію, або цілком звичайний, не пташиний, грип. Тихо і тупо на власному ліжку. Та навіть і не це найгірше. Бо ти не конче мусиш вмерти біологічною смертю, зате померти для інших – приречений. Усі, хто довго і старанно чекав твоєї смерті, таки побачать її. Побачать і спорядять необхідними атрибутами й ритуалами. А ти зробишся невидимим. І нікого не вдасться переконати, що ти ще живий. Ніхто не подасть ні руки, ні гривні. Ніхто не захоче слухати вірші. І коли тобі нарешті присудять найвищу національну літературну відзнаку, виявиться, що це – посмертно.

Що ти вдієш після цього? Що зможеш написати? Що зумієш розповісти?

Хіба оту дурнувату, схожу на анекдот, історію про поета і його ігуану. Саме це й увійде в історію.

ПОЕТ І ЙОГО БІОГРАФІЯ

З огляду на персоналію, про яку йтиметься, цей нарис мав би називатися: «Я і моя біографія», точніше – «Моя біографія», ще точніше – просто «Біографія». Але, по-перше, сам я не поет, по-друге, писати про себе не годиться, тож і власну біографію подаватиму як типову, показову, схематичну, а першу особу однини прошу вважати стилістичним вивертом.

Отже: моє поетичне минуле було ганебним. Тобто відсутнім. Тобто – його не було. Я не подавав версифікаційних сигналів ані в пубертатний період, ані в сезон першої закоханості, ані на етапі хаотичного сексуального становлення. Я міг схилитися до спорадичного музикування, люмпенської портвейнізації, ганебних акварельних замальовок і навіть кінології (в сенсі – кінолюбительства), але віршувати, та ще й українською, мені й на думку не спало. Вперше українська поезія (чи то пак те, що я тоді

нею вважав) зацікавила мене у форматі текстів пісень славетних «Братів Гадюкіних». Семантично-онірична глибина фрази «Микола бомбу мав під стріхов» збивала з ніг, а епічний розмах, весілля, що «грало аж до рання», здавався співрозмірним із Бгахават-гітою. «Ось нова, революційна форма української лірики», – вирішив я (треба додати, що на той час українська поезія для мене закінчувалася на Павличкові, про існування Чубая чи Лишеги я не знав, а Подерв'янського вважав білоруським євреєм). Зворохоблений новою, ще нечуваною, як мені видавалося, перспективою, я «з головою поринув» у версифікаційний вир. Stroфи на кшталт: «...ми сиділи з тобою в каварні, їли курку під назвою гриль, були ноги у тебе негарні, але був незалежним твій стиль» або «...та згине голос під водою, ніхто на поміч не прийде, і я натішуся тобою, пійнявши тіло молоде», так і сочилися зі стержня кулькової ручки (себто зі стержня моєї особистості). Коли подібний за стилістикою вірш, «В Баварії, в Баварії, де темне пиво п'ють», був показаний згаданому вже Дмитрові Павличку – тодішньому кандидатові у депутати Верховної Ради України Першого Скликання по Першому Калуському Виборчому Округу (до якого я в ті роки був прописаний), він викликав у метра захоплену реакцію і отче благословення моєї якнайшвидшої еміграції з незатишних лав радянської інженерії до братерського грона українських літераторів. Ясна річ, після того, як віддам за нього свій голос на Перших Демократичних виборах. Так я став Поетом.

Підбадьорений поблажливістю славетного автора «Двох кольорів», я почав клепати римовані строфи квадратно-гніздовим способом, компенсуючи дотихчасові провали в інженерній діяльності: зриви п'ятирічних

планів. невідповідності стандартам ОСТ, низьку ефективність впровадження рацпропозицій, заниження норм економії металу, незадовільну активність на суботниках, читання Гемінгвея на робочому місці тощо. «Я пишу лиш, як крапають сльози, – надривався я, – коли серце стискає з жалю: я люблю вас, радніє бєрьози, і тебе, я смерічко, люблю». Всенародна слава здавалася невідворотною.

Невдовзі з'явилася перша іноземна публікація. У варшавському андеграундовому журналі «Відрижка». Втішився чомусь лише я і декілька приятелів сумнівної панківської орієнтації. Батьки не розділили радості, висловивши обережні сумніви, мовляв, у європоцентричній Польщі навряд чи може виходити літературний журнал із такою назвою.

Тоді я вже повним ходом клепав свій самвидавівський «Четвер», тож проблем із публікаціями не було. Потривало б так іще років зо два, і я гарантовано закінчив би життя на смітнику перебудовної укрестради десь поміж Левком Дурком та Анатолієм Матвієнком. Навіть лаври Верки Сердючки мені б не світили. На щастя, в обласній газеті «Зоря Прикарпаття», на той час спішно перейменованій на патріотичний «Бальзам Прикарпатських Сердечь», я натрапив на феноменальні «Листи в Україну» якогось Андруховича. Навіть інженерної освіти вистачало, аби зрозуміти, що це справжня поезія і що це саме та форма художнього вислову, яку я неусвідомлено шукав, але яку не пощастило віднайти раніше. Намір познайомитися з поетом зробився нав'язливим і невдовзі зреалізувався. Івано-франківська дислокація Андруховича прискорила справу. Ми вирішили робити «Четвер» разом.

Андрухович виявився чоловіком не лише реальним у всіх теперішніх значеннях цього слова: він був не просто співре-

дактором «Четверга», він потроху почав вводити мене в світ сучасної української літератури, знайомити з молодими талановитими письменниками, демонструвати засади редагування. Проблем із публікаціями в мене побільшало.

Натомість проблем із писанням поезії поменшало: я захопився алко-гоку Позаяка. Вірші мої стали коротшими. Метафори – виразнішими. Рими – сумнівнішими. Останній шедевр на ниві імітування Позаякових наслідувань японської класики був украй лаконічним: «Файні жінки – хвойні вінки».

Я зрозумів, що вершини творчих здібностей досягнуто. І перекваліфікувався на прозу.

За кілька років я познайомився з поетичною творчістю Івана Мапковича, Оксани Забужко, Василя Герасим'юка, Ігора Римарука, Олега Лишеги, Петра Мідянки, поетичних гуртів «ЛуГоСад», «Пропала грамота», «Нова дегенерація», побачив Бу-Ба-Бу, почув ММЮНа-ТУГу, прочитав Жадана і почав дещо розуміти. Відрізнати силаботоніку від верлібру, ямб від хорая, а алко-гоку від гонкі-тонк. Цінувати алітерації, інверсії та алюзії. Ненавидіти наслідування Бродського. Ігнорувати Пастернака. Зневажати Вознесенського. Натомість схилитися перед лапідарністю Тичиногого «...і приснився мені син», медитувати мантрами «не люби...» Вінграновського, повторювати в п'яній задумі Жаданове «дитинко, поглянь, як нам світить зогнила Варшава». Писати власні вірші робилося соромно. І коли на піку поетичної самоосвіти мені трапилася «Індія» Андруховича, я був повалений ниць. Мій колега промовляв до мене моїми словами! До того ж такими, що не являлися мені й у миті найвищого натхнення. Я усвідомив, що дарма полишив спроби повторити кар'єру Левка Дурка. На сцені естрадній, у дитячих телевізійних

«утренніках» у мене були шанси. На сцені української поезії мені робити нічого. Та я й не вишкрябаюся на неї.

Намір припинити поетичні зусилля видавався твердим і остаточним.

«Індія» на довший час стала моім приватним сакральним текстом. Я перечитував її безсонними ночами; безкоштовно слухав концертний її варіант, записаний із нагоди «100-ліття БуБаБу» у феноменальному супроводі Юрія Сасенка; переписував, закраплюючи папір нетверезими сльозами, врешті-решт вивчивши напам'ять; часто рецитував на поетичних вечорах, видаючи за зразок власної творчості й утікаючи, розвінчаний, від юрби розлючених шанувальників Патріарха. Вимучений муками заздрості і комплексом літературної неповноцінності, я навіть написав до «Сучасності» Відкритого Листа Юрію Андруховичу З Приводу «Індії». «Сучасність» в особі Ігора Римарука стенула плечима, але лист опублікувала. Вердикт власній поетичній неспроможності я оприлюднив власноруч і безповоротно.

Звісно, вертлявий біс версифікаційної сверблячки не полишав мене, але з'являвся щораз рідше, не видавав себе за рогате уособлення Музи і не терзав спокусами провінційного месіанства. На запитання друзів: «Маєш нові вірші?» – я привчився гордо відрізати: «Зав'язав». Хоча пишаються такого типу відповідями, зазвичай, із зовсім іншого приводу. Зав'язати насправді, звісно, не вдалося, але приховував я поетичні виділення ретельно, як личить справжньому літературному гігієністу. Лишень на власне 30-ліття потішив уявних симпатиків здивованою автоепітафією: «Тепер хоч помирай зі встиду... Як міг до того я дійти? – Так зволікати з суїцидом, щоб дотягти до тридцяти?» Симпатики щиро розділили моє здивування.

Безрадісні, позбавлені поетичного злету роки потяглися сірою пеленою. Альтернативна прозаїчна діяльність виявилася більш ніж прозаїчною: банальне п'ятисторінкове оповідання вимагало кількадедних зусиль (та й то, якщо враховувати лише авторські зусилля, забуваючи про цілодобові страждання майбутніх редакторів і коректорів), коли ж, пригадується, експромт про «хвойних жінок» забрав яких 3-4 хвилини. Видавництва вимагали обсягів. Читач – захмарного цинізму, сексуальної відвертості, закрученої інтелектуальної інтриги. Обсяг доводилося нарощувати штучним нагромадженням цитат, мотивуючи це вимогами постмодерної доби; брак інтелекту, цинізму і сексуального досвіду – грубим порушенням традицій національного правопису, знуцаннями над синтаксисом та надуживанням ненормативної лексики, що зазвичай не належала художній тканині твору, а була наслідком неусвідомленого авторського бідкання над тяжкою долею українського прозаїка.

Журнал «Відрижка» та місцева «Просвіта» відвернулися від мене. Батьки почали шукати для заблудлого сина народних цілителів (мама довго наполягала на регулярному перегляді програм Анатолія Кашпіровського). Фанатки методично й наполегливо пропонували допомогти заповнити прогалини в сексуальному досвіді.

Прогалини заповнювалися.

«Просвіта» плювалася.

Кашпіровський не допомагав.

Спорадичні віршовані рядки записувалися майже по-тай від самого себе, супроводжувалися комплексами провини, спогадами про дитячі травми та несплачені комсомольські внески, невиразними докорами сумління. Записи ці ховалися по шухлядах, кишнях, вкладалися

В записники, пляшки, цукернички, найчастіше – викидалися. Про загублену кар'єру поета звиклося думати як про фантомні судоми віршомаза, тобто фактично не лумати взагалі. Однак коли приятелька з Варшави попросила показати їй зразки юнацької версифікації, я, не відчувши небезпеки, показав. Вона попросила згоди перекласти на пробу декілька. Я дозволив. Вона запитала, чи можна було би показати ці переклади знайомим. Я не запротестував. У відповідь вона відписала, що знайомі поставилися до моїх поетичних потуг вкрай прихильно і добірку затверджено для публікації у найближчому числі «Literatury па świecie»... Мабуть, через гострий, синкопований ритм цього листування я ненадовго забув про твердий намір не публікувати поезії. Але сума обіцяного гонорару поклала край ваганням, які, не приховуватиму, були блідими, недоношеними й недовгими.

Добірку було видруковано. Сором забуто. Брак уваги вітчизняних поетофілів ненадовго компенсувала стримана прихильність польської аудиторії. Нетривкість власних принципів дещо непокоїла мене. Але мегаломанська привабливість словосполучення «Literatura па świecie», порівняно з брутальною відвертістю слова «Відрижка», породила в мені райдужні надії нарешті переконати маму в тому, що я став справжнім письменником і вона може перестати соромитися мене перед сусідками. Мама без особливого ентузіазму погортала тлустий варшавський томик, критично оцінила фотографію, та раптом затраснула журнал і з неприхованою відразою сказала: «Ну, от ти скажи! От ти мені скажи, ну хоч у польських віршах ти міг не матюкатися?!»

Відповіді на це запитання я не знайшов і донині.

ПОЕТ І ЙОГО ДЕМОНИ

Найбільшою перепорою для написання цього тексту була необхідність вирішити: давати справжнє прізвище поета, про якого йтиметься, вигадувати напівпрозоре псевдо чи демонстративно обізвати героя паном Х. З огляду на дедлайн і власну нерішучість, я зупинився на половинчастому варіанті, тож розповім історію про «поета Л». Кожен, хто хоч кілька разів зазірав у браму з написом «Сучасна українська поезія», однаково впізнає його, натомість ті, хто зазирає лише у вікна «Дому-2» (чи будинку навпроти), обійдуться без паспортних подробиць вітчизняної літератури: оно в інтернеті то «Клочкова зняла труси», то «Кличко приміряв бюстгальтер» – фанатикам чужої білизни є де розвернутися.

Отже, буде історія про поета Л. та його демонів. Себто про демонів узагалі. Це лише бог у кожного свій. Демони ж у всіх нас спільні.

З поетом Л. я познайомився значно пізніше, аніж із його і іншими. І вірші ці, ніде правди діти, мене приголомшили. Спочатку я навіть не йняв віри, що в нашій хирлявій лірницькій поезії, де в ті часи все ще тривав млявий двобій «метафористів» і «сповідальників», може з'явитися поет, без перебільшення, космічної потуги, а до того ще й, без перебільшення, містик найвищого рангу. Згодом я так і свідчив про нього в рецензії на прозаїка П.: «Це та особлива містика, якою цілковито володів, здається, Рільке і до якої в українській літературі вдалося наблизитися хіба що поетові Л...» Однак висока містичність текстів і побутова магія не конче перебувають у кривому зв'язку. Про поета Л. як про особу ходило чимало легенд і чуток. З усіх них впливало, що Л. – «гуру», «просвітлений», «святий самітник», «божий чоловік», «махатма-і-ганді водночас» тощо. В богемно-езотеричних колах вважалося доречними групі паломництва на закинутій хуторі, де він мешкав, чи то пасучи громадських кіз, чи то майструючи з осики калинові сопілки. На одне з таких паломництв підірвався і я.

Стояло спекотне літо. До хутора нас підкинув «москвич-піріжок» (марка авта, а не національність), у розпечений крихтний кузов якого нас, юних придурків, набилось чоловік із восьмеро. Перед ясні очі поета Л. ми прибули в «переднірванному» стані. Гуру в сорочечці на випуск, босоніж вийшов нам назустріч, огледів наші спечені мармизи, зазирнув у радіатор «москвича» і прорік, немов пояснюючи все (тобто Все): «Ос цього року багато». Нірвана (не група) здавалася невідворотною. Коло ганку в мидниці з мильною водою сиділо в чому мати народила дівча років чотирьох, поруч стояла мати, яка це дівча, судячи з усього, й народила – пронизливо вродли-

ва молода відьма, чиє відьомство не лише не викликало сумнівів, а й видавалося абсолютно необхідним для врівноваження достоту буддійської просвітленості газди. (У системності такого природного врівноваження кожної святості відповідною дозою інфернальності, як і в тому, що кожен професійний гуру заводить собі персонального демона, я не раз пересвідчувався впродовж життя.) Однак після короткого застілля присутність відьми раптом видалася зайвою: поет Л., споживши замість підігрітого саке трохи теплої горілки, забув про ос і взявся із подиву гідною наполегливістю на цілий хутір вигукувати (дисципліновано приходячи до тями щодесять хвилин) загадкову мантру: «Купіть мідянці тойво ту!» Від цієї мантри нас дуже швидко «висадило на ізмену», і коли з-під ганку замість мідянки виповзла гадюка-сіра-звичайна, ми вискочили з-за столу і врятувалися втечею, до самого міста біжучи не озираючись. А дарма: нам услід, пацькаючи по мильній воді пальчиком, пильно дивилася чотирирічна поетова донечка.

Цей випадок майже стерся з моєї пам'яті, може, тому, що я так і не спромігся на якусь власну думку про поета Л., тихо вирішивши надалі обмежитися лише його фантастичними віршами. Однак, як виявилось, постать поета Л. інтригувала не лише езотериків-початківців. Минуло кілька років, і, редагуючи «Четвер», присвячений творчості Володимира Діброви, я натрапив на зграбну новелу, де автор, на той час уже професор Гарварду, з притаманною йому дотепністю описував перебування поета Л. у Сполучених Штатах на стипендії Фулбрайта. Легенди про поета Л. і далі курсували вітчизняними тусовками без огляду на його заокеанську віддаленість, і було достеменно відомо, що, подавшись до Америки

нібито перекладати індіанських братів по зброї, чи то пак по перу, Л. не зрадив свого нативізму і як справжній натурфілософ забив на індіанців, сховався в лісах Пенсильванії, де віддано продовжував стругати калинові соплі з місцевих сортів деревини. Новела Діброви лише додавала колоритних подробиць до цих чуток. Я вже було вчергове повівся на міфічний образ лісової людини, сина землі, дерев і трав, поки не спіткнувся на діалозі, де йшлося про пстругів (по-старому – форель):

– ...що робиш?

– Пстругів ловлю.

– А де черв'яків береш?

– Я – руками.

– Руками? Пстругів?

– Так. Вони зараз не такі, як влітку. А сонні й довірливі.

– І смачна юшка виходить?

– Я їх не їм.

– Що ж ти з ними робиш?

– Випускаю.

Далі Діброва іронічно, але захоплено коментує: «Який хід! Поет як шаман! Розмовляючи з рибами, він спілкується з водяною стихією». Дивно, але жодному з цих двох видатних гуманітаріїв, як виявилось, не було відомо, що форель – риба тому цінна й рідкісна, що, делікатна й вибаглива не лише до фізико-хімічних характеристик води, вона взагалі має схильність до різних болячок і алергій. Зокрема, коли її взяти в руки, а потім відпустити, в місцях, де торкалися пальці, якийсь химерний грибок береться до луски, і рибина, по суті, починає заживо гнити і дуже швидко гине. (Подібне діється з вином, що дозріває в пляшках: пляшку в жодному разі не можна брати голи-

ми руками, бо незначного підвищення температури від пучок достатньо, аби на внутрішньому боці скла почала наростати пліснява, яка знищує вино.) Тож романтична казка про самітника, що розмовляє з птахами і кладеться з ласицями, перетворилася на анекдот про прісне толстовство на тлі грантового колабораціонізму.

Я не раз зауважував, що різноманітні спокуси, до яких вдається лукавий, в основі завжди містять якусь недолугу обманку, розводку, підставу. Тож аби не піддатися на дияволові хитрощі, варто лише підловити його на цьому, зловити, як то кажуть, за хвіст, аби чортівня розвіялася, а спокуси перестали бути спокусливими. Утвердила мене в цьому переконанні ще одна історія, пов'язана з поетом Л.

На відкриття чергової української книгарні ловець пенсильванських пстругів прибув із черговою відьмою і почтом дрібних мольфарів. Посидівши недовго, традиційно заживши замість саке місцевої горілки та виголосивши кілька загадкових мантр, він почав прощатися. Прощання нагадувало ритуал посвячення в самураї. Для кожного з присутніх поет Л. мав окреме напучування. Хтось отримав традиційне «устань і йди», хтось поблажливе «ляж і лежи». Мені ж було вготоване ціле казання. Я зрозумів це хвилин через 15 після того, як Л. потис мою праву руку так, стиснувши й не відпускаючи її, почав промовляти невиразні, але суворі імперативи, призначені персонально для мене. Не надто вслухаючись у їх зміст, я думав про те, що кожен, хто має доступ до недосяжних звичним людям сфер, платить за це дорогою ціною. Адже там, у тих закритих сферах, мешкають не лише ангели, а й демони, там світло і п'ятьма споконвіку існують у первісній каламуті, там сутність ховається в сутінках, а вікна до осяйних прозріннь часто виявляються воротами в потойбіччя. І ко-

жен рядок геніального вірша, надиктованого Звідти, тут мусить бути прочитаним навспак, чи то в заслиненому бурмотінні пияка, чи то в передвибірчих гаслах рога-тих кандидатів. І я, звісно, лукавлю, коли кажу, що бог у кожного свій, а демони спільні. Насправді все навпаки. Бог – один, чортівні – легіони. Слово – одне, словеса – незліченні. Світло – одне, а пітьми взагалі нема: вона – лише відсутність світла.

Цими нехитрими міркуваннями я розважав себе наступних 20 хвилин поетового казання. А що запас думок у мене незначний, то мимоволі довелося вслухатися в слова першого буддиста вся Галичини. За цей час у подієвому шарі буття багато що змінилося: і відьма, і мольфаріохоронці облишили спроби відтягнути поета Л. від мене; натомість ми з ним перейшли до сусідньої кімнати, аби не заважати решті «вставати й стояти», «лягати й лежати», «сідати й сидіти». Поет Л., побачивши, що я не намагаюся втекти, відпустив мою руку і тепер ілюстрував свій монолог активною жестикуляцією, що нагадувала довільний сурдопереклад. Отож, мимоволі вслухаючись у слова першого буддиста вся Галичини, я відловив ключові поняття його промови: «паркет» і «дезодорант», – що методично повторювалися. Ще не зовсім в'їжджаючи в їх зміст, я почав розуміти, що йдеться про Шпенглерову дихотомію «культури» й «цивілізації». Вочевидь, паркет символізував культуру, а дезодорант – цивілізацію. Природно, поет Л. як нативіст захищав культуру, в цивілізації вбачаючи і викриваючи зло. «Юрку! – в пароксизмі нетверезого відчаю заходився він. – Ти зрадив Паркет! Ти продався Дезодорантові! Одумайся! Ти гинеш! Ти губиш свою душу! Що ти робиш?» – він гатив кулаком у підлогу, ніби намагаючись вказати мені на якесь цілком матері-

альне підтвердження своїх закликів. «Де ж тут підстава? – думав я. – Тут, як і в історії про пстругів, повинна бути якась проста і сміховинна розгадка. Щоб збутися демона, не конче хреститися й кропити його свяченою водою: досить підловити його на брехні. Осміяний дідько втрачає силу й інфернальні повноваження. Чорт, зловлений на шахрайстві, відпрацьовує штрафні санкції сторожовим псом. Мольфари втрачають ліцензії цілителів і йдуть у фейс-контроль нічних клубів. Відьми перетворюються на секретарок турагенств. То в чому ж розгадка? Де, Господи прости, ховається мудня і провокація?!»

І тут я зненацька помічаю, що паркет, по якому так зосереджено лупить кулаком поет Л., – ніякий не паркет, а лінолеум, який імітує візерунок паркетних дощочок, і все це не так смішно, як тупо, просто тупо, тупо й убого, але мене таки розбирає сміх, сміх над самим собою, сміх полегкості, сміх радості за себе і за геніального поета Л., однак я не дозволяю собі сміятися, я витягую зроблену з осики калинову сопілку, прикладаю до уст, сміх перетворюється на простенький мотив, демони дисципліновано шикуються і виходять, потупивши голови і роги, а поет Л. раптом дивиться на мене просвітленим, цілком осмисленим поглядом і каже: «Щойно торкнувся земляного дзеркала, як відчув, що все, діло зроблено і мені пора усуватись... Res est in vado. Рибка в сітці...»

Отак завжди: містика починається там, де закінчується магія.

ПОЕТ І ЙОГО ПРОЗА

Частина перша

Недоношена українська літературна критика – наголошую: літературна! українська! уточнюю: недоношена! – народилася в перебудовних потугах після кесаревого розтину радянського субкультурного простору і від перших днів існування виявляла всі ознаки і літературності, і недоношеності, серед яких найважливіша – очевидна розумова неповноцінність. Але сяк-так зіп'явшись на ноги, опанувавши грамоту і кілька найважливіших опорних словосполучень (Івасик-Тарасик, коза-дерίδα і лакан-підарас), вона поринула у вир щойно створеної літератури з твердим наміром утопитися.

Однак не вийшло. Пронесло.

І понесло.

Мій перший абзац хоч як ретельно імітує стилістику перших критичних виправ, не здатен передати й децимі того розмаїття форм, методів і лексем, котрими рясніли тодішні літературознавчі часописи (наголошую: літературо! знавчі! часо! пиши!). Списи, дротики і стріли знаних і незнаних критиків та критикес летіли просто в серце нової літератури, в найважливіші життєві органи свіжоспечених нараторів, але поціляли здебільшого в які-небудь вторинні статеві ознаки авторів, і без того атрофовані надмірною сублімацією. Розрізняти письменника і персонажа, автора і його героя (поета і його прозу, хочеться сказати) завжди було нелегким завданням і для мистецтвознавців, і для читачів, а згодом іще й для психоаналітиків, цензорів, таємних ідеологів, секретних активістів та решти душолюбів. Однак на початках незалежності новітні класики разом із батальйонами своїх непослідовних персонажів перейшли не лише Десну, але й, розтиражувавшись кожен на тисячу примірників, об'єдналися в повстанську, чи що, армію і захопили всю територію від Дону до Сяну, в межах здорового глузду, річ ясна.

Здорового глузду не вистачало. імен робилося все більше.

Довідники знеактуалізувалися ще в процесі задуму.

Типографії зупинялися. Жидачівський картонний завод перекваліфікувався на випуск туалетного паперу, позаяк трудовий колектив категорично відмовився друкувати третій наклад «Рекреацій».

У неозорих полях Батьківщини доярки досліджували український секс.

Довженко (не Олександр) у розлогій статті пояснював Стронговському (не Еренбургу), що стурбована своєю статтю не Забужко, а її героїня. Еренбург стоїчно (наголошую: стоїчно!) мовчав.

Ірванець демонстрував у Львівській Опері перший вітчизняний фалоімітатор, власноруч виготовлений із папіє-маше (юним читачам нагадаю: колись на шкільних уроках праці практикували технологію пошарового склеювання аркушів паперу на восковій матриці; паперово-казеїнова маса, поволі грубшаючи, твердла, набираючи форми оригіналу; годі й казати, що воскова матриця не мала жодного зв'язку із кібер-панківським одкровенням братів Ваховських, а Ірванець, за браком паперу і воску, не пошкодував ані власного органа, ані дебютної збірки поезій, ані стратегічних запасів клею «Момент»).

Кравчук тричі проголошував незалежність і тричі відкрився, побоюючись третіх півнів і Віктора Неборака.

Грабович замахнувся на Шевченка.

Шевченко, прикрившись смушевою шапкою, тричі сплюнув через ліве плече, за що отримав почесне членство в «Челсі» і зелену карту. Медична ж карта Лариси Петрівни Косач-Квітки до пори залишалася недослідженою, засвідчуючи лише надмірну дозу туберкульозу. Гінекологічні обстеження Лісової Пісні очікувалися в найближчому майбутньому. На черзі були блакитизна волошок над прірвою в житі, заревані воли при повних яслах та венерологічні довідки Каменяра.

Країна скочувалася в прірву.

Критиці не залишалось нічого іншого, як кинутися в бій. Не для того, щоби когось чи щось відстояти. Але бо-дай для того, аби не дати витіснити себе куди-небудь за Збруч із вузького фахового плацдарму: писаки, не дочекавшись адекватної реакції на свої творіння, самі почали укладати довідники, строчити коментарі, компіювати енциклопедії. Один дотепник не лише розлого прокоментував власний роман, але й, додавши у примітках гло-

сарій автонеологізмів та бібліографію цитованих авторів, оздобив книгу своїми перед- і післямовою, анотацією, бларбами, вигаданими ISBN та ББК, а на додачу власноруч змакетував обкладинку, де помістив нескромну біографічну довідку й відверту фотографію власного відображення в дзеркалі, зроблену придбаною на перший гонорар цифровою «мільницею». Яке вже тут альтер-его? Якого крайнього тут можна було знайти? Із цим треба було щось робити. Принаймні шкільні підручники треба було відвоювати.

Літературоохоронцям знову довелося вчити безліч незнайомих слів, стежити за публікаціями, запам'ятовувати нові прізвища тощо. Втім, попервах масована стрілянина праворуч і ліворуч одним-єдиним словом «постмодернізм» давала непогані результати. Багато хто з літераторів злякався незрозумілого терміна й, облишивши поезію, подався в бізнес. Багато хто з літературоохоронців отримав підвищення по службі та чин. Я особисто бачив під Ірпінським будинком творчості ватажка «охранной фирмы Тризуб им. Степана Бандеры», який (ватажок, а не Бандера) мав на чорному погромному френчі погони українського прапорщика. Бейджик на грудях повідомляв ім'я та прізвище бравого вояка: Роман Жахів. То таки був він. Жах.

Літератори-дезертири подавалися в суміжні галузі. В країні знову запрацювали паперово-целюлозні комбінати. До виборів почали друкувати бюлетні й навіть пристарали картонні ящики з прорізом. Дехто з графоманів, не позбувшись навичок автоматичного письма, вдруковував себе в бюлетні ще до виборів. Із трибуни Ради зазвучали анекдоти, вірші, приказки та інша народна мудрість. Народ жажнувся власної мудрості, романів жахів, обіцянок нових підручників і рвонув у неіснуючий іще

шенген чвалом. На рідних землях залишилися депутати, обчислювальні комісії і два ворожі табори письменних осіб: літератори та їхні літературознавці.

Заради об'єктивності слід сказати, що літератори (на відміну від більшості літературознавців) теж почали вижджати ген-ген на шенген, зазвичай якомога західніше. Але ненадовго і, на жаль, не назавжди.

Попри це, кількість авторів-аборигенів не зменшувалася. Вони плодилися рясно, з'являючись невідомо звідки, немов віруси, вже озброєні початками грамоти, вмінням «випасати мишку» і поважним запасом ненормативної лексики. Критики ж, які й далі розмножувалися традиційним, статевим шляхом, помітним ростом своїх рядів похвалитися не могли. Ненормативна лексика, якою вони володіли не гірше за нових письменників, не могла їм допомогти: в арсеналі критичних засобів була й відверта брехня, і некомпетентність, і компромат, і тривіальні доноси, і прочая, і прочая, а от розбомбити нелюбого автора в категоріях порівняльної генітапієлогії не дозволялося. Професійний кодекс честі чи щось таке. Навіть просто сказати нелюбому: «Та йди ти в дупу», – не випадало. Залишалося хіба бурмотіти під ніс: «Ідіть ви всі...» Це бурмотіння груповим стогоном здійснювалося над знедаленою Ненькою. Але нікому було його почути. Все перекривав радісний гавкіт молодого, зубатого письменства.

(Сказано-бо: ім'я їм – легіон.)

Минали роки. На зміну 90-тикам прийшли 2-тисячники й 0-овики. В Пустомитах об'явився Дереш. У тайванському шпиталі успішно розділили сіамців Горобчука й Коробчука. Стронговський проколів третє око. Карпа вийшла заміж. Забужко вийшла в тираж. З'явилися гламурИ, дис-

курсА і преса, жовта-жовта, як неозорі поля Батьківщини, звідкіля колишні доярки, дослідивши нездоровий вітчизняний секс, подалися довчати його в Європу, без усяких на те стипендій і причин, а просто так – заради спортивного інтересу, посіяного колись у сакраментально-жовтих полях нерозважною Оксаною, натомість на полях Жовтих сторінок України тимчасом продовжували жирувати літературні критики, розжирілі не через те, що перемогли, а тому, що перехід із дискурсів на гламурА дозволив урешті-решт облишити безнадійні спроби відділити авторів від їхніх альтер-егів, забути деридів із лаканами та рештою нелюбимих французьких ідіотів, закинути гендерні студії, облишити постфемінізм, постпофігізм і пошукати в ЖЖ (сиріч, у жовтих журналах) сенсаційні новини про суми гонорарів та літературних премій, житлову площу підозрюваних у геніальності й претендентів на Нобеля (додаючи щось на кшталт старозавітньої перестороги «Но, бля!»). З'явився й президент жовтогогарячого відтинку. І замість пригріти коло себе відданих оберегів і берегинь національної культури, що, нікуди не їздивши, і світів не звідавши, і грантів не скуштувавши, Батьківщину не зрадили, почав оточувати себе особами підозрілими, легковажними, а то й просто злочинними. Я, скажімо, призначення відвертого літературного хулігана Позаяка на посаду спічрайтера можу пояснити собі хіба тим, що гарант уже давно облюбував на випадок прощання з народом славнозвісну Позаякову «Думу про слоника». Уявіть лише, як, складаючи повноваження, президент гірко констатуватиме:

Слоника замучили. Кляті москалі.

Похилюся слоник хоботом к землі.

*Прощавай же, Україно, прощавай мій любий крає,
Безневинно молоденький слоник помирає! Гей-гей!*

Втім, я не про це. Не про президента. І не про слоника. І не про геїв, гай-гай. І не про критиків. І не про «Критику». І навіть не про кур'єрів Кривбасу. І напевно не про «Четвер». Я про своє, про сокровенне.

Оце не так давно був я у пеклі.

І було мені там, згідно із пророцтвами Михаїла Афанасійовича, видіння.

І було у видінні одкровення, регіонального, щоправда, характеру.

І носився я з тим одкровенням, як дурень із писаною торбою, і розповідав кожному зустрічному. І навіть на виході з пекла розповідав. І на вулицях.

І тоді зійшло на мене одкровення друге. Ще локальніше. І сказано було, щоб не патякав я зайвого, а зібрався з розумом і все записав. І письмо моє має бути про поета. Про цілком конкретного, реального поета. І про його прозу. Теж цілком реальну. І називатися все це мусить «Поет і його проза». А про критику – ні слова. Вона тут ні до чого. Та й усе, що можна, про неї вже сказано. В першому, здається, абзаці.

А про поета і його прозу – читайте наступного (див. частину другу) разу.

А якщо пекло знову забере мене, Стронговський напише про це в своєму ЖЖ. Принаймні ЖЖ ж жжитиме, не?

Частина друга

Отож, як говорилося (див. частину першу), був я нещодавно в пеклі, і було мені там видіння, і було у видінні одкровення регіональне. І носився я з тим одкровенням, як дурень із писаною торбою, і розповідав кожному зустрічному. І навіть на виході з пекла розповідав. І на вулицях.

І тоді зійшло на мене одкровення друге. Ще локальніше. І сказано було, щоб не патякав я зайвого, а зібрався з розумом і все записав. І письмо моє має бути про поета. Про цілком конкретного, реального поета. І про його прозу. Теж цілком реальну. І називатися все це мусить «Поет і його проза». А про критику – ні слова.

Із критикою мене, що називається, «понесло». І навіть терапевт-початківець доглядить у тому посліді не так стурбованість станом вітчизняного літературознавства, як сліди дитячих травм і дебютантських комплексів. Однак мене й справді дивує, що навіть найпритомніші з критиків («найприємніші» – виправляє мене комп'ютер) – ті, що вправно конструюють дискурси й мурують парадигми, згодом уже неспроможні видобути з-за мурів тих парадигм, довічно замикаючись у тісних камерах непереконалих понять. Навіть найпронозливіші з них («на прогноз лівіші» – виправляє мене комп'ютер) – ті, хто першими відчують, звідки віятиме вітер майбутньої словесності, й завбачливо купують неподалік ділянки для своїх термінологічних вітряків, навіть вони не розуміють, що згадані вітри «віють лише в межах цієї ідіоми» (цитую В.П.).

Але ж література не анатомічна жаба! Коли пощастить, вона – і драйв, і кайф, і гра, і таємниця («Таємниця» – виправляє мене комп'ютер), тож не конче порпатися в ній, як порпаються патологоанатоми в кишках у мертвяків. Можна й собі відважитися на гру, експеримент (слово «творчість» не вживаю свідомо, остерігаючись гніву електронного редактора). Навіть випробувані, але призабуті рецепти іноді бувають помічними.

От, скажімо, в позаминутих століттях до будь-яких мистецтв часто підходили з міркою «геній і лиходійство»,

а найпопулярнішою темою довоколамистецьких студій був сюжет про художника, що за безсмертя власних творів продає душу дияволу. Сюжет цей справді не лише класичний, але й вічний, а отже, завжди актуальний. Бо дискурси відійдуть, а душа залишиться. Бо парадигми розсипляться на порох, а дідько й далі спокушатиме.

Спробуймо ж і ми в рамках розмови про поета і його прозу поміркувати на тему поета і його приватного сатани. Власне кажучи, навіть ця розвідка могла би називатися ефектніше. Скажімо, «Поет і Люципер», «Поет і Басаврук» або «Поет і Ацький Сотона». Та забагато честі нечистому. І замало – поетові. А я ж бо обіцяв про поета. Про цілком конкретного поета. Про поета А.

Поет А., як відомо, не перестаючи бути поетом, починав бути прозаїком у ті часи, коли ще існувало легендарно-карнавальне Бу-Ба-Бу. Карнавал, бурлеск, мандрівні театри і клоунада (на майдані коло церкви, тобто дослівно, «в тіні собору») завжди вважалися небезпечним заграванням із потойбіччям. Звісно, стосунки з інфернальним – справа глибоко інтимна і, як то кажуть, «інді». І поет А., як кожен справжній Орфей, уже мав власний досвід подорожі в пекло і способи видобуватися звідти. Згадаймо хоча би славнозвісне «індійське»:

*...знаходиш цей отвір, ступаєш у сморід і морок
і йдеш над вогнем. І хитаються ветхі мости,
і хто його знає – чорти, і хорти, і хвости.
Хрести себе, знай ненастанно – сто сорок по сорок
разів. Ця виправа для тебе воєнна,
за піхви меча і за лікті хапає геєнна,
за поли плаща, і за плечі, і чуєш: «Плати!»
Гей, ви, там на небі, поглухли?! Святі з висоти*

*Втручаються рідко в перебіг подій, але вчасно.
Ангели женуть, як воскреслі пілоти – по три,
а то і по п'ять, і по сім, і цвітуть непогасно
мечі в них і крила, їй тебе визволяють з діри...*

Та в компанії, звісно, веселіше. За компанію і жид... А тут ще й Прокуратор В.Н. виявив, що подорожі в інферно можуть бути комфортніші, якщо туди мандрувати «Крайслером Імперіалом». А тут ще й Підскарбій О.І. вигулькнув зі своїм пубертатним пеклом піонерських таборів. І закрутилося...

Про оце «закрутилося» написано вже стоси. Не повторюватимуся. Або повторюся іншим разом. А зараз лише спробую нашвидкуруч простежити, як вправно видобувався поет А. з цієї круговерті у власній прозі.

Тут мушу розкрити одну приятельську таємницю. Я завше заздрив поетові А. через те, що серед незліченної кількості своїх талантів і обдарувань він має ще й неперевершену здатність гідно виходити з найскрутніших, найнеприємніших ситуацій. Іноді йому допомагає досвід і знання життєвих реалій, іноді – артистизм і акторські здібності, іноді – здоровий пофігізм і неперевершене, мабуть, виплекане радянською армією, вміння «шлангувати» («шлангу вати» – вкотре виправляє мене білгейт(с)). Оце шлангування найчастіше й виручало поета А. в його геєнних відрядженнях.

Дияволіада «Рекреацій», як може видатися, всуціль іграшкова, театральна, бубабістська. Карнавальна ніч на Віллі з грифонами цілком пасує для трешевої екранізації в тарантінівському стилі. І фінальний військовий переворот виявляється ярмарковою інсценізацією посереднього режисера. І всі горровори можна потракувати як алкогольні марення нетверезих поетів. Однак справжнім

Дияволом «Рекреацій» є не доктор Попель, як заведено вважати, а білявий Білінкевич – комсомольський мажор, літературний нишпорка, найнесимпатичніший із персонажів. А справжнім пеклом, на мою думку, – остобісіла совдепімперська дійсність, із якої так нестримно намагаються виборсатися герої «Рекреацій», і з якої так уперто шукала виходу вся тодішня молода література. І поетові А. це вдалося одному з перших. Ні, не так: тобі вдалося, Юрку! – *«... і ти знав, що треба хреститися, але не знав як, і ти закричав, Юрку, і таки звівся на ноги, і продерся, немов крізь вату, липку і криваву, крізь це повітря [...] і ти стрибнув униз, Юрку, у прірву, що зветься травневою ніччю, і ти падав донизу мільйон років, перетривавши вся цивілізації і катастрофи, всі ери [...] ти підвівся і глянув ще раз на Віллу з грифонами, і побіг садом, і перелетів огорожу, а над усім витьохкував свою пристрасть невидимий чортопільський соловей...»*

Диявол «Московіади» теж ховається не в підземеллях московського метро. Фінал книги – це вже метафора, так звана поетизація: диявол «Московіади» також належить до компетентних органів і призначає поетові Отто фон Ф. (сиріч, поетові А.) зустрічдесь на задвірках фірми «Меблі», подалі від людських – і читацьких, і літературознавчих – очей. І обіцяє він не безсмертя, а *«якісь фантастично солодкі перспективи»*, і договір із цим дияволом вимагає не автографа кров'ю, а згоди на колаборацію – себто гіпотетична кров на підписі мала би бути не твоя, а твоїх колег. Поет А., звично шлангуючи, якимось виборсується з халепи, а поет Отто фон Ф., ритуально втопивши в каналізації ритулізованого дідька (*«худорлявий південний тип, років на шістдесят, костюм сидить бездоганно, краватка з лискучою брошкою, золотий зуб,*

засмагле обличчя») – звичний для нього літературний прийом – і розстрілявши всю інфернальну наволоч, виїжджає/вилітає на/в Україну, *«Ірванцю назустріч, Неборакові»*.

У «Перверзії» Янус Марія Різенбокк уже не мусить належати до таємної поліції, принаймні до котроїсь із відомих таємних поліцій. Цей викидень глобалізованого світу уособлює універсального Сатану-для-всіх, він є Князем усієї Таємної Поліції, Володарем Мух, Цитрин і Вартових Веж. У цьому світі Білінкевичі працюють менеджерами середньої руки, а «худорляві південні типи» перевтілюються в біржових маклерів. Тут усе не так просто. Тут немає «ми» і «вони», тут кожен за себе, і давнішня опозиція Совкові видається простою й зрозумілою, як дитяча складанка. Стах Перфецький, потрапляючи в цей світ, спокушається непролазними хащами конференційних джунглів, з усіма їх лексичними й стилістичними розкошами (чого варті лише імена – Леонардо ді Хатавесела, Леонардо ді Казаллегра, Альборак Джабраїлі, Лайза Шейла Шалайзер, Цуцу Мавропуле, Америкго Даппертутто!), і закономірно розплачується за це власне перверзією – одночасним зляганням з інкубом-суккубом, із самим Дияволом себто. Угода зайва. Підпис кров'ю не потрібен. Перфецький у невилазній халепі.

Поет А., за браком іншого виходу, вперше намагається вбити свого протагоніста. Однак робить це максимально театралізовано, завуальовано й неочевидно. Це знову радше ритуальне закляття – черговий виверт професійного шлангіста (комп'ютере! навіть не потикайся зі своїм «штангістом»). Герой «Перверзії» просто зникає, і багатолікий Янус Марія Різенбокк, вкотре за-

лишившись з нічим, мусить очікувати наступного сюжету. А те, що Перфецький живий, доводить бодай же незліченна кількість базованих на цьому імені юзернеймів віртуалу.

За браком місця я навіть не намагатимусь аналізувати еволюцію стосунків поет – диявол у «Дванадцяти обручах». Констатую лише, що цього разу поет А. змушений був, як то кажуть, «без обіняків» віддати нечистому цілком реальну жертву. Нею став Богу-духавинин Карл Йозеф Цумбруннен, забитий випадковими посланцями пекла десь у міфічній карпатській забігайлівці. За що саме була ця плата, поет А., можливо, колись розповість.

Як розповідь і про своє постійне протистояння із силами зла, протистояння, що все ще триває, протистояння, що переросло у війну не на життя, а на смерть – чим інакше пояснити, що заради найновішої своєї книги поетові А. довелося вивести смерть уже за межі роману. Таємничий німецький журналіст Егон Альт, якого критики наввипередки нарекли Alter Ego автора, гине в автомобільній катастрофі. Це поки що черговий розіграш, ритуал, довоколалітературне карнавальне дійство. Але воно вже вийшло з простору художнього твору. Воно стало фактом майже реальності, майже буття. Що криється за цим? Ось у чому, як на мене, справжня таємниця «Таємниці»!

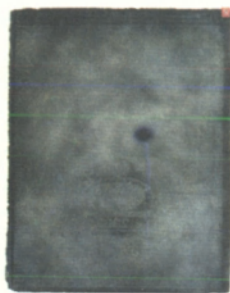
А втім, мені найвищий час закінчувати. Розгромлені критики втішно потирають руки. А я шукаю бодай на кінець чогось такого ж переконливого, як остання літера абетки. Абетку я знаходжу серед текстів поета А. Перша літера цієї абетки, як і у всіх звичайних людей, – А. Зате остання – Z. У гаслі «Z» читаю: «Цьому

текстові не вистачає трохи надії – то ось вона. Продовжуючи мові її тимчасове існування, доктор Бенн дійшов висновку, що в майбутньому про нього судитимуть лише за тим, що він сказав. Його «що», безумовно, містить у собі «як». Його «як», безумовно, є красивим, голосним і сильним. Невисловленого просто не існує, стверджує доктор Бенн. Таким чином він урешті сформулював свою відповідь Хаосові і зверхньо відвернувся від нього».

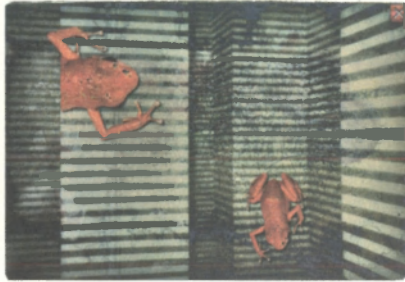
Безумовно, замість слів «доктор Бенн» має бути «поет Юрій Андрухович».

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ

Враховуючи пробіли

ALIEN vs PREDATOR

Називання – чи не єдина істинно людська прерогатива. Саме людині довірив Бог назвати всю сотворену живність: усіх тварин, і всіх птахів небесних, і всіляку «іншу морську сволоту» (див. Бут. 1:20, а також Подерв'янський Л. Гамлет. 1:1).

Хоч як дивно, це справді єдина справа, повністю віддана Господом на людську волю. Все решта – складна система обов'язків і табу, що з ними й до сьогодні ми не вміємо дати собі раду. Як, зрештою, не завжди даємо раду і з довіреним нам називанням. До того ж навряд чи добре усвідомлюємо всю важливість цього повноваження і всю пов'язану з ним щедрість Творця. Адже здатність і право називати – не лише в ексклюзиві Господнього всевладдя, але й у природі Його сутності: згадаймо «спочатку було Слово». Про пандиктат цього – з великої літери – «Слова» час від часу, з подиву гідною регулярністю зга-

дують філософи, от і в наш час дериди-дельози з виглядом першовідкривачів правлять про трансцендентальну первинність письма щодо мови. Подібні псевдовідкриття завжди уможливаються в моменти, коли загальноприйняті поняття, назви й дефініції старіють, зношуються, обростають додатковими значеннями, каламутніють від неправильного вжитку й набирають невизначеності аж до повної втрати сенсу. Тоді верткі спудеї оновлюють лексикон і проголошують початок нової філософії (хоч, як може бути новим щось таке, чого насправді не існує?).

Невідомо, чи мають речі й сутності якісь свої, властиві. «справжні», раз і назавжди усталені назви, чи навпаки – імена й означення переформатовуються з плином часу так само тихо й непомітно, як витікає із нас, смертних, життя. Незаперечно одне: дуже часто, найчастіше (по суті – завжди) ми дуже приблизні й неточні в називанні, і ця неточність дорого коштує, через неї ми завжди – боржники трансценденту. Можливо, весь так званий «містичний шар буття»: всі ці карми, чакри, фантоми, енергії, астрал, екзотерія, ритуали, ініціації, прокляття, вроки, вуду, інкуби-суккуби, замовляння, неприкаяні душі тощо – лише тіні недоречних назв. Мста невпізнаних фрагментів дійсності. Капризування номінацій. Блуд, що перетворюється на blood.

А тепер прошу вибачити мені розлогий вступ та нуднуватий відступ і перейдімо до поступу не-суті.

Як і будь-яку річ, неадекватне називання можна перетворити на виграшний прийом, стилістичний трюк, який забезпечить успіх там, де його й не очікувалося. Так, наприклад, спрацьовує зміщення лексики в рекламі. Бігборд, присвячений новій марці сигарет, скажімо, рясніє термінами з теорії газообміну, мультифільтр, зо-

бражений у розрізі, скидається на вентиляційну систему коксохімкомбінату, а сама сигарета (термін функціонування якої вкладається в 15 затяжок) нагадує останнє досягнення hi-tech. Натомість, реклама в жіночому журналі нової моделі ноутбука зосереджується не на процесорі чи ОЗУ, а наголошує на золотистому кольорі корпусу, «що геніально пасуватиме до вечірньої сукні від Diog».

Вузькоспеціалізована лексика надає слоганам несподіваної глибини та метафоричності й дозволяє правити за копійчану пластикову пімпочку (назвавши її «революційним компенсатором», скажімо) кількадесят доларів.

Аберація значень проникає в усі сфери. Тим-то один із найцікавіших філософських трактатів сучасності має титул «Вступ до геометрії», а за логотипом славнозвісної рок-групи R.E.M. ховається медичне поняття Rapid Eye Movement (миттєві порухи очного яблука).

Використання саме медичної термінології в сферах, далеких від медицини, перетворилося на загальнозживану практику з появою фройдизму та похідних від нього колоквіальних дисциплін. Там, де раніше говорилося про «честь», «наполегливість», «пунктуальність», заговорили про неврози, маніпулювання, параною. На зміну словам «сором'язливість», «героїзм», «талановитість» прийшли поняття на кшталт «комплекси», «підсвідоме» чи «анальний вау-фактор». Під материнською опікою вбачаємо феномен Big-Mam, під батьківською любов'ю – синдром Gumbert-Gumbert. Колишню «соціокультурну парадигму» називаємо *лаканічно* (від Лакан): психічне тло. Літературу вивчаємо крізь фільтри шизоаналізу. Мистецтво продають гомеопати. Геополітикою опікуються ветеринари. Ет, як то кажуть, цетера.

Що ж, треба визнати, психіатричні діагнози перфектно надаються до класифікації людей. Тим більше, що, за старим докторським віцом, цілком здорових немає взагалі, а поділ людства всього на дві категорії: невротиків і психопатів – не лише простий, але й гранично наочний.

Кожна класифікація хибує. Невідомо, за якими ознаками називав тварин Адам, але його бестіарій безсистемний. Систематизація Ліннея, на позір логічна, призвела до появи блюзнірської теорії Дарвіна. Досконала таксономія древньокитайських зоологів династії Кун неужиткова саме через свою досконалість. Бо про яке тваринництво може йтися, коли серед тварин розрізняють: а) тих, що належать імператору; б) одомашнених; в) забальзамованих; г) сирен; д) іграшкових; е) окремих собак; є) тих, що входять до цієї класифікації; ж) тих, що бігають, мов скажені; з) незліченних; и) намальованих найтоншим пензликом; і) інших; ї) здалеку схожих на мух?

Отож серед непридатних класифікацій віддамо перевагу найпростішим. Двох категорій більше, ніж достатньо. Опонент, як і ворог, буває тільки один.

Психопат чи невротик? Як дізнатися, хто є хто?

Невротик зазвичай невротичний. Він невпевнений у собі. Ніжний і беззахисний. Він потребує подобатися іншим, через що буває непривабливим. Або навпаки – здається милим і завжди готовим допомогти. Однак його метушливість більше заважає, ніж допомагає. Його благальний погляд породжує бажання вбити й потоптатися. Це, власне, невротики хочуть, як краще, а виходить, як завжди. Це їхніми добрими намірами вимощена дорога в житлово-комунальну контору. Невротики безпомічні в побуті. Невротики сублімативні. Це вони створили мистецтва й увесь артистичний бедлам.

Психопати рідко схожі на психів. Вони соціально адекватніші від невротиків, які завжди дивуються постфактум, коли їхній сусід виявляється вбивцею-маньяком. Що? Не може бути! Така порядна, така інтелігентна людина! Я знав його стільки років! Він завжди був таким ввічливим! І приязним! Так, психопати ввічливі й приязні. А ще цілеспрямовані й наполегливі. Їхня патологічність співрозмірна лише з їхньою послідовністю, яку часто плутають із занудством. Психопат просто не може відмовитися від задуманого. Він іде до мети по трупах. А його добрими намірами вимощена дорога до травм-пункту (і банкомату).

Невротики, як уже було сказано, створили мистецтва.

Психопати – політику й точні науки.

Невротиками всіяні позацвинтарні поховання.

Психопати складають пантеон найжорстокіших тиранів і найгеніальніших вождів.

Психопати – месії.

Невротики щонайбільше – апостоли.

Невротики продукують ідеї.

Психопати ідеї втілюють.

Невротики часто зневірюються, відрікаються, каються, просять цюцю, цицю і безстроковий кредит.

Психопати тихо вичікують і ніколи не відмовляються від задуманого.

Невротики всуціль талановиті, мислять неординарно і творять непересічно, але найчастіше банально про...ають свій талант (потрібне вставити). Іноді вони просто не можуть вибрати з-поміж своїх різнобічних талантів найважливіший і помирають від розгубленості.

Геніями бувають лише психопати. Навіть якщо їхня геніальність цілком неужиткова (скажімо, вміння ліпи-

ти з гівна солдатиків), особистість цілком зосереджена на одному вмінні. Психопати не бувають обдарованими різносторонньо (Гітлер – прісний живописець, Айнштейн – містечковий скрипаль). Якщо психопат через якийсь катаклізм не може реалізувати свій основний дар, він залишається нерозпізнаним, мімікуючи в невротика.

Невротика іноді й справді можна сплутати із психопатом: у них подібна психосоматика. Наприклад, і ті, і ті часто миють руки. Однак невротики роблять це від непевності й побутової амнезії (я помив руки? Боже, я помив руки? Мені ж зараз вітатися...), а психопати – в рамках пожиттєвого протистояння з мікроорганізмами (Що, мої маленькі друзі, скучили за таточком? А ось ми вас дихлофосиком... А ось ми вас хлоринольчиком... А ось вам мило дитяченьке, з діоксинчиком...). Руки невротиків – сухі й гарячі. Руки психопатів – липкі й холодні. Хоча буває й навпаки.

Попри те, що клінічна картина як психопатів, так і невротиків прописана детально й повноцінно, в мистецтві мало переконливих образів одних і других. Вожді, маньяки, легендарні скнари, авантюристи, полководці і т.п. в літературі-театрі-кінематографі – радше знаки і маски, аніж повноцінні психологічні портрети. Можливо, через те, що сценаристи й актори здебільшого – невротики, а режисери і продюсери – психопати, ці два полярні типи мікшуються, і в результаті ми отримуємо нежиттєздатних і неправдоподібних мутантів.

Геніальний Ніколсон у «Краще не буває» в геніальній вступній сцені геніально миє руки, раз по раз розпаковуючи новий шматок антибактерійного мила й жбурляючи попередній у смітник. Абсолютно переконливо-психопатично викидає в сміттепровід сусідського пса.

Цілком адекватно перекручує тричі дверні замки. Однак кадри оминання тріщин в асфальті замутиють клінічну чистоту картини, демонструючи недоречний зразок невротичного блазнювання. Набагато ціліснішими видаються Ніколсонові персонажі з «Польоту на гніздом зозулі» та «Сяйва», однак у загальному пафосі цих стрічок психопатія – ужиткова й побічна лінія основного месиджу. Подібно й польський «День придурка» неприпустимо легковажно змішує в одній особі два несумісні діагнози, а в результаті – замість драми невротика або маньячного фарсу – отримуємо нестравний пародійний фарш. Більше хворобливої автентики вдається відтворити Ді Капріо в біографічному «Авіаторі» Скорсезе. Говард Х'юз, мільярдер, продюсер, меценат і, природно, психопат, дуже схожий на справжнього. Можливо, через те, що справжнього вже давно ніхто не пам'ятає. Хоч як це дивно, у найзагальніших рисах споконвічне смертельне протистояння невротиків і психопатів достовірно показане в безнадійному голлівудському бойовику «Alien vs Predator» (Чужий проти Хижака). Гадаю, хто з них хто, уточнювати вже непотрібно. Стурбованих відсилаю до Великої Медичної Енциклопедії прибульців, а також до книг Бут. 1:20, Л. Под. Гамлет. 1:1.

Почавши з тварин, птахів небесних та іншої морської сволоти, фауною хотілося б і закінчити. У згаданій стрічці «Краще не буває» роль невротика зіграв так, що краще не буває, маленький, миршавий песик (звісно, діти і звірі – найгеніальніші актори). Тут конче зауважити, що невротизм серед тварин – явище далеко не рідкісне, до того ж очевидніше. По суті, все в поведінці живих створінь, що не служить кінцевій меті виживання та продовження роду, можемо трактувати як хворобливе відхилення. Для

чого бездомний пес, який цілими днями в пошуках їжі горпається по смітниках і ледве може забезпечити собі білковий баланс, із таким завзяттям і азартом ганяється за велосипедистами, витрачаючи дорогоцінні калорії? Для чого сорокам, ризикуючи життям, збиткуватися з котів? Чому бики ненавидять червону шмату? Адже це загрожує не лише окремим особинам, але й цілим видам (севодня слухаєт он джаз, а завтра родіну продаст). Заради справедливості додаю, що психопатія тваринам не притаманна. Все ж, як не крути, вона – наслідок вищої психічної активності, а не просто психо-соматичних розладів. Тому з полегкістю можна констатувати, що тупі й безжальні вбивці трапляються тільки серед людей.

P.S.: Я закриваю медичні картки, історії хвороби, журнал, розкладаю папери по шухлядах і замикаю реєстратуру. Робочий день закінчився. Виходжу надвір, відпинаю ланц, сідаю на ровер, їду додому. Вона, як завжди, з'являється не знати звідки, непомітно, з-за рогу чи з-за кущів, самовіддано біжить за велосипедом, тримаючись на рівні осі заднього колеса. Іноді я не витримую, зупиняюся і запитую: «Ну скажи, поясни, для чого це тобі? Або хоч як тебе звати?» Вона ніколи не відповідає. Лише опускає погляд, посміхається і помахує хвостом.

Р1. КОРОТКИЙ КУРС

Мої однолітки ще, мабуть, пам'ятають, як в оптимістичних радянських кінодетективах волали про допомогу потенційні жертви. «Допоможіть! Міліція!» – верещали огрядні мосфільмівські діви, заgrimовані під «прядильщиць-валяльщиць», притискаючи до грудей сітку-авоську з «палкою» бутафорської ковбаси. Іноді сценаристи, орієнтовані на авангардизм слов'янського розливу, розбудовували цю фразу до варіанту «Допоможіть, люди добрі!», та це не мало успіху ані в глядачів, ані в цензорів. Не тому навіть, що оксюморонність виразу «люди добрі» надто очевидна, а тому, що: по-перше, вирафінований ідеологічною муштрою художній смак радянського обивателя-інтернаціоналіста протестував проти дешевого панслов'янізму, закладеного в цьому словосполученні; а по-друге, – і це найголовніше – поява

в кадрі сакральної вареної ковбаси (режисери практикували крупний план, паралельний монтаж і навіть зйомку рапідом) була культурним кодом такої потуги й універсальності, що будь-які мистецькі експерименти в цьому контексті видавалися святотатством.

(Зауважу принагідно, що коли й траплялися замість ковбаси коштовності, банкноти чи товсті гаманці – то лише в науково-фантастичних стрічках про закордонне життя, і це ніколи не викликало такої всеохопної коїтусної ідентифікації глядача з кіногероєм, як у випадку з магічним прутнем «Докторской Особой».)

Зрештою, класичний варіант «Допоможіть! Міліція!» також межував із абсурдом: згадки про якусь «міліцію» були такими ж безсенсовними, як і апелювання до «добрих людей», однак в роки розвинутого соціалізму архетип «дільничного» (міліціонера чи терапевта – несуттєво) був доведений майже до ідеалу і, позбавлений внутрішніх суперечностей, не викликав спротиву глядацької аудиторії. Звісно, на шляху вдосконалення совкових ідеологем траплялися й прикрі помилки. Так, покоління моїх батьків могло би згадати сюрреальний образ двірника в накрохмаленому фартусі із декоративним віником в руках та міліційним сюрчком у роті; а генерація мого наймолодшого брата ще мусить пам'ятати кіношну субкультуру т.зв. «дружинників» із червоними очима і червоними ж пов'язками на руках. Однак після того, як посади двірників та кочегарів остаточно зайняли художники, поети й рок-музиканти, а всіх дружинників відрядили стажуватися в Афганістан, ці недолугі вигадки госфільмівських служак відійшли в небуття.

Та досить ретроспекції. Повернімося до сьогодні. Не секрет, що в кримінальних сюжетах сучасної серіально-

блокбастерної продукції жертви волають про допомогу вкрай рідко і майже ніколи не кричать «Допоможіть!» Сучасні способи повідомити про напад різноманітні, та здебільшого суто технологічні: «гарячі номери» мобілок, газова зброя, електрошок, кнопка виклику охорони тощо. І справа тут не в розмаїтті асортименту технічних засобів, а в тому, що з відходом ковбасно-совкової парадигми об'єктам нападів та зазіхань справді є що втрачати, а коштовності, гроші та предмети розкоші перейшли з категорії SF-реквізиту в розряд реальних побутових речей. Відповідно, в новому дискурсі змінилася й семантика волянь про допомогу.

Тож вигук «Допоможіть, гвалтують!» найчастіше сприймається як заклик до групової оргії (недарма зірки телевізійних сміхопанорам так часто обігрують сюжет, де жертвою гвалту є саме сексуальний маньяк) і абсолютно (стовідсотково абсолютно!) ніколи не апелює до міфологічного сюжету про втрату дівочої незайманості, скажімо.

Подібно гасло «Допоможіть, грабують!» може привернути увагу хіба що кримінальних мародерів, які заберуть те, чим знехтував основний нападник.

Своєю чергою, крик «Допоможіть, убивають!» більшість однозначно трактує як сигнал про стосунки настільки інтимні, що це змушує делікатних громадян не лише сором'язливо відвертати погляд, а й оминати епіцентр подібних вигуків якнайвіддаленішою траскторією.

Зрозуміло, навіть у тих рідкісних випадках, коли об'єкт бандитського нападу зненацька згадає «міліцію» чи «добрих людей», це в кращому разі буде потрактовано як фрейдистську обмовку, а в гіршому – як недоречне

блазнювання, що спровокує надлишкову агресивність нападника.

Існують, щоправда, й маргінальні, сказати б, контр-культурні поведінкові схеми. Скажімо, члени жіночого фан-клубу Всеволода Нестайка замість газових балончиків полюбляють носити в рідкіюлях раритетні міліційні сюрчки та копії дружинницьких пов'язок «от кутюр». А в момент найвищої загрози вони верещать із виразним київським акцентом: «Дядя міліціонер, туди! Дядя міліціонер, сюди!» Іноді це справді спрацьовує, і нападник зупиняється, паралізований культурним шоком. Однак такі ексклюзивні форми поведінки цікавлять хіба що культурологів із львівського часопису «І».

Може здатися, що описані тут тенденції притаманні ли-ше пострадянському ментальному просторові. Це не так.

Звісно, і в тоталітарних утвореннях, на кшталт США чи ЄС, зміну суспільно-культурної парадигми не може не супроводжувати модернізація поп-медійного лексикону. Однак це відбувається зовсім інакше, ніж у контексті демократичного євразійського самоврядування.

З одного боку, в західному маскульті й далі функціонують ідіоматичні гасла, на кшталт «Неір!» чи «Неір те!», однак адресовані вони не супергероєві з ясним поглядом ірландського католика у виконанні Мела Гібсона, а черговий відеокамері наглядю, всевидяче око якої розпочинає довгий сюжетно-технологічний лацюжок із поступовою активізацією бази даних поліційного комп'ютера, формування особистого досьє жертви на підставі записів касових та банківських апаратів, матеріалів, зафіксованих апаратурою автоінспекції, сканерами летовищ, жучками

спецслужб, інформацією готельних кіберадміністраторів, результатами моніторингу електронної пошти, мобільного зв'язку, чатів, блогів, форумів тощо. Із другого боку (тобто з аверсу того ж таки «одного боку»), в перверзійних артпродуктах тарантинівського стибу лексема «Heir!» може свідчити про складну схему постмодерного цитування і реферувати як до, скажімо, легендарного альбому Бітлз, так і до стандартного епізоду (що майже без змін переходить із фільму до фільму), де на тілі біснுவатого, одержимого демоном героя проступає кривавий напис «Heir Me».

Із третього боку, сама ідея, точніше усвідомлення даремності прохань допомогти в критичній ситуації (чи принаймні чітке семантичне розмежування лексем «допомога» і «допоможіть», що не є очевидним в англомовному варіанті), далеко не нова. Її проголошували в різних формах і в різні часи. В культурній спадщині совка загальновідомим є лозунг (т.зв. Апорія Ільфа-Петрова-Водкіна) «Спасение утопающего – дело рук самого утопающего». Він утратив універсальність разом зі звуженням ареалу функціонування російської мови, позаяк його адекватний переклад іншими мовами неможливий, однак породив масу квазінеологізмів, одним із яких є поліваріантний термін «самопоміч», що повноцінно функціонує в політичному лексиконі не лише України (Луценко та іже), а й інших братньо-слов'янських угруповань (Польща, Словаччина, Словенія, Придністров'я, КНДР[п] тощо).

А ще з одного боку (якщо дозволено буде наділити один феномен чотирма боками), відомо (і відомо, зауважте, не з кіна, а з реальних протоколів судмедекспертів), що сучасні трупи сучасних жертв сучасних, контем-

порарних злочинців найчастіше знаходять у характерній, трохи неприродній позі, немов останнім передсмертним відрухом потерпілого була спроба дотягнутися лівою рукою до якогось рятивного артефакту. І дивним це може видатися лише на позір. Передсмертний салют лівицею просто унаочнює актуальну топологію «гелпу». Адже навіть діти знають, що в нинішньому світі вся можлива допомога, весь евентуальний потенціал самопомочі, весь можливий HELP зосереджено в лівому верхньому куті клавіатури, під клавішею **F1**.

УРОК МАЛЮВАННЯ

З усіх способів творення віртуальної реальності мене найбільше інспірують шпалери. Щоправда, не ті, якими оформлюють десктоп комп'ютера, а традиційні – якими обклеюють стіни. Звичайні шпалери. Фотошпалери, якщо вже бути відвертим до решти і якщо хтось іще пам'ятає такий, із дозволу сказати, артефакт.

Якщо не помиляюся, ідея фотошпалер виникла приблизно тоді ж, коли американською культурою прокотилося недовге, але повальне захоплення гіперреалізмом. Побічне й калічне дитя сюр- та соцреалізмів, гіперреалізм не запропонував практично нічого, окрім гігантських акрилових копій фотопортретів, які, на відміну від сучасних стерилізованих фотошопом гламурних фізій, не приховували, а навпаки, виділяли природні вади оригіналів. Прищики, прожилки, бородавки, висипка, віспа, виразки, діятез, закупорені пори – всі ці соромітні, за нинішніми уваленнями, вади

ентузіастично й скурпульозно підкреслювалися адептами нового напрямку, підносилися до рангу «вещдоків реальності» чи проявів «правдивої правди». Гіперреалізм проіснував недовго через очевидну тупиковість і неплідність, залишивши в історії мистецтва декілька абзаців дрібним шрифтом і одну-дві малоформатні ілюстрації, з яких важко зрозуміти концептуальний, багатометровий пафос живописної дерматології. Звісно, Прищ-як-*Check-Point* приватної історії – ідея дотепна, але малопродуктивна.

Заради об'єктивності додам, що відгомін гіперреалізму трапляється й у «мистецьких пошуках» сучасників: варто згадати бодай силіконових потвор *by Patricia Piccinini* чи гігантського гуманоїда, яким англієць *Ron Mueck* шугав відвідувачів Венеційського Біснале 2001. Однак гіперреалізм нинішній відрізняється від класичного лише новими матеріалами та додатковим просторово-маркетинговим виміром: Його-Ясновельможність-Прищ тепер доступний у 3D-варіанті (купивши ампулу діоксину, 3D-прищі отримуєте в подарунок, бггг).

Усе це чудесно і славно. Славно, що людина навчилася перфектно імітувати реальність, та ще й на різні способи. Силіконові андрогіни й латексові запчастини до них (які, що не може не тішити, надаються до автономного використання). Цифрові світи, *Second Life*-и і вербалізовані простори літературного фентезі. Анімовані косміти зі своїми чудернацькими Н(е)Л(ітаючими)О(б'єктами) та мегапксельні мегастраховиська... Пригадую, коли малим я дивився радянське *science fiction* чи інші жанрові підробки, завжди прикро розчаровувався, якщо обіцяний і очікуваний упродовж усієї стрічки казковий дракон виявлявся недбало склеєним із пап'є-маше опудалом, а моторошний Гоголівський Вій з'являвся в оточенні кордебалету обласної

філармонії, у фольговій короні, позиченій із минулорічного «Праздника Нептуна». Нинішні дітлахи мають можливість бачити ціле інферно в деталях: до лусочки, до подряпини на бронтозавровому кігті, і вже нікого не окрилює анекдот, у якому маленька дівчинка з азартом першовідкривача повідомляє батькові: «Тату! Тату! Виявляється, Хрюша і Степашка – це ляльки! А я думала – 3D-анімація...» І однак, здається мені, що цілковита відмова від умовності (сценічної чи екранної), намагання показати все, «як воно є», збіднює уяву глядача, відбирає простір власної інтерпретації та можливість «додумати» свого персонального монстра, люцифера чи маньяка... Моралізую?..

Втім, повернімося до шпалер. Себто до фотошпалер. *Ширпотреб* епохи зрілого соціалізму майже всім асортиментом належав до розряду т.зв. *дефіциту*. Кахлі та вафлі, меблі й кеглі, помаранчі й мандаринки, ковбаса, лінолеум, шпроти, авто – усе це вимагало виснажливих інтелектуальних комбінацій, грошово-товарних ритуалів та багатогодинного вистоювання в чергах. Неабияким успіхом вважалася купівля туалетного паперу, що вже й казати про шпалери, тим паче – фото... По-буддійському мудрі вожді партії перетворили на зразково-показову чергу навіть оглядини найгламурнішого мерця СРСР – Ульянова-Леніна – в цьому було стільки символічної потуги, що ремствувати з приводу нестачі піпіфаксу просто не випадало. Однак секретна каста «рівніших від рівних» мала доступ до будь-яких екслюзивів, у тому числі й до фотошпалер. Для потреб соцтабору продукували їх, здається, лише в НДР, і продукція дуже чітко поділялася на два потоки: для роздрібно́ї торгівлі й для оформлення державних установ. Тож якщо приватний сектор нишпорив у пошуках кічових морських пейзажів зі зміщеним кольороподілом, то райкоми-

обкоми, партійні санаторії, валютні ресторани та «кімнати відпочинку вищого командного складу ЗС» прикрашали ідеологічно правильні краєвиди, на ілюзорних просторах яких легко було уявити собі євангелістсько-компартійний рай (це там, де лев кладеться з вівцею, комісар – із викладачкою прикладної лінгвістики, а ІБТ цілує Кокотюху). Перевагу віддавали засніженим вершинам Непалу (змальованим із туристичного путівника Бескидами), захмарному ширянню гордих орлів (подібних на дефіцитних курей із книги «О вкусной и здоровой пище») та індустріальним панорамам матричного майбутнього (за взірць правила шпигунські знімки, що їх зробив 1957 року перший радянський супутник під час космічного дрейфу над автозаводами Форда).

Але траплялися й дотепніші комбінації. Пригадую, майже всі «дворцы бракосочетаний» прикрашали шпалерні панно із зображенням березового гаю. Це тепер цинічні класики нової літератури дозволяють собі скабрезні пародії на кшталт «я в весеннем лесу пил березовый Спрайт», а в ті часи Спрайту ніхто не знав, берізка була деревом темним, а березові гаї на стінах ЗАГСів викликали в *брачующійся* неясну тривогу: «Боже, куди мене занесло, в які ж це хащі я забрів?! Утікати! Втікати, поки не пізно!» Лише згодом, після зруйнування Берлінського муру з'ясувалося, що ідею березових лісів для радянських ЗАГСів підкинули НДРівським шпалерникам резиденти західно-німецької контррозвідки з метою зменшення кількості шлюбів, а, відповідно – падіння народжуваності і, як результат, скорочення в майбутньому чисельності Радянської Армії через брак чоловіків призовного віку. Такою ж провокацією (що ґрунтувалася на спецдослідженнях західних психоаналітиків) слід уважати моду на фотошпалери з гіперре-

алістичним зображенням цегляної стіни. Та ж очевидно, що пересічним радянським громадянам така ідея ніяк не могла сама спасти на думку. Вселяючись до вистражданої в багатолітніх чергах, традиційно незакінченої будівельниками тісної хрущовки, ці громадяни мали інший клопіт: довести до пуття сантехніку, позароблювати шпари в дверях і вікнах, а також дістати цементу й вапна, аби доштукатурити стіни, де справжня, ненамальована, не фотографічна цегла проглядала крізь тонкий шар крейди. Якою ж бузувірською, нелюдською технологією нейролінгвістичного програмування треба було володіти, щоби переконати цих нещасних ганяти по магазинах і базах, шукати *блат*, давати хабарі, аби лиш дістати шпалери з імітацією цегли та позаклеювати ними стіни, ще донедавна майже цілком цегляні по-справжньому.

Годі й казати, що після такого, з дозволу сказати, *євро-ремонт* (тоді й слова такого не було) психіка пересічної радянської людини, – по короткотривалій ейфорії з нагоди здобуття *дефіциту*, – запала в глибоку й затяжну депресію. Можна хіба що здогадуватись, як почувався обиватель країни з наглухо закритими державними кордонами, відгородженої від решти світу *залізною завісою*, країни, де добра третина населення мала прописаний у генетичному кодї досвід тюремного чи табірною ув'язнення... І цей обиватель добровільно, ціною помітних зусиль влаштує у власному помешканні подобу тюремної камери? Символізм цієї карцерної естетики мене хвилює найменше. А от психофізичні наслідки її ігнорувати не варто. Донині люди, що пережили в дитинстві шок естетичного ув'язнення, потерпають від гострих нападів відчаю, метафізичної клаустрофобії та діалектичного песимізму. Он і секс-ідол українського дівочтва, вихованець кафедри фізики ЛНУ

співає, маскуючи внутрішні конвульсії патріотичним пафосом: «Веселі, брате, часи настали... і замість мами – глуха стіна». Йй-бо, нічого трагічнішого й тужнішого в національній поезії я не зустрічав. І в цьому контексті (а також у рамках народної самопомочі) смію пропонувати такі поради, такі ото рецепти виходу із ситуації:

«Братове! Співвітчизники! Соратники!»

(Ні, не так, тут важливе індивідуальне звертання.)

Отже:

«Брате! Сестро! Майн лібер фройнд!

Якщо всередині – ніч, на серці – щем, у слухавках – «The Wall», довкола – мур, надворі – смог і... ядскоє самодержавіс; якщо Твої стежки ведуть у тупики, за кожним поворотом – темний кут, а замість мами – глуха стіна, не впадай у відчай.

Не панікуй, не зводь поррахунків із життям і не втікай у світ ілюзій.

Ні інтернет, ні наркомаат, ні ганджа, ні Second Life, ні «колеса» нічого, крім віртуальних обманок і 3D-пасток, Тобі не запропонують. А Ти напруж уяву. Згадай їжачка в тумані й дитячі малюнки. Довкола мур і по way out? Вихід є. Вихід завжди є. Візьми олівець і намалюй. Намалюй вихід. Свій персональний вихід на своїй персональній стіні. Тим більше, що вона паперова. Намалюй двері і світ за ними. Намалюй маму, врешті-решт. Це не гріх. Спробуй, намалюй собі маму. Навіть якщо Ти все життя вважав, ніби «мама» – це материнська плата комп'ютера. Не біда. Мама вигребе. І Ти вигребеш.

Намалюй себе. Спробуй хоч раз. Намалюєш – будеш жити».

ТЕОРІЯ ВІДМОВИ

*Всесвітня змова, звісно, існує,
біда лише, що в неї вплутано все доросле населення.
Урган Джамбон Тулку VII*

1. Винесена в епіграф фраза доволі точно відображає різоматичну сутність справжньої змови. Однак замовчує найголовнішого змовника – саму мову. Як і будь-яка пов'язана з мовленням суспільна практика, *ЗМОВА* уможливорюється здатністю *МОВИ* формувати знаки – як у суб-, так і в метавимірах. Трапляється, що цілої групи мов вистачає на один, не надто змістовний, але цілісний знак. Іноді навпаки – якийсь простий, неподільний, мов атом, займенник уміщає безліч знакових множин, щоправда, суто теоретично. Все залежить від суспільних конвенцій, читай – *домовленостей*. А щодо *ЗМОВ*, то їхній очевидний вплив на реальність контрастує із мовчазністю таємниці, якими зазвичай вони дбайливо огорнуті. Справжня змова виростає зі *ЗМОВИ мовчання*, а не з *домовленостей*.

Ідеальна ж змова, яка потребує комплектної таємності, вимагає і цілковитого мовчання. Вона взагалі не може *бути омовлена*. Тобто у парадоксальний спосіб впливає, що породжена мовою змова комплектується з німоти. А німота, що в стосунку до мови може проявлятися лише апофатично, по суті не існує. Що ж тоді існує? Лише *з-мова*?

Увесь цей мутний і беззмістовний абзац виник зі спроб згадати, в який спосіб я послуговувався словами, мисленням і правилами синтаксису на початку. Зараз мені таке говоріння нагадує метушню інфузорії у фізрозчині, однак чи навчився я рухатися цілеспрямованіше, невідомо. Відомо лише, що від змови я ще ніколи не відмовлявся.

2. Відстань, на яку людині за життя вдається наблизитися до Бога, залежить, зокрема, й від рівня *опанування людини мовою* (розумійте, як завгодно). Йдеться навіть не про рівень – наближення до Бога не є справою еволюції – радше про етап, відтинок, черговий поворот, за який встигає пропустити тебе мова, вірніше, той її поворот, який встигаєш не пропустити ти.

Дивні ландшафти відкриваються за поворотами мови. От, наприклад, раптом починаєш бачити й відчувати її, як прозорий сад, де слова-рослини (найрізноманітніші, найчудніші, найзвичайніші – все, як у природі) женуть скляними капілярами спільний мультивітамін, а їхні сплетені корені відсвічують червоним з-під дна світу. І поки ти доглядатимеш цей сад, а він годуватиме тебе спокусами плодів, концентрація Слова в рослинному соку неухильно падатиме, а самі слова змістяться до периферії свідомості, утворивши врешті таке надійне оборонне кільце,

що і ти, і сад, і ціла твоя внутрішня м...н...г...л...і...я відчує тебе бранцями власної письменності.

Або слова починають нагадувати скульптури з піску – так само швидко висихають і осипаються. А твої етимологічні потуги лише пришвидшують розпад нетривкого сенсу на безглузді піщинки окремих літер.

Чи, скажімо, за черговим поворотом ти всім своїм біологічним мікрокосмом, усіма його мітохондрійними печінками починаєш відчувати, що вибляклі, вигорілі за літо слова вже не зазеленіють навесні, та це, зрештою, й не конче, бо ти, виявляється, здатен говорити на різні інші способи – запахами, випарами, еманаціями, флюїдами, поглядом, гладкою і не дуже мускулатурами, епітелієм, вольовими зусиллями, фантазіями, а навіть грою з вибляклими, вигорілими за літо словами, грою, що може завершитися чим завгодно – фразою, сонетом, романом, слоганом, абрєвіатурою, анаграмою, шифром – грою, котра, на щастя, ведеться не з метою щось сказати, а лише задля того, аби зібрати пазли щоденності в цілісний кадр. Погодьмося, скпаданки небагато спільного мають із говорінням.

А ще за одним поворотом, як пощастить, ти обов'язково втрапиш у таку густу пелену молочної тиші, що саме поняття слів – як акустичного відлуння сенсу – видасться абсурдним.

Німиий світ вразить тебе достатком нових смислів чи, радше, способів ці смисли здобувати.

Існування мови за таких умов видасться не лише зайвим, а й шкідливо надмірним: так іноді перебирають міру

театральні декоратори, коли в намаганні якомога достовірніше передати яку-небудь, водну, скажімо, стихію, захаращують сцену неймовірною кількістю механізмів, пристроїв, кабелів і рур, через які постійно перечіпається балетна трупа, аж лебедине озеро перетворюється на хореографічні бої в багнюці.

Німий світ переконливо засвідчить універсальність *світла*, яке водночас є і першим проектом, здійсненим завдяки слову, і проектантом, і методом, і інструментом, і самим Словом, всеохопним, а, попри те, уважним до найменшого фоторецептора.

Німий світ висвітлить облудність *чаду*. – ще одного словесного проекту, що не знайшов втілення ніде, крім лексики хронометрії. Часу поза мовою не існує. Ілюзія часу виникає в процесі мовлення (читання, слухання, писання). Власне ілюзією є сам процес. Адже насправді мова подібна до образу й доступна вся водночас. Як Бог. Або, скажімо, ніготь.

Німий світ не деформує *простору*. Він радше уможливує існування відразу всіх мислимих масштабів на єдиній мапі буття. Хоча, звісно, в німому світі нема ані поняття, ані словосполучення «мислимий масштаб». Зате потрібний вимір тут виникає в міру метричної потреби, себто потреба сама, ще до своєї появи задовольняє власні просторові амбіції. Почуватися співрозмірним з усім і з самим собою, вільно оперувати макро- і мікророзмірами – гідна, як на мене, компенсація за прощання зі словами.

Німий світ *нічого* не генерує й нічого не споживає.

З нього можна черпати, а він не зменшуватиметься.

В нього можна вливати, а він не наповниться.

Він обдаровуватиме новими сутностями, нічого не додаючи, і дивуватиме новими сенсами, нічого не поясню-

ючи. В німого світу немає кредитної системи. А всі його інвестиції в тебе, по суті – інвестиції в себе, адже ти з усіма дарами й дорогами нікуди не подінешся з нього, бо нічого не існує поза ним, бо в тобі самому немає нічого, окрім тихої, летаргічної гармонії німого світу.

3. В середині тиші очевидно є *первинність німоти*, як у метафізичному, так і в практичному сенсі, перед *глухотою*, скажімо. Глухота йде слідом за німотою просто з потреб природного балансу.

Відмова від говоріння, свідоме німування – це ще не протест. Справжнім протестом є *відмова чути*. Найближчим зразком є приклад великого вождя Бромдена: його на позір пасивний опір системі переріс такий у втечу. Щоправда, ми нічого не знаємо про долю Бромдена після звільнення із зозулиного гнізда, однак є підстави вважати, що й після виходу в т.зв. «вільний світ», вождь продовжив практику неучасті в комунікації з соціумом. Однак життєпис Бромдена в його загальнодоступному варіанті – як методичка, роздерта в найпотрібнішому місці, й що робити далі, невідомо. Відомо лише, що рух триває, а отже, слід очікувати нових поворотів і ландшафтів за ними.

Одного разу тобі вдасться розгледіти обличчя водночас доброго і веселого Бога.

А якось – не в часі, але вчасно – з мовчазної нірвани вихопить тебе згадка про те, що дао – не еволюційний шлях, що вмиле маневрування навіть на найпокрученішому шляху не є аналогом здобуття висот. Та й до чого тут альпінізм, просто ти зрозумієш, що відмова від слів сама по собі не є чеснотою. Як не є чеснотою усвідомлення,

що за останнім поворотом твоя психіка перестала бути кунсткамерою страхів-комплексів-табу і здобула нарешті статус *duty free*, такої собі безмитної зони між розумом і духом, розумом і Розумом, духом і Духом – в усіх можливих комбінаціях. Усвідомлення це, звісно, важко назвати неприємним, але кого взагалі хвилює, як довго ти в'їжджав у геополітичні особливості власного Я?

У пошуках чеснот (бо тобі завжди розходилося на чеснотах) ти зрозумієш, що триєдиність Я (розум-психіка-душа) унявнилася лише для того, аби Ти (повноважний представник Я) знову повернувся до слів, до їх початку. Там побачиш, що вони складаються не з літер чи звуків, а з уламків потрощених сутностей. У більшості слів уламки ці склеєні недбало, нетривко. Зміст осипається з них, як крейда, якою його, мабуть, і було писано.

Але є й уцілілі слова, що складаються з цілісних, неущоджених сенсів – саме цими і лише цими словами доведеться користуватися тобі, доки ще живеться. Ними вітатимеш кожен доторк німого світу – хай навіть на голову крапне ворона, чи сліпота завадить говорити, а чи чужа смерть всотається в твою кров.

Цими словами оминеш кожную річ і промовчиш кожную любов.

Цим словами проклинатимеш і благословлятимеш, адже прокляття і благословення – суть перелік.

Цими словами відмовишся від останнього слова на останньому суді.

Ними взагалі просто відмовлятися, адже вони, як і ми – від мови: «Господи, змилуйся наді мною».

ГРА З СІРНИКАМИ

Дні проминають за днями, і нічого не діється, нічого не відбувається. За вікном із подиву гідною методичністю проїжджають раз по раз жовті автобуси. Підозрюю – один і той самий імітує масовість. Дні спливають без номерів, означень, дат. Про дати дізнаюся з програми телепередач. Із самих телепередач нічого дізнатися неможливо. Нещодавно запитав приятельку:

– Який сьогодні березень?

– Місяць, – відповіла вона, знаючи, що слова можуть бути взаємозамінними.

Вчора цей ото березень був уповні, сьогодні його не видно. Закрили хмари. Та на моє безсоння це не впливає. Точніше так: моєму безсонню це не перешкоджає.

Звичайно, якісь дрібні метаморфози стаються. Мій банкомат, для прикладу, звертається до мене щоразу ввічливіше. Але грошей не видає. Певно розуміє, що, за

Найвищим рахунком, вони мені не потрібні. Все справді потрібне завжди безкоштовне.

Сьогодні бачив жінку, що йшла дуже швидко. Вона купила і на ходу втирала сльози. Вітер? Сонце? Пейзаж? Робила це вправно й майже непомітно, мабуть, не хотіла вразити зустрічних.

– Ти помітив, як багато людей на вулиці розмовляють самі з собою? – запитала мене мама.

– Це мобільні телефони, мамо.

– ?

– Вони говорять у мобільні телефони.

– Не плети дурниць. Ніхто при здоровому глузді не розмовлятиме з телефоном. І, крім того, ти ж бачиш – там немає ніяких дротів.

«Справді, – подумалося, – якби за кожним тяглися дроти, в цьому світі так усе переплуталося би...»

Вчора довго роздивлявся архівне фото вибуху атомної бомби. Ми навіть бомби не можемо сконструювати, не запозичивши в природи форми. Хоча цей рукотворний гриб справді прегарний. Шкода, що він вийшов із моди. Перед ним так щиро схилялися дерева і злітали з поверхні будинки (немов свічки, задмухані п'ятирічною дитиною у свій перший ювілей). Під моїм балконом є ще один рукотворний гриб. Залізний. Він, мабуть, мій ровесник, але зберігся значно гірше за мене: похилився, зіржавів, утратив вторинні статеві ознаки. Втім, я ж ніколи так не опікувався людьми, як він. Пам'ятаю його ще струнким, свіжопомальованим. Дітлахами ми часто вилізли на гору, на грибовий капелюх, адже тільки так можна було побачити всю його красу – жовті цятки на червоному тлі. Гриб – праобраз дому, парасольки і карти зоряного неба. Тепер, щоби побачити зірки, доводиться дивитися вгору:

на капелюсі залізного гриба лише іржа – індустріальний еквівалент плісняви.

Сьогодні вперше за довгий час взяв до рук книжку Першу-ліпшу, що трапилася на полиці. За правилами нового слововжитку вона мала би називатися «Дванадцять березнів». Зграбні імпресіоністичні ілюстрації і під кожною підпис – фраза з основного тексту. Я вже давно помітив: якщо хочеш запам'ятати якийсь образ, потрібно придумати підпис. Це як титри в кіно. Тільки навпаки: слова не пояснюють зображення, а викликають його. Недавні мій сон був такою мірою переускладнений графічно, що довелося вигадати цілу промову:

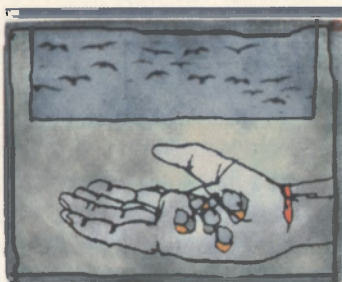
«Буває, що й сухий асфальт скидається на зоряне небо. Подібна подібність – випадковість, не більше: “палені” двійники без документів, без ліцензій так просто приходять у світ і живуть десь у латинських кварталах, по чайна-гаунах, гуртожитках, природничих музеях... чай на столі, стилет на стіні, відео у вікнах навпроти, все – пластилін у руках... немовлята безмовні, неконтрактні, неконтактні, безумовні, безумні, немов білизна на вітрі, немов ляда в пивницю... нема ладу ані в паперах, ані в новинах. Ані сентаво в кишені, ані жетона Анні передзвонити – лише квиток на вчорашній кіносеанс. От і любиш усі дороги без винятку. От і втискаєшся в кожне шосе, як у жінку, аби ті, хто проїжджає по тобі, не відчули жодного дискомфорту. Найважливіше – надійні ресори... а хто «не в'їхав» – не моя провина».

Довгі титри – найненадійніші. Що ховалося за цими словами? Не згадаю. Може, саме ці дванадцять березнів? Серед них одинадцять братів і одна сестра, не позбавлена шкідливих звичок. Любить курити на ходу. Скільки не переконували її, що це шкідливо – не слухає. Ходить і

курить. Швидко ходить і швидко курить. І плаче, бо дим залітає в очі. «Сестро-березню, довго так витримаєш?» – питаються хором усі одинадцять братів. Їм добре. В них у всіх психотерапевтична освіта і повна відсутність шкідливих звичок. І вони завжди готові обговорити будь-яку проблему. «Хочеш про це поговорити?» – питаються й мене при okazji. Я не відповідаю. Мама ще в дитинстві заборонила мені розмовляти з незнайомцями. Тому я спілкуюся лише з телефоном. Він справжній друг. Він вміє слухати. І вміє мовчати. Що, зрештою, одне й те ж. А ще він пам'ятає всі номери і дати, всі дні народження, усі важливі справи. Але ніколи про них не нагадує. Може, з делікатності, може, тому, що я вже давно не купував йому батарейок. Він ніколи не ображається, просто замикається в собі, та й по всьому. Це мені зрозуміло. Іноді я й сам потребую самотності. Тоді згадую титри до забутих снів. Або зачинаюся на кухні й палю один за одним сірники – ще одна шкідлива звичка.

Дивно, на позір вони всі, як один – такі однакові, такі подібні, а згорає кожен по-своєму... В цьому є щось дуже людське, правда ж?

А ГУЛІ...

Вона з'являється щоранку. Дуже педантично, завжди о тій самій порі. Поводиться чемно і стримано, цілком логічно вважаючи, що вже самої її появи, навіть мовчазної, достатньо, аби я зрозумів, про що йдеться. А йдеться завжди про одне і те ж: я повинен нагодувати її. Готувати їй сніданки взагалі-то не мій обов'язок. Ні особисто їй, ані кому іншому я не давав жодних обіцянок. Але вже якось так повелося, не пам'ятаю, відколи, здається, з позаминулого літа.

Врешті-решт, це зовсім не обтяжливо для мене. За час нашого знайомства це вже навіть перетворилося на частину моїх ранкових ритуалів – як холодний душ, кава з молоком, сигарети. Тепер ще й сніданок для неї. Для невротика ритуали – справа не лише звична, але й по-

мічна. Особливо ранкові, коли розум відмовляється вірити, що знову повернулася так звана реальність, коли психіка бойкотує будь-які спроби налаштуватися на активне, креативне – яке там іще? – суспільне буття, коли пам'ять вкотре намагається виінсталюватися з групової історії в якусь приватну соліпсичну директорію.

Механістичність ритуальної поведінки немов продовжує інтимність нічного усамітнення, створює ілюзію продовження сну. Тобто – створює ілюзію ілюзорності. Пом'якшує повернення в шенгенську зону дня.

Тож готувати сніданок іще й для неї – справа достатньо комфортна. Тим більше, що вона не вимагає різноманітності, просячи щоразу одне й те ж: кукурудзяні пластівці з родзинками. Я мав би бути вдячний за мінімалістичну скромність її бажань, однак певні естетичні нюанси рецептури таки дратують мене. Я майже впевнений, що снідати пластівцями вона почала, надивившись американських серіалів. У кожному разі, ще донедавна ніхто зі співвітчизниць навіть гадки не мав, що цей прародич попкорну може складати повноцінний сніданок. Утім, варто віддати їй належне: пластівці вона їсть сухими, не заливаючи їх ні молоком, ні соком, ні йогуртом. Із погляду здорового харчування, навряд чи це добре, але така поведінка свідчить усе ж про власне вольове рішення, про індивідуальний вибір, зрештою – про індивідуальність як таку. А кожну індивідуальність я навчений шанувати. Звичайно, з американського кіна вона набралася ще й інших дурнуватих звичок. Наприклад, аби показати, як уважно ставиться до моїх слів, вона схилиє голову набік і скеровує погляд просто в очі співбесідникові – достоту так само демонструвала зацікавленість леді-термінатор із однойменного фільму. Однак і це не надто мене дра-

тує: бо що здатне ефективніше за цитати з голлівудських блокбастерів повертати нас до реальності? Тож я трактую таку її поведінку як грамотний і ненав'язливий психотерапевтичний хід.

Набагато гостріше мене дратує її манера їсти. Їсть вона, що називається, голосно і неохайно, розкидаючи пластівці навсбіч. Тепер після сніданку мені доводиться прибирати ретельніше, ніж як звик до нашого знайомства. Добре, що вона принаймні не намагається розмовляти під час їжі.

Та, попри все, гріх не згадати й позитивних її рис. Скажімо, вона жодного разу, жодним чином не зацентувала свого ставлення до мене як до представника протилежної статі (що для її однолітків майже відрухове). Я дуже ціную таку поведінку, тим більше, що в неї є бойфренд (я не раз бачив їх на вулиці разом), про якого вона жодного разу не згадала, не кажучи вже про можливі спроби познайомити нас чи спробувати нагодувати халявним сніданком і його. Тобто між нами, між мною і нею дуже природно, без зайвих домовленостей виник своєрідний «кодекс честі», а це, погодьмося, не часто трапляється в стосунках.

Із мого боку подібний кодекс вмикається чомусь лише вночі. Я жодного разу не бачив її уві сні, але її присутність *там* відчував неодноразово. Так от це, замалим не Прохаськове *відчуття присутності* відіграло в моїх снах роль своєрідного морального імперативу, спрямовуючи дії, коригуючи вчинки тощо. Підозрюю, саме завдяки їй я навіть уві сні ніколи не зважився ані на вбивство, ані на самогубство.

Оце, мабуть, і все. Дивний приклад симбіозу двох повноцінних організмів. Хоча взаємовигідний симбіоз,

як твердять зоологи, якраз і свідчить про бодай часткову неповноцінність, неспроможність без допомоги ззовні успішно функціонувати в соціумі (не кажучи вже, «в ноосфері»).

Не знаю, скільки це триватиме. Як гостро кожен із нас переживатиме втрату спільника – бо ж навряд чи ми померемо одночасно. Зрештою, для розлуки є багато інших, прозаїчніших причин. Набагато більше, ніж для вдалих зустрічей. Я, наприклад, часто мандрую. Щоправда, поки що мандри не шкодять: за час моєї відсутності сніданки їй готує дружина. Дружина вважає її горлицю, тому щоранку, виносячи порцію пластівців на балкон, кличе: «Гулі-гулі-гулі». На цей пароль, якщо вірити дружині, і справді прилітає горлиця. Зі мною все відбувається по-іншому. Мабуть, орнітолог із мене поганий. Звичайно, я не раз пробував, відчинивши вікно, промовляти щось на зразок «а гулі». Але жодного разу ніхто, ніде... Мабуть, уся справа в тому, що в складній резидентській грі під назвою «Життя» паролі, коди й імена унікальні для кожного і не повторюються ніколи. Навіть двічі.

Усе б нічого, але пияк має ще одну пляшку – надпочату чвертку горілки – і, судячи з усього, збирається увінчати нею скляну вежу. Він виконує хореографічні паси руками, немов унаочнюючи силові лінії гравітації, що пронизують простір, він накреслює між ними всі можливі горизонталі й ту єдину вертикаль, яка дозволить успішно закінчити будову. Дивитися на це болісно, майже неможливо. Кожному очевидно, що чвертка впаде, вежа зруйнується, горілка розіллється. Більшість перехожих просто відвертається. Більшість вдає, що їм не цікавить вистава. Уважними глядачами залишається лише групка братів по крові, чи то пак по алкоголю: вони не лише спостерігають, але й коментують будівництво, підбадьорюючи самотнього архітектора. Та він уже не чує порад іззовні.

Дивитися на це справді болісно. Болісніше, ніж на канатохідця під куполом цирку. І справа не в тому, що вартість недопитої горілки – це підтвердить будь-який нарколог – тепер співрозмірна з ціною людського життя. Просто нестерпним є сам стан нестійкої рівноваги. Коли і зайвий поштовх серця здатен зруйнувати все.

Все-все. Бог не був заздрісним (усупереч свідченням богознавців) щодо будівників Вавилонської вежі. Просто Він, як ніхто, знав і знає, що життя – крихка річ. Для його тривання необхідне дотримання сотень, тисяч, мільярдів тонко нюансованих умов. Припинити ж його може будь-що: тупе лезо, гостре слово, крапля, подих, звук. Кому, як не Богові, знати про це. Знає про це й пияк. Але хвороба каже йому будувати далі. Хворобі завжди йдеться про те, аби дійти якнайдалі. Однак архітектор хитрує. Він оглядає почату чвертку, немов обраховуючи оптимальні параметри балансу. Приглядається. Прицінюється, приміряється і... прикладається до горлечка. Пияки-побратими

аплодують. Такі закони їхнього жанру. Горілка йде п'якові вкрай важко. За найвищим рахунком, зараз вона йому не потрібна – він потребуватиме її значно пізніше, коли на зміну *delirium* прийде абстинентний синдром. Але наразі йдеться про те, щоб обхитрувати – силу тяжіння, магнітне поле, всю решту сил природи, цілу окуповану хворобою світобудову. Обхитрувати власну неспроможність. Обійти заборони. Піднятися вище. Досягти небес. Це не виклик Богові й не суперництво. Просто якщо вже ціною Створення світу є вся його архітектоніка як така: з верхом і низом, зі стартом і фінішем, із життям і смертю, – то чому б не спробувати рухатися не до кінця, а навспак, до початку. Себто – вгору.

Пияк блазнює. Здатність блазнювати залишається в людині чи ж не найдовше. Він майстерно розіграє драматичні паузи, театральню розводить руками, кланяється, заглядає в горлечко пляшки. Потім стає навколішки і на якийсь час завмирає. Тепер усі погляди прикуті до нього. Дивляться навіть ті, чий автобус уже подає сигнал відправлення. Дивляться діти, птахи і звірята. До скляної вежі підбігає безтурботний кудлатий пес і, здивований, марно намагається поєднати в логічну картину довершену архітектоніку споруди, нестравний алкогольний дух і дивну вкляклу постать. Глядацький загал тамує подих: присутність тварини, яка не усвідомлює важливості моменту, викликає саспенс, вартий Гічкока. Як поведеться головний герой драми? Чи вдасться йому врятувати себе і світ?

Герой примружує очі. Повільно, дуже повільно піднімає майже порожню чвертку. Вона шоста за рахунком, а отже, остання. Дихання затримано. Двигуни заглушено. Тіла спаралізовано. Вітер вимкнуто. Стоп-кадр. Ось-ось

скляна посудина стане верхівкою нового Вавилону. Невже це справді станеться? Ось тут, на провінційній автостанції, просто посеред весняного пополудня? Невже Історію завершить будівельний ентузіазм випадкового п'яка?

Звісно, ні. Історія не закінчується. Щоразу, обіцяючи фінал, вона лише повторюється з божевільною впертістю. Ось і зараз. Четвертка лиш на долю миті втримується вгорі, чи то пак – у грі. А далі вся конструкція розпадається. Пляшки котяться бруківкою, нахабно дзеленькаючи. Дідько тішиться. Містерію знову зведено до побутового непорозуміння. Слідом за вежею падає і її будівничий. Він валиться набік і відразу засинає. А я раптом розумію, що всі мої вавилонські метафори сміховинні. Ні про що таке не йшлося. Майструючи вежу з пляшок, п'як просто вибудовував власну рівновагу. По суті, це те, чим кожен із нас займається щодня. Звісно, кожен – у свій особливий спосіб. Але всім ідеться лише про те, аби втриматися на двох. Адже кожен із нас – вежа. Кожен – вертикаль. І кожне життя – стан нестійкої рівноваги. І цей мій текст – лише чергова спроба вистояти, встояти, втриматися. І втримати баланс у пам'яті про безіменного будівничого.

ФІСТАШКИ БЕЗСМЕРТЯ

Історію про фісташкове безсмертя я почув на конференції неконвенційних ботаніків, куди мене запросив Тарас Прохасько. Конференція відбувалася в Делятині, в Тарасовій хаті, огорненій містичним флером міфу чи то навіяним прозою господаря, чи то до появи цієї прози причетним.

Звісно, конференція жодним чином не нагадувала традиційні зібрання науковців: тут не читалося доповідей, не піднімалося на кафедрі і не дискутувалося про мутагенні агротехнології, наприклад. Побут нагадував радше табірне життя «переміщених осіб» ДР. Розклад – санаторне життя зубожілого гірського пансіонату. Та й самі учасники скидалися не на світил альтернативної науки і навіть не на Прохаськових непрОстих, а радше на різного штибу маргіналів та аутсайдерів.

Звісно, ботаніка займала в нашому недовгому спільному житті важливе місце. Однак була вона не так те-

мою розмов, як необхідним елементом побуту: ожина, що росла під хатою, добре смакувала з домашнім вином: хмиз, зібраний в найближчому переліску, згорав у печі або у вогнищах, коло яких ми збиралися щовечора; експедиції ентузіастів надовго пропадали в пошуках священних карпатських грибів; траву курилося, на траві спалося, гербарії цікавили хіба окремих некомунікабельних аутистів.

Історію про фісташки розповів мені безумний, як рожва хмарка, молодик семітської зовнішності родом звідкілясь чи з-під Маріуполя, чи то з-над Аралу. Мав він ядучо-одеколонне прізвище Шипр, зловживав діоптріями, а замість очікуваного гаркавлення приголомшував займенниками та іншими цікавими мені лексичними кунштюками. Ми сиділи з ним на колоді під південним вікном Прохаськової хати, пахкали на двох ароматичну люльку, й історія про фісташки виникла без найменшого зв'язку як із попередньою, так і з наступною темами.

«Фісташки... — казав він, — ну, це, в натурі, тіпа, земляної оріх, як ці, ну, знаєш, арахіси, токо арахіси так і дозріввають у землі, в таких, вроді как пористих оболочках, ти же пиво п'єш, да? Не? Ну, кароче, неважно, так вот, а фісташки появляються, тіпа, як із почьок, вони такі вроді почьки, да? Ну і вони, кароче, до соньца із-под землі вилазять, проізрастають, в натурі, ти не гуманітарій, да? Но должен в'їхать, і вот, чуєш, када така почька под лучі соньца попадає, а фісташки, вони реально лучше всього на солончаках ростуть, потому шо соль, ну як сказать, от, возьми, к приміру, консерви, у нас, на Аралі, їх вопше без уксуса готовлять... Кстаті, будеш у наших краях... А сам ти откуда? Западенець, да?... Ну, бог с тобой, чуєш, так вот фісташки, вони на соньці, тіпа, зразу висихають

і лопаються, ти же пиво п'єш? Не? Ну, неважно, але бачив, які вони розколоті, прикольно, да? Береш і їш, бо єслі би вони від жари не лопали, то не факт, що їх скарлупу роздавиш, да, по крайній мірі зубами не візьмеш, обламаєшся, кароче, а всьо потому, що це, в натурі, оболочка почьки, а не оріх, вона без базара болії тверда, ти не гуманітарій, ти должен в'їхать, вот, і разні греки, там, асірійці, хазари, в старину тими почьками амфори обклеювали, і разні другі горшки, і сосуди, бо вроді і кошерно, і укріпляє стінки сосудов, і термоізоляція, да, а всьо, що внутрі у почек, висихає, то получается тіпа як оріх, по-ботаніческі це ложний плод називається, потому що воно не плод на самому ділі, но, як сказать, кароче, вроді листков, которі зрослись, не розпустівся, так вот сольона пиль і глина, наслясь на оріх, производять замічательний ефект...»

Коротше кажучи, гаркавий пафос рожевої одеколонної хмарки зводився до того, що фісташки, які віддавна вважаються способом для продовження життя, затримання старіння, про що знають і сучасні косметологи з фармацевтами, насправді володіють секретом безсмертя зовсім не завдяки чудодійному хімічному складові, а тому, що, дозріваючи на солончаках, фісташки обдуваються солоними вітрами, і кристалики солі разом із частинками сірої глини осідають на плодах, утворюючи природний захисний шар, який оберігає горішки від псування, але справа тут не в консерваційних властивостях солі, а в тому, що легкорозчинна у воді сіль проникає разом із нею в саму суть, у водообіг кожної живої істоти, кожного створіння, вливається у її найпотаємніші судини, проникає в генетичний код... І зберігає його в комбінаціях власних кристалів. Назавжди. Та навіть не в цьому справа.

Сама потенційна здатність соляних структур проникати у фундаментальні засади біологічного існування породжує те емоційно-інформаційне поле, відчуваючи яке організм згадує... що насправді... вже володіє секретом безсмертя. Що ним володіє кожна жива істота. Кожна людина. Кожна душа.

Все це, звісно, виявилось повною бріднею. Енциклопедія повідомляла, що фісташки ростуть на субтропічних кущах. Консерваційні властивості солі зумовлені її антибактерійними властивостями. А безсмертя взагалі не існує.

Така є правда. Проте фісташки смакують мені дедалі більше, і, купуючи їх, я завжди перевіряю, чи достаточо для помітального ефекту наслілося на оріхах сольоної пилі і глини, потому шо еслі солі недостаточно, ну, кароче, ви поняли, да?

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ

Мої території

ГОТЕЛЬ «УКРАЇНА»

У те, що мої літературні борсання можна назвати «письменницькою кар'єрою», я починаю вірити завдяки ознакам, далеким від літератури. Наприклад, мене все частіше запрошують у різні журі. І хоча ще не дійшло до гонорарів за суддівство, та й повернення грошей за квитки залишається рідкістю, від якогось часу мене почали поселяти в готелі. Я вже не мушу шукати знайомих, у котрих можна було би заночувати. А що готелі зазвичай ще й є спонсорами всіх цих фестивалів, то спробую описати феномен «готелю-спонсора».

Кімната, в яку вас поселяє готель-спонсор, зовні мало чим відрізняється від решти. Але в ній обов'язково є якийсь сюрприз. Сюрпризи ці не вирізняються різноманітністю і найчастіше означають вади функціонального характеру: щось не діє. Або відірвано шланг душу, або бракує батарейок у телевізійному пульті, або

просто під вікном працює різницький цех місцевого м'ясокомбінату.

Останнього разу я мешкав у чудесному готелі, сама назва якого обіцяла якщо не європейський сервіс, то бодай євроремонт. Номер був гідним усіляких похвал. Одноразові капці, білий халат із капюшоном, міні-бар, супутникове телебачення...

Щоправда, бар був порожній, а блок налаштування супутникового телебачення нагадував пульт запуску ракет протиповітряної оборони і без докладної інструкції не надавався до експлуатації.

Шланг і душева головка були якісними, принаймні, не турецького виробництва, але сама кабінка протікала – навіть після швидкого холодного споліскування на підлозі утворювалося озерце, яке завдяки дбайливо вимощеній плитці не перетікало до сусідів поверхом нижче.

Зате в лазничці був потужний німецький фен, яким мені вдавалося висушувати озерце менш, ніж за 20 хвилин.

Не хочеться видаватися надто прискіпливим, але в номері не було смітника. А через свою любов до фісташок і йогуртів я завжди залишаю по собі гори сміття. І без смітника мені ніяк не можна. Особливо в готелях, де самотніми зимовими вечорами так добре смакують фісташки і йогурти.

Після недовгих душевних вагань я почав викидати шкаралупу фісташок у шухляду стола, а упакування від йогуртів – у спеціально куплений поліетиленовий мішок для цементу (в тому ж господарському магазині я придбав велику шмату для підлоги, бо, з огляду на мій гігієнізм, фен від висушування озер почав перегріватися). Однак на другий день сміття було вже надто багато. Двічі

я вивішував табличку «Прошу прибрати» – безрезультатно. Тоді я надягнув білий халат із капюшоном і вивісив табличку «Прошу не турбувати». Покоївка з'явилася відразу, однак ми збавили час за обговоренням фасону готельних халатів, тож до прибирання так і не дійшло.

До послуг покоївки довелося вдатися ще раз, коли надворі почалася хурделиця і з'ясувалося, що метало-пластикові вікна – чергова бляшана панацея вітчизняної архітектури – в жоден спосіб від цієї хурделиці не рятують (покоївці також дуже пасував халат із капюшоном).

У день, коли я виїжджав, мені вперше змінили рушники і видали другий шматок мила. Мило я забрав на пам'ять.

Іноді роль готелів-спонсорів виконують приватні помешкання. Ну, ті, що позиціонують себе як «апартаменти». В таких апартаментах нам із приятелькою довелося мешкати десь в Одесі. Газдиня, ознайомлюючи нас із місцевим колоритом, виголосила такий приблизно монолог: «От, як у туалет будете заходити, так ручку сильно не дьоргайте, бо тоді вона ізвнє отвалиться, і будете у туалеті ночувати. А ось тут на дверях у нас сигналізація, так ви, як будете закриватися, то оцю кнопку не задіньте, бо тоді сигналізація включиться і міліція приїде. І коли виходить будете, то клямку не дьоргайте, не перевіряйте, бо оп'ять сигналізація включиться, і міліція приїде. Тільки ви вже, як не дай Бог, сирена завиє, то нікуди не тікайте, а лучче роздягніться й у ліжку лягайте, шоби міліція бачила, що ви свої».

Перспектива увімкнути сирену і лягти з приятелькою в ліжку на якийсь час заволоділа моєю увагою, газдиня ж тим часом продовжувала: «А ще, знаєте, у нас тут на площадці бультер'єр живе, він не агресивний, но йому не нравиться, що ми тут готель устроїли, от він на жильцях, гостях горо-

да мститися. Но ви виду не подавайте, що іспугалися, а так гордо мимо нього проходите, і тоді він вас не троне».

Мені хотілося запитати, чи пропускає бультер'єр міліцейський наряд, коли спрацьовує сигналізація, але мучило відчуття, що газдиня розповіла не все і що треба з'ясувати якусь деталь. Згадати, про що саме йдеться, не вдалося.

Згадав я про це, коли вийшов по сигарети й продукти. Повернувшись, уперся в металеві двері під'їзду, код домофону якого нам ніхто не повідомив. Я почав дзвонити приятельці, яка залишилася в апартаментах. Марні спроби. Ця моя приятелька має якусь неймовірно велику родину, і для кожного родича в неї – своя мобільна картка. Тому достукатися до неї, коли вона обдзвонює родичів із терапевтичним обходом, – неможливо. Потупцявши хвилин двадцять під будинком, я врешті дочекався якусь бабцю-пенсіонерку, тимчасову сусідку. Бабця радо назвала мені код і жваво відчинила двері.

За дверима сидів бультер'єр. Я не звернув на це уваги, приготувавшись скористатися методом, якої нас вчила газдиня, та бабця раптом запричитала: «Ой, ви сюди не хадіте. Он совсем больной. Он вчера мою сестру кусал, вот я от ней с больницы возвращаюсь. Давайте, я ево надвор виманю, а ви бистренько проскочіте».

Як бабця виманувала бультер'єра, і чим усе закінчилося – тема для триллера. Може, коли напишу.

Однак найкрутіший готель-спонсор трапився мені у пристолоичному містечку Ірпінь. Про те, що в Ірпені є Будинок творчості літераторів, парк і охоронний «Отряд имени Степана Бандеры "Трызуб"» на чолі із сержантом на ймення Роман Жахів, знає багато хто. А от мешкати у місцевому готелі довелося, напевно, небагатьом. Не

пам'ятаю його назви, але добре пам'ятаю, що під грозовим ірпінським небом світилися три неонові зірки. Проте вже в холі своєрідність місцевої тризірковості впадала у вічі. Не пригадую докладно, але в якійсь кафкіанській послідовності спливають такі епізоди:

– заграшоване радянськими фігурними ґратами віконце адміністратора;

– велетенський гробсбук, куди записували «постояльців», із багатьма графами на кшталт «походження», «національність», «група крові»;

– ветеран ВОВ у спортивному костюмі в ролі портьє;

– заграшований же аптечний кіоск із рекламною афішею «Протигрибкові засоби продаються в кредит»;

– вантажний ліфт, розрахований на 5 поверхів угору і 4 вниз;

– порожній фанерний стенд з написом:

«Стен ая г зета»

і пришпиленим оголошенням:

«Об'ява: после 11-и двери откриваться не будут».

Далі прийшли інші жахливі подробиці:

– ліфт не піднімається вище за п'ятий поверх, бо з шостого по дев'ятий поверхи займає студентський гуртожиток;

– а перші три поверхи не обслуговуються з міркувань економії;

– тому до розташованого на другому поверсі буфету на сніданок треба добиратися евакуаційними сходами, які, оминаючи гуртожитські та інші території, сполучають готельні простори;

– ресторан не готельний, належить іншій організації, тому вхід до нього знадвору, через інші фігурно заграшовані двері.

Ну, і так далі.

У тризірковому номері, як і належить, були телевізор і холодильник.

Телевізор, убитий корейський «First», був безпілотним і німим, а холодильник, раритетний радянський «Морозко», виявився разом і єдиним джерелом світла в кімнаті. Розчулила лазничка, викладена жовтими лікарняними кахлями, з тріснутим унітазом та душовою зі стоком у підлозі. А ще – два рушники: великий, китайський і білий, «вафельний», шматок господарського паперу «Кохавинка». Доречність останнього я оцінив після сніданку, що складався з макаронів, кабачкової ікри і санаторного какао та пережитого в готельному коридорі шоку. Коли вранці, емануючи господарським милом, я вийшов із номера, то побачив людей, що смиренно сиділи на стільцях, розставлених під стінами. Згадався «Процес» Кафки і похорон Брежнева. Інстинктивно я запитав у найближчого: «Хто останній?» Найближчий і виявився останнім, а все разом – чергою до ощадкаси, що винаймала кілька готельних покоїв.

Коли я запитав у фігурно загратованої адміністраторки, чи не можна було би провести світло не лише в холодильник, а й до кімнати, мені видали ще один grosбух, у який я мав записати свою скаргу. Я записав прохання вкрутити лампочку після розпачливого месиджу якихось двох студенток: «Приехали после каникул – нет входной двери. Скажите столяру».

На цьому тлі нічні переговори з ветераном ВОВ, який сторожував двері, немов Цербер, мотоциклетні перегони місцевих байкерів під вікнами і додаткова порція кабачкової ікри на другу добу проживання виглядають неви-

ними цікавинками. Тризірковий ірпінський сервіс варто вписати в перелік туристичних родзинок України.

Газетярський вірус спонукає порозумувати з приводу метафоричного готелю «Україна», в якому ми всі тулимося і в якому тріскають бляшано-пластикові вікна і застрягають вантажні ліфти. Але зупинимо вірус.

Бо, мушу сказати, моя «письменницька кар'єра» набирає обертів. Мене починають запрошувати й на музичні фестивалі. Я вже був у Шешорах і в Підкамені. Мені вже довелося ночувати в мікроавтобусі, Реабілітаційному Центрі для хворих з опіками 4-го ступеню і в інтернаті для глухонімих, по кісточки затопленому зливою. Однак тут ніхто ніякого сервісу не обіцяв, і це вже зовсім інша, не туристична, а радше мандрівна історія: Батьківщина багата принадами.

ЛОВИ НА ЛЕВА

Географія бреше. Насправді нема ніяких країн і країв, немає жодних міст чи місць, окрім того, де ти перебуваєш зараз. Тепер. Саме в цю мить. Крім кількох квадратних сантиметрів землі під твоїми підшвами.

Немає жодних стін, окрім тих, що перед тобою. Та й вони розсипаються в порошок, варто тобі відвернутися.

Лише безнадійно інфантильні мрійники вірять у те, що подорожі кудись приводять. Що, мандруючи, можна пізнати або впізнати світ. Адже коли ми з'являємося тут, для нас на всі чотири сторони відкрита тільки одна дорога.

Тому, коли тобі здається, ніби ти приходиш кудись, потрапляєш у незнайоме місце, роззирнися. Тобі вже повинна бути добре знайома ця пустка, ця пустеля, це поганьблене туристичними фотоапаратами ніщо.

Однак якщо ти далекий не лише від географії та поезії, а й від простого вміння розуміти сказане; якщо ти все життя мріяв потрапити в Париж, у Ріо чи, скажімо, до Львова, я повторю для тебе все це іще раз. Доступніше. Легше. Простіше. Ти ж любиш soft-версії, simple stories і super-лайти, чи не так?

Отже:

Існує центр світу, який всюди і ніде. Існують і міста для цього центру. Центральні міста. Львів до них ніколи не належав. У різні часи планета оберталася то довкола Ейфелевої вежі, то довкола Empire State Building. В різні часи за вісь слугували піраміда Хеопса, труби Аушвіцу, Юдина осика або ж голка, що її анонімний тибетський монах встроїв у зіницю Будди.

Крізь Львів же ця вісь не проходила ніколи. Місто приречене бути окраїнним. Перебувати на маргінесах держав, повітів, областей,

іграшкових імперій та імперських стадіонів,
санаторних і санітарних зон,
паломницьких маршрутів і торгових шляхів.

Навіть на мапах Львів знаходиться там, де вже закінчується масштабна сітка. Він примудряється втримуватися на самому краєчку кожного материка – такі мізерні плацдарми ігноруються не лише картографами, а й осквернителями могил. Власне кажучи, Львів – це прикордонний постерунок, вартова вежа, останній контроль на межі між землею і... землею, між небом... і небом, між правим і... правим, між лівим і... і... і... а тепер – лев.

Зупинімося. Відпочинь. Заспокойся. Віднови дихання. І просто повторюй за мною: «Полювати на лева, гнати за

левом, утікати від лева, вмирати від левових кігтів, тремтіти під левовим поглядом, забирати левову частку, загортатися в левову шкуру, гарчати, як лев».

Сміятись, як лев. Співати, як лев. Розмовляти, як лев. Плакати лев'ячими слізьми.

І – назад до Львова. Так от, Львів споконвіку – недограбоване містечко при кордоні, який розділяє, відділяє, розмежовує несумісні цивілізації, причому по обидва боки мешканці переконані, що за кордоном нічого/нікого нема. Це наводить на сумніви щодо цивілізованості цивілізацій, але так уже повелося. Тим більше незрозуміло, чому, маючи такі уявлення про світобудову, то одна, то друга сторона намагається перетнути кордон зі зброєю в руках. «Ну в кого, ну в кого ви збираєтеся там стріляти?» – століттями запитує самотній спостережник піщаної смуги. І справді – на піску сліди птахів, звірят, дощу та вітру й жодного людського відбитку. Напевно, Львів таки і справді межує з нічим. То куди ж діваються озброєні армії? Невідомо. Принаймні жодна з них ніколи не повернулася. Мабуть, для того, щоб перемішатися, народи спочатку мусять зникнути. А у Львові їх і справді намішано багато. Львів живий талантами всіх дезертирів світу. В гомоні його вулиць звучать голоси найкращих оперних дів, лунають говірки найекзотичніших племен, голосять породіллі всіх можливих рас і верещать у передсмертному гвалті жертви найжорстокіших маньяків. Тут чутно зойки матерів, що втратили всіх нащадків. Тут обриваються найшляхетніші генеалогії. Тут губляться сліди найзагадковіших утікачів. Тут досьогодні виготовляють філософський камінь, аби, перетворивши на бруківку, встеляти ним вулиці. Тут і донині фарбують вапном дерева, бордюри й ліхтарні стовпи. Тут усе

ще продають залізне вино. Тут можна почути лише одну скрипку. Але вона належить тому, єдиному скрипалеві, скрипалеві, що грає на даху.

Давай-но спробуємо ще. Спробуємо разом:

«Любити Львів, ненавидіти Львів, покидати Львів, повертатися до Львова, милуватися Львовом, заблукати у Львові, закохатися у Львові, народитись у Львові, померти під Львовом, гукнути перед смертю: гей, Львове, я ще живий!»

Загальновідомо, що найславетніші портові міста – це ті, які ніколи не бачили моря. І Львів у цьому не виняток. Вода оминає Львів. Вона не бажає текти його руслами і венами. Вона витікає з його водогонів. Вона просочується до найглибших ґрунтів. Вона ховається під землею. Так зникла єдина дарована Богом міська ріка Полтва. Так стекли свого часу в каналізаційні решітки води Великого Потопу. Так зник безслідно вчорашній дощ.

Тому козацькі «чайки», гумові човни, крадені яхти і вилвлені з дна океану потонулі титаніки відбувають свої рейси на асфальті перед Львівською оперою. Тому з усіх коштовностей львівські красуні віддають перевагу звичайним мушлям. Тому паперові кораблики тут цінуються більше, аніж найпотужніші авіаносці. Тому Поливаний Понеділок у Львові – день трауру й жалоби. Тому самозваних капітанів і театральних флібустьєрів тут шанують понад усе. Зрештою, леви не потребують води, вони привичасні до пустелі. А Львів – це, безумовно, лев.

Отож давай-но закріпимо вивчене:

«Ловити лева у львові, ліпити львови з левів, любити лови на левів, львовити левви ув лвова, ллевати львівіз

лвевла, влевлевалвевелвалвавалала лев львів вівль вел, well, very well». І найважливіше – любити лева на ім'я Львів.

А тепер, після всіх цих уточнень, фактів і метафор я наважуся повернутися до початку й вкотре ствердити: насправді жодного Львова не існує. Львів і довколишні села, з усіма їхніми тераріумами – фікція, непорозуміння, анекдот. Слухова галюцинація товариства сліпих. Міф, цинічна дезінформація, вигадка. Картярський блеф старого гравця-невдахи. Миттєве потьмарення колективної свідомості, що триває вже 750 років.

І все ж якщо колись, де-небудь, будь-коли, де і коли завгодно, ти відчуєш дивну композицію ароматів і смороду, у якій зливатимуться запахи збіглої кави, старого дерева, кориці, гвоздики, шафрану, вологої цегли, забитого ринштоку, закупорених вен, церковного вина, макових круасанів, прілого листя, розігрітої на пательні солі, розрізаної навпіл сирої картоплини, незакінченого живописного полотна, заднього номера дизельної вантажівки, жодного разу не праних джинсів, щербини на старовинній збрійній сталі, невикористаних китайських петард, котячої сечі, зів'ялої пеларгонії, запилюженої книгозбірні, штучних троянд, аптеки й іподрому... Якщо почуєш спільний хор вуличного птаства й домашньої птиці, клекіт комунальної кухні, багатомовну шоферську лайку, материнські інтонації кондукторки з трамваю, шум недіючого фонтану, радісний хлопчачий вигук: «Гей, я живий!», гудіння далекого маневрового паротяга, рипіння дерев'яних сходів, бамкання ратушного годинника, плюскіт підземної ріки, вкрадливі кроки приватного переслідувача, цокотіння підборів, гавкіт собаки-поводира,

деренчливе банджо вуличного джазмена або бляшані барабани комбатантів не-знати-якої-війни, шурхіт недоклеєної сецесійної афіші, григоріанський хорал зруйнованого храму чи астматичний орган із розладнаним регістром vox humana, а над усім цим звідкілясь, чи то з піддашся, чи то з даху, чи просто з неба полине голос самотньої скрипки... Якщо ти раптом почуєш і відчуєш усе це, а на додачу зумієш швидко, якомога швидше в повний оберт роззирнутися довкола – так, щоб не встигли позаду тебе осипатися стіни, якщо тобі вдасться, якщо пощастить, то все, що бодай на мить віддзеркалиться в твоїх прохромлених тибетською голкою зіницях, – оце і буде справжній Львів. Або, як його ще називають, – місто Лева.

ЛЬВІВ: СЕКВЕНЦІЇ ПСИХОЗУ

До Львова я вперше потрапив, коли поїхав навідати колишню дружину, свою першу дружину (першу й останню, якщо вже бути відвертим), вона мешкала в якійсь за-недбаній мансарді, де винаймала крихітну комірчину; це було десь близько центру, однак у такій із діляниць, які непоправно нагадують окраїну (лише у Львові є такі місцини – з густими заростями кленів і тополь, де гніздяться зграї чорних ворон; із удавано лісовим ландшафтом, в якому легко заблукати; зі старими обдертими будинками, оточеними, втім, міцною кованою загорожею: на кожному будинку ще видно залишки барельєфів чи химер, кожен має якісь свої особливі прибудови, башточки з прапорцями й флюгерами, і в кожного на фасаді ще зберігся вираз обличчя колишнього власника або принаймні зіржавілий годинник), загублені діляниці, де лише дзеленчання невидимих трамваїв запевняє в близькості середмістя.

Дружина винаймала крихітну комірчину в мансарді, поділеній тонкими перегородками на добрих півтора десятка вузьких, схожих на шкільні пенали кімнат. По сусідству й животіло отих «добрих півтора десятка» дивних людей, які складали разом чи то якесь новітнє теософське товариство, чи магістрат Ордену Аутсайдерів.

Або просто спільноту хороших і добрих людей, непотрібних нікому в славному місті Лева.

Коли я піднявся нагору (було би несмаком уточнювати, що сходи були темними, вичовганими, рипучими й хиткими; додаю лише, що така деревина – просмолена, витримана роками у фізичному навантаженні, – найкраще надається до виготовлення музичних інструментів... у мене була колись віолончель, вироблена саме з такої деревини... дуже добра віолончель... я перестав вправляти після екзаменаційного концерту імені Вівальді До Мінор... по роках подарував інструмент приятельці з Любліна, яка дуже хотіла навчитися грати... невдовзі приятелька виїхала до Америки... не знаю, чи опанувала вона бодай гами... не знаю також, чи звучить де-небудь зараз та деревина зі львівських сходів... а якщо й звучить, то де?.. у Любліні?.. в Нью-Йорку?.. в кліпах Апокаліптуку?.. інструменти зазвичай живуть довше за людей... довше навіть за сходи... іноді довше за міста... втім, я таки збився на сентиментальну бридню), так от, коли я підійнявся нагору, якась бабця, жакливо артикулюючи, – так зазвичай артикулюють глухі від народження, – запитала, кого я шукаю. Коли я назвав своє прізвище, яке все ще зберігала моя колишня-перша-й-остання дружина, стара ще хвилю вдивлялася в мої губи, а потім махнула поліартритною рукою в кінець коридору.

Перше, що запитала моя колишня-перша-й-остання дружина (надалі «К^а»), це де я збираюся ночувати.

Кімнатка й справді була настільки крихітною, що там ледве поміщалися вузьке чернече ліжко, шафка й фортепіанний дзиглик.

Не переступаючи порогу, я відповів, що в цьому немає жодної проблеми, останніми роками я часто спав по кутках на підлозі, я призвичаєний, ти ж знаєш. І взагалі, поїхали додому, подумав, але не сказав, бо ніякого дому в мене немає.

«К^а промовчала, а сусід-студент, який, вочевидь, через тонку перегородку почув нашу коротку бесіду, а оце щойно заходився витягати на коридор торби, збираючись на вихідні до батьків, запропонував переночувати в нього і тут же потягнув мене до себе.

Його комірка мало чим відрізнялася від кімнатки «К^а, лише замість дзиглика тут стояла коробка з-під ненайкращого львівського пива «1715».

Вчергове переконуючись у сердечній доброті мешканців мансарди, я запитав студента, як маю повернути йому ключі, бо не збирався затримуватися тут надовго. Які ключі, – здивувався він, – у нас же тут нема ніяких замків. І справді, обернувшись, я побачив на дверях лише кльозетний гачок, та й той ледве тримався.

Я повернувся повідомити «К^а, що проблему з нічлігом вирішено, і зі здивуванням побачив навпроти її ліжка точнісінько таке ж. Евентуально для мене.

Я не став ускладнювати ситуацію і розпитувати про природу цього безсумнівно надприродного явища, тим більше, що в подальшому розвитку подій зяє нічим не заповнювана прогалина, можливо, тієї ж самої надприродної конфігурації, що й поява другого ліжка в комірчині (розміри якої до того ж апіорі унеможлилювали подібні фокуси).

утім, феномен прогалин у секвенціях психозів сам по собі не новина:

Одного разу я повертався зі Станіслава до Львова після якогось бучного святкування й за звичкою купив на дорогу ще трохи алкоголю. Саме святкування відбувалося в оселі мого близького приятеля, на останньому поверсі дев'ятиповерхового блоку. Я знав, що і приятель, і решта моїх друзів уже дещо втомлені моїми пияцькими вибриками, але це був час, коли мене все ще запрошували на бенкети, уродини, презентації й національні свята. Втім, мова не про це. Так от, купивши на дорогу порцію алкоголю, я виїхав до Львова. Принаймні мені так здавалося. А далі... Далі якраз і виникає одна із тих прогалин, про незбагненність яких я згадував.

(Можливо, в неперервності буття просто існують якісь дефекти. Можливо, Богам час від часу просто набридає тягнути мільярди біографій у нескінченну послідовність, і коли він на мить відводить погляд від чогось або, скажімо, просто кліпає Всевидючим Оком, у життєписі чи то конкретної особи, чи то й цілих народів виникає пролом, діра, залатати яку немає чим: в субстанції суцього не передбачено для цього будівельних матеріалів.)

Отож прикупивши чергову порцію алкоголю, я вирушаю до Львова, сідаю в потяг, блаженно закриваю очі, а коли розплющую їх... бачу, що сиджу на сходовій клітці дев'ятиповерхового блоку, при мені ані торби, ані грошей, одяг мій закривавлений, а голова розбита. «Ну, от і догулявся, клятий пияцюра», – думаю я. Цілком очевидно, що нікуди я не виїхав, а, напившись, потрапив у якусь халепу. І тепер знову сиджу в будинку приятеля, що в Стані-

лаві, коло підашшя дев'ятиповерхового блоку, на сходах, бо до помешкання мене напевно не пустили. Ну, добре. Тепер треба вирішувати, що робити далі. Найперше треба випити бодай сотку, аби прийти до тями. Тільки як це зробити без грошей? До приятеля я не піду. І з огляду на залишки совісті, і з огляду на ранню годину: за всіма ознаками – десь коло п'ятої ранку. Але ж завжди повинен бути якийсь вихід! І тут я згадую, що приятель, дрібний бізнесмен, має в околицях цілу мережу кіосків поп stop, у яких продають, зокрема, й горілку. Можна піти пошукати серед продавців знайомого або просто попросити в борг, пославшись на авторитет господаря, і ось так заспокоїти абстинентний синдром. Мучівно хапаючись за поруччя, я спускаюся вниз і виходжу надвір. Сонце ще не зійшло, та небо вже сіріло, як пишуть класики – «світало». Після довгих і безглузких пошуків мені вдається віднайти якийсь кіоск канцелярських товарів, зрозуміло, зачинений. Ані сліду славнозвісної мережі нічних притонів ніде не видно. Що ж, не залишається нічого іншого, як, позичивши *очі в Сірка*, йти до приятеля і просити... Востаннє!.. Старий, обіцяю, це вже востаннє!.. Я повертаю назад, петляю поміж блоками, виходжу до потрібного будинку і з жахом розумію, що *це не те місце!* Учора я зауважив, що перед приятелевим домом перекопали всю дорогу – ремонтували водогін. А тут ані сліду жодного ремонту! Дорога ціла-цілісінька! Ну, не могли українські ремонтники все полагодити за ніч, та ще й закатати все асфальтом, не могли! Такого не буває навіть у пияцьких кошмарах.

Я розумію, що заблукав.

Справді, вулиця не та.

Йду шукати потрібну.

Нема ніде.

І жодного перехожого, аби запитати дорогу.

Надто рано.

Безвихідь.

Жах.

По довгих і безпорадних блуканнях я нарешті помічаю на перехресті якусь жіночку. Вона злякано сахається й збирається втікати. Однак я всіма можливими жестами з лексики міжнародних виявів пацифізму пояснюю, що просто заблукав і шукаю таку-то вулицю. Жіночка лякається ще більше, каже, що такої вулиці вона не знає, про таку вона ніколи не чула, такої тут немає взагалі. І швидко втікає.

Я залишаюся на перехресті, стою останнім дурнем і раптом... десь на горизонті... за пеленою ранкової імли... бачу кістлявий хребет львівської телевежі...

Не знаю, скільки годин я добирався до свого помешкання. Не знаю, скільки кілометрів пройшов. Не маю також уявлення, яким чином із двірця, на який, вочевидь, я все ж таки приїхав, потрапив у цю дільницю. Не хочу навіть знати, що саме це за район – Замарстинів, Клепарів, – усі ці топоніми, які в професіоналів львівської ностальгії витискають скупі поетичну сльозу, ніколи нічого для мене не означали. Але з того часу я люблю Львів тупою пристрасстю безмозкого мазохіста.

Орден Аутсайдерів на вікенд усім складом збирався виїжджати на якісь свої духовно-бездуховні реколекції. Та ми з м^К зібрали торби й вирушили... Куди?.. Мабуть, шукати примарний, але вимріяний дім. Торбів виявилось не так уже й багато, хоч там і вмістилося все наше майно, але тягти їх вулицями однаково було не надто приємно. Тому за якийсь час ми вирішили перепочити на площі перед Домініканським собором. Принаймні мені зараз

видається, що то був Домініканський собор. У кожному разі, храм, коло якого ми спинилися, цілком *міг би бути* Домініканським собором.

(Ось ця ось аберація пам'яті, як і згадані провали в секвенціях, – також один із тих феноменів, що великою мірою визначають обличчя світу. Вони змінюють топографію, архітектоніку й навіть архітектуру міст, вони впливають на історію і хронологію, вони керують метаморфозами суцього. Це вони, врешті-решт, не дають нам вступити в одну й ту саму ріку двічі. Тому нам лише здається, нібито існують якісь там Краків, Станіслав чи Львів. Ми приїжджаємо туди, ми опиняємося й перебуваємо там, де, як нам здається, повинні би бути. А те, що при цьому часто помиляємося... Sorry, crocodile. Бог не відповідає за наші помилки.)

Перед Домініканами панував *бджолиний* рух. Юрми людей, здебільшого молодих, заходили й виходили із собору, співалися хорали, служилися молебні, скандувалися гасла. Однак загубитися в натовпі нам не вдалося. Двійко людей із торбами, з очевидними ознаками бездомності й виразом самотності в очах навіть серед цієї різношерстої публіки надто виділялися. Своєю недоречністю, напевно. Бо, як відомо, навіть у найхаотичнішому (на позір) *бджолиному* русі панує доцільність, впорядкованість і дух служіння загальній ідеї. А тут... Ані я, ані, підозрюю, „К^А не знали жодної загальної ідеї, якій варто було би служити. Та християнське милосердя далось знаки: за якийсь час страшененька черниця запросила нас усередину перепочити і напитися води. Вона провела нас у храмову прибудову, де містився невеликий жіно-

чий монастир і недільна школа для дітей. Оскільки була неділя, то й тут вирувало від людей. Діти з батьками і без, богобійні скаути, якісь монтери з електродротами, іконописець із натурницею явно не біблійного вигляду і, звичайно, черниці. Ми потихеньку протиснулися в клас, де саме тривав урок малювання, та й сіли на задню лавку. Попри реальну можливість перепочинку нас усе ще страшенно сковували торби. Поставити тут їх було ніде, а залишити де-небудь, скажімо в коридорі, за секуляритивною звичкою колишніх комсомольців ми не наважувалися. Зрештою, я переконав себе, що тут усе-таки кляштор, а не перони львівського двірця, і виніс торби в коридор. Коли повернувся, то побачив, що «К^а уже допомагає учням розвішувати якісь навчальні плакати, тому підсів до дівчинки, яку вчителька щойно вирізнила як кращу ученицю. «Покажи, що ти малюєш», – пошепки сказав я їй. Вона зиркнула на мене з неприязню, але відкрила альбом і принишкла. На чистому аркуші лешала висушена квіточка чи то звіробою, чи то центурії – з ботанікою в мене постійні проблеми. Вона навіть не була приклеєна – це ж бо не гербарій: просто лежала собі між сторінками. Заскочений зненацька, я запитав:

– Оце і є твій малюнок? – Дівчинка кивнула. – І за це у вас ставлять «п'ятірки»?

– Так, пане Іздрик, – пролунав раптом голос із кафедри. Оце ми і вважаємо найвищим проявом того, що ви називаєте «мистецтвом».

– Але ж...

– На жаль, зараз немає можливості дискутувати з вами. Як бачите, у нас урок.

Я збентежено принишк. Мене вразило навіть не те, що научителька знала моє прізвище, а невиразне усвідом-

лення того, що саме зараз відбувається щось страшенно важливе, що я мушу сконцентрувати всі свої чуття, всю інтуїцію і віру, бо це message, безсумнівно, message, до того ж message, адресований безпосередньо мені, можливо, це звістка, на яку я чекав усе життя, і якщо це, власне, той шанс, то він єдиний, його треба хапати прото зараз, повторів не буде, зосередься, ідіоте, ти ж просив про це стільки часу, зосередься, ти можеш, ти ж іще не зовсім пропащий, напруж свої пропиті звивини, засранцю, будь уважний, будь уважний, будь уважний, курва, сука, блядь, до дідька, чорт, чорт, чорт!

Рипнули двері, й до класу зайшла настоятелька з двома молоденькими черницями. Учні встали. Підвівся і я.

Легким поворотом голови настоятелька показала мені йти за нею. Я здивовано звів брови. Вона ствердно кивнула.

Розуміючи, що, мабуть-таки, я не лише втратив свій шанс, але й вчинив щось непотребне, я рушив до виходу. На порозі обернувся, але «К^а і далі поралася з плакатами й не дивилася в мій бік. У коридорі чекали ті дві молоді черниці, настоятельки вже не було. Мовчки, жестами вони показували мені дорогу й допомагали протиснутися крізь тлум. Зрештою, я й так не наважився би про що-небудь їх розпитувати. Перед якимись дверима ми зупинилися, черниці відчинили їх, і я, підштовхуваний людьми, що снували коридором, увійшов. Настоятелька сиділа за столом, цілком сучасним офісним столом, на якому до того ж стояв лептоп останньої моделі.

– Добрий день! – ляпнув я зопалу.

– Пане Іздрик, у нас говорять «Слава Ісусу Христу», – строго, немов до учня, але без осуду сказала настоятелька. – Сідайте.

«Ідіот, блядь, от ідіот!» – подумав я про себе.

– От, власне, про це я й хотіла з вами поговорити. Ви, мабуть, забули, що у святому місці, в монастирі, не вільно лаятися, а тим більше в класі, де вчать малі діти. А тим більше (вона дуже наголосила на цьому, другому «тим більше») в жодному разі не вільно згадувати імені нечистого. Що ви собі дозволяєте?

Вона не підвищувала голосу, але в її словах вчувалася така владна сила, що мені починало здаватися, ніби наді мною починають поволі розверзатися небеса.

Не знаю, скільки часу настоятелька вчитувала мене, але це був один із тих випадків, коли хронометраж не має значення. Принаймні той зовнішній, загальноприйнятий хронометраж. Вмикається внутрішній таймер, і кого цікавить, що ти відлучався до пекла лише на кілька хвилин – у твоєму приватному світі, ти вже гориш там, і гориш усю відпущену світові вічність.

– Але я не про це хотіла з вами говорити, – ніби здалеку почув я рятівний голос, виринаючи з інфернальних хвиль. – Я знаю, Ви багато подорожуєте, тож хотіла би просити Вас, аби Ви завезли до одного з монастирів цей образ. До якого саме, Ви зрозумієте самі, запевняю. Це дуже цінна ікона, і саме тому я не буду навчати Вас спеціальних заходів безпеки. Везіть її як звичайну річ. Вона не пропаде. А чи пропадете Ви, пане Іздрик, то це вже воля Божа.

І вона дала мені образ Діви Марії в золотій оправі. Зрозумівши, що авдієнція закінчена і не наважуючись уже сказати ані «до побачення», ані чогось на кшталт «героям слава», я вийшов, немов той двієчник із кабінету директора. Мабуть, ікона справді мала чудотворні властивості, бо тлум переді мною поштиво розступався, і я без перешкод дійшов до класу. Заняття скінчилися, і «К^а

там уже не було – кімната взагалі виявилася порожньою. Тож я вирішив пробиратися назовні.

(Уся ця історія з месиджами й місями нагадала мені, що теорія знаків, які нібито присутні в нашому житті й треба лиш уміти їх відчитувати, – річ загальновідома й тривіальна. На примітивному рівні вона виражається в забобонах, тлумаченні сновидінь, астрологічних прогнозах та іншій бридні. На рівнях дещо вищих – у практиці одкровенень, кабалістичних вправах, писанні священних текстів тощо. Та чи існують межі цих рівнів? Тобто чи існує найнижчий і найвищий серед них, а чи просування вгору і вниз потенційно безконечне, як і в усіх інших напрямках? Поняття не маю. Як не маю поняття, чого мене так вперла та квіточка і чого оце зараз я йду з Матінкою Божою під пахвою.)

Мабуть, я справді довгенько горів на пекельному вогнищі, бо за той час на площі перед собором уже вибудували високі риштування – докладно такі, як у музиці «Наіґ», з чого я зрозумів, що планується якийсь рок-концерт, а риштування – це місце для глядачів. Ціла конструкція була змонтована на фонтані, що, за львівською традицією, завжди стояв без води. На риштування вже повилазила купа молоді, але пересуватися від цього було не легше, бо весь майдан так само запруджували люди. За межами кляштору ікона, вочевидь, втратила організаційно-регулівну частину своєї сили.

«Ка я віднайшов, на диво, без труду. Я розповів їй про завдання настоятельки й показав образ. Уважно роздивившись, ми побачили, що це вицвіла репродукція, вочевидь довоєнна: такі часто можна побачити в галицьких

оселях, а золотий обладунок – просто тиснена золотиста фольга, місцями побіліла від часу. Спасибі, хоч рами не було. Чесно кажучи, це відкриття не справило на нас якогось спеціального враження. Тобто я хочу сказати – не було ані розчарування, ані захопленого розчулення. Однак щось усе ж непокоїло мене.

– Бляха! – вигукнув я. – Ми ж забули торби!
І кинувся назад до кляштору.

Мушу сказати, що подальший хід секвенції набув чергових та незідентифікованих мною метаморфоз. Це вже не були провали в тяглості; не були збурення впорядкованості, викликані аберацією розуму; не були семантично-семіологічні сейсмокардіограми. Все видавалося багато гіршим: секвенція перестала бути секвенцією, тобто sequentia – послідовністю, впорядкованим повторенням однієї теми на різних ступенях розвитку. Все збурилось, переплуталося, перемішалось... А тема... Якщо вона й продовжувала звучати, то у таких глибинах поліфонії хаосу, що навіть моє чутливе вухо автора не могло її вловити.

(Я часто думаю: а чи існує взагалі таке поняття, як «тема»? А чи це просто ми з нашою невитравною потребою до розуміння й класифікування виловлюємо з первозданного білого шуму найпростіші, доступні нашому слухові структури, а потім за допомогою нехитрих арифметичних вправ надаємо їм подоби читабельних послань?.. Ну, але це так, між іншим).

Тож можу хіба що з великою мірою недостовірності згадати кілька отих «найпростіших структур», які мені вдалося виловити з подальшого розвитку подій чи то зором, чи слухом, та аж ніяк не серцем.

Тлум усе густішав.

Були пошуки торбів.

Було привселюдне вкладання Діви Марії поміж сторінками торішнього «Плейбоя».

Був якийсь знавіснілий скаут із здоровезним, немов теля, вівчуром, який (вівчур) постійно намагався пантрувати мене і чомусь відпихав у бік фонтану.

Було зникнення ікони разом із торбами і «Плейбоєм».

Було повзання по дну фонтана серед тисячоногої галасливої юрби, що після кожної пісні (концерт уже тривав) майже синхронно підсакувала і верещала, кувікала, вищала.

Було підписання мирної конвенції із вівчуром.

Повернення Діви Марії.

Фонтан запрацював!

Hair! Hair! Noir.

Концерт як анонс презентації моєї нової книги – чергове прозріння.

Звіробій, серце моє, це багаторічна рослина, тоді як центурія – однолітня. До того ж перший – perforatum, тоді як друга – minus Моепсх.

Пошуки плаката до презентації.

Покірність і роздратування мКА.

Покірність і роздратування мКА.

Чергове прозріння.

Ще один концерт.

Плакати є, але не ті.

Та все одно вони мої! Мої!

Кляті торби.

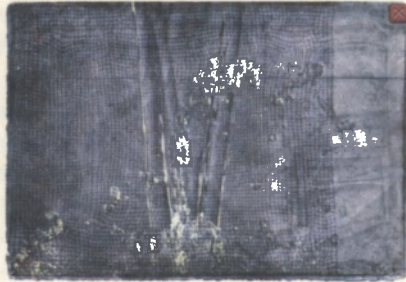
Знесилення і піт.

Матінко Божа, порятуй нас.

Ну, і цього мабуть досить. Світліше від цього не робиться. Більше того. Складається ілюзія, що подорож усе ще триває. А це не так. Яюсь непомітно для себе самих ми із «К» чи то згубилися в густій імлі, чи то від усього пережитого потроху почали втрачати свідомість, у кожному разі, чимраз більше домінувало відчуття, що всі елементи підвладного нам світу: я, вона, він, я, велика торба з брезенту, чорний шкіряний наплічник, синтетична барсетка, плетена сумочка з торочками, конференційний кейс із торішнім «Плейбоєм»; золота і вицвіла, вицвіла й золота Діва Марія та ще невеличкий обшар бруківки, з-поміж каменів якої проростали кволі стеблини *Hypericum perforatum L.* плюс *Centaurium minus Moench* – усе це перетворюється на незбагненну цілість, єдність... на щось одне.

І тоді я усвідомив, що Львів – це місто, яке безпосередньо межує з краєм світу. І край цей – не якийсь хто-нічне провалля, не межа меж уможливлення і навіть не оспіване поетами Ніщо. Це просто з а к і н ч е н н я.

LEVELS OF LVIV

Коли в 2003-му, після кількарічної перерви я приїхав до Львова, міста було не впізнати. Властиво, міста як такого вже не було. Пекельний вірус, резидент Апокаліпси, про яку методично свідчили епідеміо-есхатологічні голлівудські агітки, таки напав на цивілізацію, але нищив він не людей (як це найчастіше траплялося в згаданих агітках), а мертву матерію. Не вдаючись у фізико-хімічні подробиці, можна сказати, що вірус цей руйнував цементуючі інгредієнти цементу й більшість структурних елементів більшості різновидів цегли. Епідемія розпочалася в листопаді 2002-го, а вже в березні наступного року від Львова майже нічого не залишилося. Ніхто не знав, чи в інших містах відбувається щось подібне, бо зі зруйнуванням забудови знищилися всі комунікаційні лінії, місто опинилося в інформаційному вакуумі. Відрізаність від світу

поглибилась із корозією асфальтового покриття доріг, бетону летовищ, автобанів та синтетичних шпал, до складу яких входив цемент. Виїхати чи вїхати в місто можна було хіба що двома-трьома ґрунтовими коліями. Вірус не зачепив лише кілька сортів бруківки, австрійську цеглу з цісарсько-королівським тавром K&K і помилував кам'яних потвор, які тримали на собі Матінку Божу Стометрівську. Майже неушкоджені залишалися архітектурні фрагменти, виготовлені з певних сортів мармуру, а ще – невідомої природи внутрішні перегородки Бригіток та, якимось дивом, один із недорізаних гіпсових лебедів у фонтані Стрийського парку. Серед руїн, які колись вважалися Львовом, стирчали, немов залишки зубів у роті беззубого пенсіонера, ці наділені природним імунітетом конструкції.

На площі Ринок уцілили лише два будинки: Villa Vîlis, збудований із мавританського пісковика (подарунок тодішньому мерові від Марії-Антуанети), та Варпуаку Р.Н.Н. (колишня резиденція канадійської діаспори) завдяки вапняку родом із Піренейських кальцевих родовищ. Про квартет довколаратушних римських персонажів нагадували лише біліші від решти уламки, з яких стирчали зеленаві рури водогону. Незрозумілим чином, попри те, що від Домініканського собору залишилася лише сипка, хрипка, рухлива піраміда, вцілили також склепіння «Дзиги», що на Вірменській. Ходили чутки, ніби епідемія абсолютно ніяк не пошкодила будівлі Податкової на Стрийській, але пробиратися туди крізь будівельні завали, аби пересвідчитися, я не мав ані часу, ані бажання.

Найменше постраждали металеві фігури пам'ятників. Хоча, скажімо, колона, на якій усе життя простояв

зеленавий Міцкевич, потиху осунулася долу (достоту як один із будинків Всесвітнього Торгового Центру), однак поет не постраждав, плавно спланувавши на крилах мідного ангела просто в устелений уламками квітник.

Так само повеселів і український колега Міцкевича, уродженець міста Ніжина, Шевченко Тарас Григорович. Страхотливе бронзове Лоно України, що завжди бовваніло праворуч постаті поета, тепер похилилося, похнюпилося й нагадувало запилюжений траурний вінок, що його родичі померлого забули вдома через метушню, спричинену гострим бажанням якомога швидше завезти на цвинтар і закопати покійника.

Юрій Змієборець, що ніс цілодобову варту неподалік від місця, де колись стояв Франковий Університет (сам Каменяр упав обличчям у фіалкову клумбу і вже нічим не нагадував одного з народних мойсеїв, скидаючись радше на заіржавілу стару домну, яку винесли з металургійного комбінату і викинули в брукхт), так от, Юрій Змієборець внаслідок невдалої спроби зісковзнути з крутого претензійного пілона, упав на голову, перевернувся, вгруз по вуха в ґрунт, по-американськи закинувши капці д'горі, зате підніс на списі вгору змія, і той майорів тепер на вітрі, немов поданий на конкурс Найкращого Міського Штандарту скульптурний ескіз у натуральну величину.

Коротше кажучи, все це виглядало карикатурно. Навіть таке фатальне, повне зруйнування житлового фонду ну ніяк не асоціювалося з Армагедоном. Усі ми були не так налякані, як розчаровані масштабом катастрофи. Все це було подібно на дешеву, фанерну декорацію столичної п'єси, яку в районному муздрам-

театрі поставив відставний воєнком із артистичними нахилами.

Але ми просто не знали решти загроз, що чигали на нас.

Ми багато чого не знали.

Ми нічого не знали!

Катастрофічність нашої ситуації почала проявлятися, щойно пішов перший від початку епідемії дощ.

Уламки міста, купи залишків, посткатастрофне сміття, що творили нереальний, але достатньо плаский, хоч і горбистий ландшафт, набираючи води, починали ріднути, розчинятися, розтікатися, вирувати й пінитися, закипати і випускати бульбашки газу, що самозагорався від контакту з повітрям, а тонкі язички блакитного полум'я швидко всювали землю подобою космічної кислотно-ацетатної трави, якою невдовзі був покритий увесь видимий суходіл. Із пінистого варива потроху почали виповзати мацаки найглейкіших фракцій: вони мали консистенцію гончарної глини, але були липкі, як рідка гума, і зтягували в своє нутро незгірш ніж трясовина. Ця гума, це плетиво недовго втримувало в'язкий стан, і за якийсь час воно почало швидко тверднути, цементуючи на місці всіх, хто вгруз у болотяну масу вище, ніж по кісточки. Отвори ж, із яких пробивалися язички блакитного вогню, обгорівши по периметру, почали розтріскуватися, вогонь почувся впевненіше, почав густішати, пробиваючись із кожної щілинки, кожної тріщинки.

Паніки не було. Паніку могли породити катастрофічні явища впізнавані, нав'язані кінематографічними стандартами. Тут же діялося щось водночас прекрасне

і вбивче. Раптовість більшості смертей була причиною майже повної відсутності масового лементу чи криків. Загроза поширювалася так швидко й непередбачувано, що нечисленні врятовані мали дякувати радше якійсь математичній імовірнісній природі явища, аніж власній спритності чи інстинктові самозбереження. Я подерся на металеві руки уродженця міста Ніжина, Шевченка Тараса Григоровича, не так шукаючи порятунку, як через гостру потребу якщо не відчувати, то бодай бачити міцні й надійні батьківські руки, нехай і меморіальні. Я сидів на плечі Кобзара, без будь-яких емоцій спостерігаючи за Львівською Апокаліпсою. Ба більше: так само беземоційно я відпихав ногами інших претендентів на Тарасове плече. Не те, щоб я цілеспрямовано намагався вижити в конкурентній ситуації вибіркового спасіння чи підсвідомо прокручував у голові варіанти порятунку. На тлі планетарної пожежі – а обриси планети залежали від масштабу видимого горизонту кожного, тож я, інтуїтивно піднявшись вище від решти, бачив більше, видима мені планета також була більша, а це обіцяло більшу кількість можливих сценаріїв порятунку – так от, на тлі планетарної пожежі моральні настанови втратили свою імперативність так швидко, як спалахує і згорає на сонці торішня павутина.

На одному з кінців Стометрівки, там, де раніше була Опера, полум'я почало червонішати й розростатися, виділяючись яскравою плямою на тлі рівномірного блакитного світіння. Це горів дерев'яний каркас театру. Про те, що такий каркас існує, ми дізналися завдяки епідемії: кам'яні стіни розсипалися в порох-

но, оголивши архітектурний скелет, змайстрований із просоченої солотвинськими солями деревини. Саме резонаторні властивості просоленої деревини, як виявилось, гарантували цілком незлу акустику колишньої Опери. Мабуть, через наявність солей дим над театром піднімався не чорний, а білий – немов там, в епіцентрі вогню щойно вибрали нового постапокаліптичного Папу.

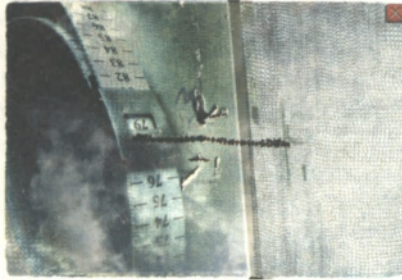
Раптом у тому сивому клубовинні вгадалася мені якась неприродна синхронність потоків. Я був майже переконаний, що це дрібна аберація зору внаслідок пережитого шоку, однак недовіра – поки що дрібна й немічна – змусила мене задуматися над подальшими діями. Ситуацію активізувало й те, що Тарасове плече піді мною від вогню почало щораз швидше нагріватися: довго розсідатися тут було ніяк. Трохи потоптавшись на Кобзаревому тім'ї, я відштовхнувся і незграбно скочив у напрямку, де в полум'ї вгадувалося розпечене Лоно України. Стрибок, попри позірну самогубність, виявився рятівним: хвиля рівномірно розігрітого Лоном повітря підхопила шмат тканого рекламного банера, який я на льоту зірвав з похиленого стовпа, і понесла мене, немов парашутистарозрядника. Коли підйомна сила тепла вичерпалась, я побачив, що недавно ще палаюча твердь знову почала змінювати субстанційність, перетворюючись на подобу селевого потоку. В його струменях, як і в клубах диму над Оперою, я зауважив підозрілу синхронність, що лише зміцнило мене у планах врятуватися. Не зовсім читабельною підказкою видавалося й те, що міські птахи – ворони, круки та голуби – сідали

на потік, ніби чайки, дозволяючи нести себе просто в палаючу порожнину оперного каркасу. Не допливаючи до епіцентру пожежі, потік починав закручуватися чорторієм, утворюючи цілком стабільну лійку із всепоглинаючим отвором посередині. Довірившись інтуїції птахів, я цілком вдало осідлав гребінь найближчої селевої хвилі й дозволив законам гідродинаміки ненадовго стати визначальними чинниками моєї світобудови. Закони ці, вочевидь, не мали нічого спільного з подібними законами зі шкільної програми. Про це свідчили не лише поведінка потоку та характер хвилеутворення, але й очевидна піксельна природа видимого мікрокосму. Коли мене втягнуло в лійку чорторію, я вже міг і під присягою засвідчити, що сам я також складаюся з пікселів, до того ж оцифровано мене не надто ретельно. Значно правдоподібнішим і реалістичнішим було зображення козацької чайки, що стояла під невисоким причалом, влаштованим на берегах підземного русла Полтви. Селевий потік майже цілком перетворився на темну, непрозору воду, чиї каламутні, заримовані одна з одною течії могли недбало клонувати навіть перші версії «Фотошопу». Тож коли я, не особливо напружуючись, пролетів кілька метрів (уже без допомоги зовнішніх, неприродних сил) і зграбно приземлився на палубі чайки, то жодного здивування не відчув ні тоді, коли в периферійному сегменті візуальної свідомості загорілося неонове гасло «You've got bonus life», ні тоді, коли віртуальним небом покотилися зеленкаві спалахи полярного сьйва, що невдовзі впорядкувалися в цілком читабельне фосфоресцентне

повідомлення: «Congratulations! You won. Now you can enter the next level! Your choice is a new game "Levels of Lviv!"»

P.S.: Так закінчився для мене 2003 рік у Львові. У 2004 я вже в'їжджав на власній, чесно заробленій «Чайці», яка, щоправда, не була козацькою, але також цілком історичною, втілившись в оксюморонний соціалістичний лімузин.

НАСЕРЕДИНІМІСТА топология déjà vu

*What immortal hand or eye
dare frame the fearful symmetry?
William Blake¹*

Це місто за свою не таку вже й довгу історію дослужилося безлічі визначень та означень, іноді навіть цілком адекватних. Не дослужилося, щоправда, імені. Чи то пак сталого топоніма. Тож і донині кажуть про нього в міру особистих преференцій: то по-старому – Станіслав; то по-новому – Івано-Франківськ; то прозахідно – Станиславів; то просхідно – Ван’франковск. А загалом побутує фамільярне скорочення «Франик», що реферує чи то до франк-масонських фуєте Каменяря, чи то до галиційських (в їх іспанському варіанті) сентиментів генерала Франко.

Означення й визначення, натомість, втішають тіло і дух різнобарвністю та полістилізмом. Тут і історичне «місто-форт», і онтологічне «місто-порт», і метафоричне «місто-

¹ Що за бездушна рука чи око відважилися створити цю страхітливую симетрію? Вільям Блейк.

міст», і ще багато всього. Сумнівним у цих орнаментальних словесах видається власне attachment «місто», який без суфіксів, на кшталт форт-порт-міст, виглядає дещо надуманим і самозваним, не доростаючи до базового поняття.

Існують інші, вигадливіші спроби означити Івано-Франківськ як «колиску Станіславського феномена», наприклад. Однак сусідство різнополярних сенсів у словах «Франківськ» та «Станіслав» призводить до короткого замикання в умах високочолих інтелектуалів, до турбулентних завихрень у вакуумі можновладних мізків, а що гірше – його повністю ігнорує колективне підсвідоме посполитої більшості. «Місту конче потрібен ребрендинг!» – віддавна волають адепти консалтингу, не пояснюючи, щоправда, змісту цього терміна.

А в усьому іншому «Франківськ» – місто як місто.

Принаймні на позір. Принаймні на вигляд. Принаймні на сміх.

Бо насправді мало хто знає про дивовижні випадки, незафіксовані офіційною історіографією, про таємничі історії, нерозтлумачені адміністративними екзегетами, та про секретні операції, не занесені до жодних х-файлів, пов'язані з особливостями франківського простору.

Не претендуючи на розкриття всіх заборонених зон, усе ж спробую бодай поверхово окреслити тіні місцевих містерій, бодай натяком нагадати кілька сюжетів, а заодно – запропонувати хоча б децл пояснень.

Підозрюю, не всім зрозуміло, до чого я веду. Тому почнемо з прикладів.

Мабуть, немає людини, яка бодай раз не відчувала т.зв. déjà vu. Це коли опиняєшся в ситуації, що її немов уже колись переживав, і все до щему знайоме: голоси, атмосфера, запахи, декорації... Все ідентичне, автентичне, точнісінько

таке ж, як тоді... Хоча ніякого «тоді» насправді не було... Та все таке ж... ці спалахи за склом... цей вигин її зап'ястя... сигаретний дим, випущений під стелю... Все власне, рідне, справжнє і *таке ж*. Інший лише ти, старший, досвідченіший, а головне – сміховинний зі своєю пам'яттю про те, чого не було, про те, що насправді не відбувається не вперше.

Медики схильні пояснювати *deja vu* суто матеріалістично: як результат фантомного збудження медіаторних ланцюгів (за сучасними аналогіями їх називають «віртуальними процесорами»), от тільки природа цього явища, мовляв, не до кінця зрозуміла. Та медики помиляються. Справжнє пояснення теж цілком матеріалістичне, однак не нейрофізіологічне, а математичне. Точніше – топологічне.

Топологія – розділ математики, що вивчає властивості об'єктів, zdeформованих у геометріях вищого порядку. Так меридіани із двовимірної географічної мапи (перпендикулярні до екватора, а отже, паралельні між собою) сходяться на полюсах тривимірного глобуса, заперечуючи тезу про неперетинання паралельних ліній і унаочнюючи чудеса неевклідової геометрії.

А ось приступніший приклад. Візьмемо фрагмент мапи Франківська (мал.1).

Очевидно, що кожен, хто цілеспрямовано прямуватиме вулицею Грушевського з пункту, позначеного нуликом, до пункту, позначеного хрестиком, кожен ділянку шляху минатиме тільки раз. А потрапити до відправного пункту він зможе, лише повернувши назад. Однак, якщо склеїти цей фрагмент мапи так, щоб утворився конус (мал.2), – уявімо для зручності, що мапа не паперова, а виготовлена з ідеально пластичного матеріалу, – то побачимо, що шпацер вулицею Грушевського перетворився на в'язничну прогулянку довкола якоїсь шпичастої клумби. І перехожий може потрапити з хрестика на нулик, не тільки повернувши назад, але й ідучи далі та перетинаючи лінію склейки (до того ж набагато швидше). Тоді зрозуміло, що в цій ситуації йому може зненацька видатися, ніби це місце він уже десь бачив і колись тут уже був, але поняття зеленого не має, як міг опинитися тут вдруге, якщо йшов *від*, а не *до* нулика. Звісно, згодом, рано чи пізно з'ясується, що він не самотній у своїх тривогах та сум'ятті, і тоді в закумареній колективній свідомості й виникає рятівне словечко – *déjà vu*.

Звісно, цей шкільний фокус ви, можливо, пам'ятаєте ще з уроків геометрії. Однак навіть найкращі педагоги воліють не розвивати цю думку далі й уже напевно нікому не дозволять додумати її до кінця. Не претендуючи на остаточну істину, спробуємо просунутися бодай на кілька кроків далі. Оперуючи ідеально пластичними фрагментами мапи Франківська, можна виготовити не лише конус, а й піраміду, куб чи будь-який складніший багатогранник. Аби не ускладнювати життя безліччю варіантів, можна задля розваги склеїти кубик (мал.3),

де вулиця Грушевського непомітно переходить у вулицю Франка, а та – у проспект Свободи, проспект, своєю чергою, перейде в залізничну колію, а вона розтечеться зненацька потоками Бистриць, однієї і другої, і хто тоді наважиться запевняти, що в одну і ту ж ріку двічі не... А там, дивись, і Бистриця впреться в глухий кут цвинтарної огорожі, подолавши яку, сміливці знову опиняться на вулиці Грушевського, та цього разу львівській, а не франківській вулиці. Достоту, як у класика:

«Фрагменти різних міст перебували в одному, а самі ті міста були всюди й ніде; ти міг завернути за ріг свого обшарпаного муніципального будинку, а перед очима вже виникала венеціанська святомарківська площа, повна ненависних нечупарних голубів, звідки через вузьку, трохи змінену варшавську вуличку – ту, на якій галерея спілки художників і яка насправді впирається в глухий кут – можна було потрапити на львівський вокзал, що знаходився у Стрию, а сам Львів, як йому і належить, лежав далеко на захід, але складався з одного будинку чи, радше, з однієї квартири, від котрої ти загубив ключі, за що і повинна була прийти неминуча розплата». Подібні розваги не більше, ніж гра, звичайно. Але просуньмося ще далі й згадаймо, що додатковим фактором моделювання може бути не лише місце, топос, але й час. Ніщо не заважає використати для колажу мапи різних періодів та епох. Щойно тоді зрозуміємо, з якою легкістю, без жодного адміністративного втручання вулиця Леніна, скажімо, перетворюється спочатку на вулицю Сталіна, пізніше – на *Fuhrerstrasse*, згодом знову на Сталіна, потім на Радянську чи Миру, а ще пізніше – на Шевченка (цей бідака в нас чомусь приречений спокутувати гріхи і славу всіх тиранів). І чому так просто з проспекту Свободи потрапити на Соловецкую, а з алеї Незалежності – на 2-й Устюглагерный Проулок.

Утім, політичний аспект усе ж не найцікавіший. Якщо не зациклюватися на простих геометричних об'єктах, де все ще трапляються пласкі ділянки, і перейти до фігур із різними типами кривизни, несподіваних побічних ефектів побільшає. Вас давно не смішить бородатий анекдот про глобус України? Мене теж. Однак

із тієї простої причини, що ніякий це не анекдот. До того ж заکیلцьованих у сферичну поверхню фрагментів пласких ділянок може бути безліч. А отже, й *безліч* глобусів. *Безліч різних* глобусів. *Безліч усіх можливих* глобусів (мал.4).

Таким чином у багатовимірній порожнечі буття щомиті спонтанно виникає і зникає незліченна кількість світів (не лише сферично-бульбашкових, але й бульбашково-пірамідальних, кубічних, октаедерних тощо). і нічого потішного, запевняю, немає ані в горезвісному глобусі України, ані в глобусі Франківська, ані в глобусах привокзальної площі чи присадибної ділянки. Переконаний, багато хто з моїх колег згадає, як після цілоденного *водіння кози* центром Франківська (десь між 0,75 та 1,5 літрами оковитої) вони опинялися на Глобусі Стометрівки. Глобус цей, як пригадую, був невеличкий. Бо хоч куди б ти подався, хвилин за п'ять неодмінно опинявся в тому самому гадючнику, звідки щойно виповз. (Як і політичний аспект, зігноруюмо новий можливий відлік, що послуговується літрами: об'єднана теорія відносності Айнштайна й теорія поля Фермі допускають не лише безмежну кількість

вимірів, але й необмежений вибір одиниць вимірювання.)

Звісно, всі ці люксуси і метаморфози, всі ці дешеві викрутаси й експерименти доступні лише свідомості, що перебуває в просторі вищого порядку, порівняно з об'єктами своїх досліджень. Так ми, тривимірні, можемо уявити принаймні децицію можливих деформацій світу двовимірного, зображеного на мапі. Але навряд чи ми здатні уявити, яким бачить наше 3D-буття... не всемогутній, незбагнений і безрозмірний Господь навить... а який-небудь пересічний 26-координатний ангел-каптенармус.

Закінчуючи теоретичну частину, заради позірної повноти цієї розвідки додам, що математиків-топологів серед поверхонь замкнутого типу сильніше, ніж сфера, інтригує тор (мал.5). Це фігура, яку ми побутово називаємо бубликом. Цікава вона з огляду ось на що: обійти земну кулю та повернутися на місце старту ми можемо у довільному напрямку, це відбере в нас однакову кількість часу, і довжина шляху, незалежно від обраного маршруту, складатиме $3,14$ діаметра Землі; здійснити ж до-вколавітню подорож поверхнею бублика можна двома шляхами: покірно обійшовши весь бублик по периметру, або ж упоперек – огинаючи лише талію його, бубликово-го, тіла.

Звісно, пласкі двовимірні істоти, що населяють поверхню бублика, не знають, що є коротша і довша дороги. Ба більше, своїми пласкими приладами вони в жоден спосіб не виміряють цієї різниці, а своїми пласкими теоріями не доведуть її існування. Але, погодьтеся, в будь-якому світі трапляються одинаки, які завжди пруться поперед батька в пекло, шукають коротший шлях і завжди *ходять напереки!* Там, на своїх бубликових просторах вони від цього нічого не виграють. Можливо, навіть виглядають підозріло. Можливо, їх вважають навіть маргіналами або придурками. Але ж нам із вами (нам, ангелам-каптенармусам вищого гатунку!) очевидно, що *déjà vu* на їхньому життєвому шляху трапляється набагато частіше, ніж у решти! Мало того, ці падлюки здатні самі вирішувати, коли їм пережити чергове *déjà vu!* Вони мобільніші. Вони *просунуті*. А *найпросунутіші* з них ще й усвідомлюють власну *просунутість!* Ну, не потвори?

Вам іще не кортить дізнатися, хто ці манкурти-зрадники? Хто ці перевертні без погонів? Хто ці мерзотники, що переходять на зелене світло, а не вздовж? Хто ця наволоч, що не втикає над нашим минулим і не ковбаситься нашим майбуттям?

О, брате мій, ти хочеш знати, хто вкрав у тебе дежавю?

Ні, ви не вгадали. Я не про новий різновид всесвітньої змови. Звичайно, існують таємні ордени, масони, езотерики та інша екзота. Існує практична магія, древні ритуали й ужиткова політтехнологія. Кажуть, існують також сірі кардинали і невидимі ідеологи. Кажуть, існує бункер *реальних володарів* світу, командний пункт, *чорний* чемоданчик і *червона* кнопка. Кажуть, є міжбанків-

ські терористичні біржі, що фінансують усіх президентів, а також мережа *comedy club*, що пропагує кабалу у формі вульгарних анекдотів. Існує всесильний мережевий маркетинг, який труїть нас *харчовими додатками*, шантажує *справжніми німецькими шинковками* та залякує *космодисками*. Я особисто знаю одного *конкретного далай-ламу* з Підмихайля і одну фанатку *екстремальної політкоректності* з Алабами. Свого часу мені навіть пощастило побувати в одній *офшорній зоні* (коли там ліквідували наслідки аварії АЕС). Тож цілком логічно припускати, що в такому розмаїтті існують і групи *керування дежавю*. Скажу більше: теорія змови – ніяка не теорія. Це щоденна реальність. Щоб зрозуміти, що нами маніпулюють, не конче навіть вмикати телевізор. Достатньо подивитися за вікно. Або в дзеркало. Як дотепно зауважив Віктор Олегович Пелєвін: «Антирусский заговор, конечно, существует, фишка в том, что в нем участвует все взрослое население России».

Ви запитаєте: «До чого тут Франківськ?»

За найвищим рахунком, ні до чого. Проте, гадаю, найвищий час оприлюднити правду. А правда полягає в тому, що простір, зайнятий Франківськом, лежить у зоні т.зв. «активної космогонії». І всі описані раніше геометричні фокуси – лише найнаочніша дециця незбагненої кількості різноманітних турбуленцій, флуктуацій та деформацій *вивільнених місць*, що споконвіку відбуваються тут паралельно, одночасно і безперервно. Звісно, збоку (чи то пак ізсередини) цього неможливо помітити. І жодних доказів, окрім опосередкованих, не віднайти. І жодними експериментами не перевірити. Навіть згаданий феномен дежавю не вимірюється ані кількісними, ані якісними показниками.

Зате незаперечним є той факт, що у Франківську кількість тих, хто *ходить напереки*, просто вражаюча. І жодні демографічні чинники тут ні до чого. Та й, зрештою, яка різниця, хто і в який спосіб торує паралелі тору (себто бублика) – однаково це тільки паралелі, позаяк меридіанів у тору нема. Яка різниця, хто і в який спосіб трактує Тору (себто пенталог) – однаково вона вміщає декалог, сама вміщаючись у монолог. І що за клопіт з'ясовувати, скільки ангелів-каптенармусів танцює на вістрі голки неодноразово використаного одноразового шприца.

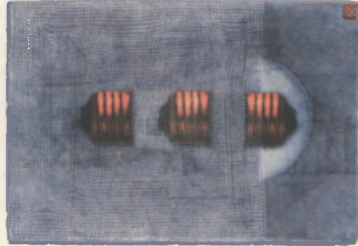
Цікаве тут інше. Людина, яка звикла вважати (через позірну відсутність альтернативи), що людське життя – це щось на кшталт тривалої прогулянки навпростець вулицею Грушевського (див. іще раз мал.1), по суті, а ргіопі погоджується з тим, що вона з'являється нізвідки і зникає в нікуди. Сама по собі ця модель не гірша від безлічі інших. І вже напевно краща від зображеної на мал.2 (де всенький вік людини – лише кружляння тюремним двором довкола клумби, на якій незабудками *висаджено* гасло: «Слава тюремникам України!»). Але незайво б знати, що ані Грушевський, ані вулиця його імені, ані будь-яка інша вулиця, чи дорога, чи ледь помітна стежина не виникають просто так з нічого на голому місці. І якщо ти здатен своїм убогим зором осягнути лише відтинок між нулем та хрестиком, це не означає, що нічого не було «до» і нічого не буде «після». І нема так, що минуле *«не гребе»*, а майбутнє *«не торкає»*. Бо п'ять квадратних сантиметрів малюнка №1 – це тільки мізерний шматочок безмежної мапи, на якій не лише твоя вулиця і не лише твоє місто (Франківськ воно, чи Станіслав – діло десяте). І не лише твоя країна, яку

ти чомусь вважаєш чужою присадибною ділянкою. На цій мапі ще багато інших шляхів, і багато доріг, і безліч річок, і морів, і кілометри водогонів. І вода в твоєму країні – це та сама вода, що часом проливається з неба дощем. Це та сама вода, що шумує океанським припливом по той бік планети. І це та сама вода, якої вже нема на темній стороні місяця, але в дзеркалі якої тут, під твоїми ногами, в калюжі на Грушевського, віддзеркалюють далекі зірки, котрі насправді зовсім не такі вже й далекі, як про це розповідають у телевізорі винахідники спражньої німецької шинковки, і ти ще встигнеш, навіть дуже поспішаючи до місця, позначеного хрестиком, встигнеш торкнутися їх, ступити на їх поверхню, оселитися на них, може, навіть збудувати дім і облаштувати свою присадибну ділянку, що її з повним правом вважатимеш Батьківщиною, а не малюнком невідомого геодезиста в масштабі 1:100000, усе це *реально*, повір, тут немає нічого неможливого, а якщо ти надто зайнятий, шмаркатий чи убогий, якщо ти надто тупий, аби бодай уявити, лише уявити подібну можливість, то от тобі проста порада: подивися ще раз на малюнок №5. Там зображено бублик. Напруж уяву, забудь про космодиск, віагру і незакінчену середню освіту, уяви собі, що цей бублик достатньо великий. Такий, що тобі цілком комфортно стояти на ньому. Або ж, якщо тобі простіше, уяви, що маленький ти. Це як у казці про Алісу. Як у 3D-анімаційному мультику на каналі «Галичина». Ти зменшився і тепер стоїш на бублику. Це нічого, що довкола звичні будинки і знайомі краєвиди Франківська. Їм теж знайдеться місце в твоїй уяві. Та й врешті, хрін з ним, із тим бубликом. Нехай ти просто стоїш посеред вулиці. Позаду – нуль. Попереду – хрест. Зупинятися не можна.

Крок уліво, крок управо вважаються втечею – стріляють без попередження. І жодної альтернативи. Але ти спробуй. Спробувати принаймні ти можеш? Згадай тих, хто *йде напереки*. Тих, хто тобі давно вже *поперек горла*. Спробуй і собі зробити крок убік. Один. Пізніше ще один. Може, тобі сподобається. Може, тебе зацікавить, що там далі. Іди. Не бійся. Ніхто не стрілятиме. У них немає зброї – самі понти. А ти іди собі. Ніхто не перешкоджатиме. Обіцяю, буде щораз простіше. Ця методика універсальна і перевірена на людях доброї волі. Вона не дає побічних ефектів. Не викликає алергії та фізичної залежності. Забезпечена сертифікатами в багатьох країнах світу. Ти почувешся цілком по-новому. Ти, головне, рухайся. Не зупиняйся. Дихай глибоко...

Ідеш? Ай, молодця! Як кажуть у твоїх улюблених фільмах: «Нумо! Давай! У тебе полуциця!» Та йди вже, йди, нізачот, ужос нах.

СТАНІСЛАВ: ТУГА ЗА НЕСПРАВЖНІМ

*Будь-яку схожість із реальними людьми та подіями
слід вважати не випадковою.*

1. Виправдання письма

Існування мови є рудиментарним. Вона давно втратила всі свої звичні функції, понадто – комунікативні, а різке зростання семантичної ентропії сьогодні робить цю рудиментарність остаточною.

За дивним шаблоном підручника біології поруч із рудиментарністю з'являються й атавізми: повертаючись до власних першооснов, мова знову постає простою акустичною лінійністю.

Тож неможливо уникнути докорів сумління, беручись за stylus, перо, авторучку, сідаючи за друкарську машинку чи – гірше того – за комп'ютер.

Будь-який текст виявляється палімпсестом.

Будь-який текст тяжіє до комплетної тавтологічності.

Найзістовнішим видається найбезсенсовніше: «мова мовить про мову», «свобода свобідна висвободжувати-

ся», «кожне суще є як суще в хотінні», «несправжність несправжнього несправджується».

А ргopos, ця несправжність дає мені шанси до виправдання. Адже текст – лише імітація мови, намарні спроби зафіксувати згадану вже лінеарність у графічних площинах.

Лінеарність тексту позірна – завжди можна повернутися до щойно прочитаного.

Текст належить візії.

Мова належить звучанню.

Звучання є прообразом ріки, в котру не ступиш двічі. А текст – лише зображення ріки. Його вода мертва. В таку воду можна вступати скільки завгодно, принаймні вдруге – напевно:

«Існування мови є рудиментарним». А отже, якщо вірити філософам, рудиментарним є і саме буття. Одначе яко ссавець, більше того, як ссавець віруючий, не можу соромитися буття – мушу приймати його з покорою. Соромлюся тільки мовлення, що, очевидно, не є логічним, та оскільки логіка – категорія щойно осоромленого, не братиму її до уваги.

Осоромлене соромиться сорому.

Осоромлене сонориться солоно.

Оскоромлене содомиться в середу.

Все ж таки: чи знайшов я виправдання – якщо не лінеарне, то бодай графічне? Не знаю.

2. Станіслав (прелюд)

Я не живу в Станіславі. Я з'явився сюди ненадовго, власне кажучи, мене вже немає тут. Однак моя поява була вчасною. Я зловив те, що виникло непомітно і зникло безповоротно – НЕСПРАВЖНЄ. Це швидкоплинне НЕСПРАВЖНЄ було єдиним справжнім, яке належало цьому

місту. Все інше виявилось СПРАВЖНІМ, а тому, за неминучістю тавтономічних обмежень, не зовсім справжнім.

Це, очевидно, потребує пояснень.

3. Пояснення (інтродукція)

Силою обставин Станіслав ніколи не був центром виникнення поважних міфів. Був провінцією, для якої все значне відбувається «деінде, тільки не тут». Особливо це стосується часів «залізної завіси», коли не лише інформаційна, а й екзистенційна ізолюваність були настільки повними, що викликали сумніви в загальноприйнятому образі світу. Важко було повірити, що насправду десь існує Америка, що Париж – це не вигадка безсовісних писак, що зображення Мони Лізи походить не з жіночих календарів, що Сальвадор Далі – реальна людина, а не хтонічне чудовисько новітнього епосу, що обгортка від жувальної гумки – незаперечний доказ існування самої гумки. Чого гріха таїти – навіть напис на потязі: «Чернівці-Перемишль» багатьма сприймався як цинічний жарт невидимих ідеологів. Утім, траплялися диваки, котрі знали людей, що мали знайомих, чії сусіди бачили щасливців, друзі яких у тому ж таки Перемишлі нібито відвідували далеку родину.

«Залізну завісу», якби вона насправду була завісою, можна було б тільки вітати. Однак вона виявилася навіть не ситом, а радше друшляком. Крізь неї проникали не лише обгортки, а й сама жуйка. Десь ходили по руках переписи Міллера, друкувався для фахівців Августин, у схронах Ленінки дотлівав іще за Леніна виданий Фройд. Під соусом класової критики подавалась ілюстрована історія модернізму і новітнього мистецтва. Прихована хулою похвала доносила в обширних цитатах Джойса, Пруста, Беккета, Йонеско. Що й казати про лівих фліртунів: Арагона, Лор-

ку, Сартра, Леже, Пікассо, Кортасара та іже з ними. Карикатурний образ блюзу легалізував чорний товариш Поль Робсон, легітимізацією стерилізованого рок-н-ролу слід завдячувати темній конячці Діну Ріду. Фірма «Мелодія» під камуфляжною етикеткою «вокально-інструментальний ансамбль» видавала недогризки Бітлів, десь виникав на телебаченні загримований під комсомольця Кліфф Річард, навіть проколені вуха Елтона Джона мигцем з'являлися в академічних програмах «Музичного кіоску». Особисто для мене, як, напевно, і для багатьох галичан, існувало ще й радіо «Jedyпка», звідки вперше прозвучали «Hotei California» та «Good Bye, Yellow Brick Road», пізніше – Томаш Бекшінський із його ґрунтовними роковими антологіями; не можна не згадати поцінований у всьому світі польський джаз 70-х і, як на мене, абсолютно недооцінений польський рок 80-х. «Lady Pупk», «Lombard», «Baim», «Exodus», «Perfect», «Maanam», «SBB», «Rezerwat», «Oddział zamknięty» тощо були доступніші й ближчі, ніж автентична західна рок-альтернатива – зайвий приклад несправжності нашого «постмодерністського» досвіду, сформованого вторинним, епігонським, копією, коментарем, репродукцією, цитатою. Значною мірою цим пояснюється гіпертрофована заміфологізованість нашої свідомості: якби можна було торкнутися ідола, він би втратив значну частку свого магічного магнетизму. Відсутність оригіналу надавала самому ідеалові незрівнянно вищої якості.

Ідол обертався в божество.

Будь-чого-філів інформаційний голод перетворював на фанів.

Фанів косила інфекція фетишизму.

Фетишисти виростали в адептів.

Божество вимагало безконечно довгого наближення до себе. Адже запорака існування божества – в його від-

сутності. Бо якщо зустріч фанів із кумиром лише зрідка закінчується смертю кумира, то смерть божества від зустрічі з адептом неминуча.

(Усе воно стосується не лише рок-культури, якщо, може, так комусь видалося. Все це стосується всього.

І справа зовсім не в сусідстві ліберальнішого режиму, хоча, мабуть, у цьому теж. Справа у перевернутості вектора суб'єктивного досвіду порівняно з вектором загальнолюдським: для нас початковою була не *Summa theologiae*, а *Summa technologiae*. Звинувачувати ідеологію в технологічності було би принаймні ідеалістично...

Вперше побачивши фігурки Майоля, я був вражений їх невідповідністю з тими, що були в моїй уяві. В моєму примарному хлопчачому гаремі жінки Майоля перебували на рівні з венерами Джорджоне, Боттічеллі, Веласкеса, поруч із євами Ван Ейка і Дюрера, з оголеною махою Гої та Рембрандтівською Данаєю, денними красунями Ходлера, Олімпією Мане. Я знав їх із батькових енциклопедій, я владарював над ними і з ними розкошував. Я думав: якщо вони такі прекрасні на знімках, якою ж повинна бути їхня справжня краса! Справжня краса розчарувала. Мої бронзові коханки виявилися нічим не цікавіші за олов'яних солдатиків. Уява перевершила фетиш.

Подібних прикладів можна навести безліч. Як, скажімо, «*Sąd ostateczny*» Мемлінга прикро вразив саме своєю остаточністю, винятковістю, раз-на-завжди-зафіксованістю, опредмеченою присутністю. До того він існував як безліч зображень: кольорових і чорно-білих, яскравих чи збляклих, лискучих або стертих; він виникав на сторінках найрізноманітніших видань: енциклопедій, досліджень, трактатів, – схований під напівпрозорими покривалами кальок або в безсоромному сусідстві з творіннями Міке-

ланджело, Мане, того ж таки Майоля; перебував у фрагментах – деколи самоцінних, деколи страшних своєю недокінченістю, інколи збільшених настільки, що за анатомією анемічних тіл проступала фактура полотна, а навіть і структура фотоплівки. Він був безпритульним: коментарі про місцезнаходження оригіналу нічого не важили, але в цій безпритульності була всеприсутність, подібна до всеприсутності Біблійного тексту, якому він слугував не ілюстрацією, а інакшою формою буття.)

Та не сама інформаційна ізольованість була найбільшим злом, а те, що ця ізольованість була неповною. Адже все, чому вдалося проникнути крізь нашу друшлякову залізну завісу, ми сприймали абсолютно некритично – як незаперечний факт світової культури, як щось таке, що вже не потребує ніякої оцінки й має бути негайно внесено до наших доморослих реєстрів. Зрештою, неперебірливість не лише етична, а й навіть естетична, виявилась інтуїтивно вловленим знаменням часу. Ми ще не знали, що культура тотальна і *всеохопна*, що вона, як *вселенський монстр*, пожерла *все*, що не залишилося ні клаптика несплюндрованої культурою екзистенції. Ми ще нічого не знали, ми тільки хотіли до тієї культури прилучитися.

А коли завіса щезла, засліплені блиском незліченних ідолів, які нараз нагло зматеріалізувалися, ми не відразу помітили, що світ виглядає зовсім не так, як ми собі його наувяляли. Ані так, як, може, нам би того хотілося.

4. Станіслав (інтерлюдія)

Я з'явився сюди ненадовго, та про це стало відомо лише згодом. Був прекрасний час. Була весна, здається.

Принаймні хочеться думати, що була і навіть буяла весна. Одна з веселих ненависних весен кінця тисячоліття.

Мені зустрічалися дивовижні люди...

(Коли я вживаю слово «ми», то, за давньою й задекларованою звичкою, завжди прошу розуміти під ним не коло і тим паче не кодрло, і вже напевно

не генерацію	не соціум	не середовище	не прошарок
не популяцію	не консорціум	не угруповання	не структуру
не масу	не секту	не течію	
не загал	не ватагу	не партію	
не колектив	не формацію	не фракцію	
не гурт	не клуб	не ложу	не контингент
не зграю	не орден	касту чи	збіговисько
не юрму	не орду	організацію	фундацію
не систему	не мешканців	не спілку	
не множину	населення	не об'єднання	
не сукупність	чи людність	компанію	
не тусовку	не групу	не симбіоз	не альянс
не масовку	не трупу	не організм	не мезальянс
не федерацію	не кпір	не табір	
не конфедерацію	парафію	не колонію	
не унію	отару чи табун	не гетто	
не штат	не картель і	не громаду	не концесію
не синдикат	не конгломерат	не бригаду	не конфесію
не еліту	не штаб	не комбінат	
не конгрегацію	не кооперацію	не конкубінат	
не плебс	не трест	не колегію	

не асоціацію	не вектор	не царство	не бестіарій
не консолідацію	не сектор	не господарство	не колумбарій
не бомонд і	не команду	не жерців	
не богему	не загін	не мерців	
не установу	не анклав	не підпілля	не опозицію
не інституцію	не конклав	не довкілля	не опцію
не братство	не конгрес	не комітет	
не співдружність	не зборище	не спецпідрозділ	
не колгосп	не віче	не бюро	
не парнас	не екіпаж	не гільдію	не кліентуру
не пантеон	не персонал	не легіон	не когорту
не автохтонів	не третю хвилю	не емігрантів	
не тубільців	не п'яту колону	не іммігрантів	
не рід	не етнос	не родину	не клас
не расу	не демос	не клан	не народ

і навіть не духовну спільноту, а тільки займенник – одне з багатьох слів.

І все ж, і все ж, коли я вживаю слово «ми», то іноді уявляю собі цих дивовижних людей.)

Отож мені зустрічалися:

5. Станіслав (перепис особовий із дефінітивними дифірами)

Мирослав ЯРЕМАК, сенсуальний і безсенсовний, сексуальний і відворотний, фантастичний художник, про якого я написав уже стільки, що залишається хіба цитувати самого себе. Зауважу в дужках, не ставлячи цього разу ніяких дужок і нічого не аргументуючи, що автоциткування видається мені не лише етичним, а й єдино виправданим методом конструювання тексту.

Анька «Середа» КИРПАН, поетка, муза, писанкарка, графік, кутюр'є. Вражала відразу декількома речами: патологічною екстравертованістю, хворобливою сенсорною нестримністю, а ще – професійністю віртуозного і віртуального графічного почерку та непрофесійним, але напрочуд свіжим і оригінальним поетичним письмом.

Володимир ЄШКІЛЄВ, борхесофіл, борхесоман, борхесознавець, бодхісатва. Крім того, екзебет і герменевтик, дослідник імперій та ієрархій, імітатор і інтерпретатор таємних знаків, інструктор загадкових орденів, інтелектуал, інтриган, ініціатор інтимних ініціацій.

Світлана ХМІЛЬ, чия романтична і поетична суто дівоча графіка несла в собі печать і печаль добре засвоєної, ба навіть генетично зумовленої, національної традиції.

Олег ГУЦУЛЯК, бібліотечний геній, співець поганських міфологій, ворожбит і алхімік, маніакальний манускриптонімічний монах.

Тарас ПРОХАСЬКО, мандрівний філософ, чиї мандрування тоді ще не переросли у філософію, але вже спричинилися до філофілії та софійного просвітлення, помітного навіть у погляді.

Юрко ПРОХАСЬКО, Тарасів брат, загадковий юнак, що немов зійшов із затінених Врубелівських полотен, незрівнянний перекладач Гайдегера, самітник.

Юрій АНДРУХОВИЧ, геніальний поет, блискучий прозаїк, уже на той час метр і майстер, денді, патріарх, патрон і патріот.

Лена РУБАНОВСЬКА, художник, автор дивовижних дитячих книжок, де за філігранною стилістикою казкового мікрокосму вгадувалося знання чогось потаємного, якийсь споконвічний, ненабутий, вроджений досвід.

Володимир МУЛИК, переконаний пацифіст, oid'овий гіп-пі. Поетика й патетика його картин, як на мене, цілком належать рок-н-ролу, принаймні корені його творчості я зараховував би до класичної рок-культури разом із кроною.

Славко ЯНОВСЬКИЙ, художник, безпосередність якого виявилася настільки визначальною і органічною рисою, що стала основою естетики його полотен, незадекларованою програмою художніх відкриттів.

Олег «Мохнатий» ГНАТІВ, подвижник, чия постать у Станіславі уособлювала все, що могло бути пов'язане з індепендентом, андеграундом, альтернативою, контр-культурою. Співавтор декількох музичних, візуальних, літературних проектів.

Ростислав КОТЕРЛІН, загадковий – а для місцевої ситуації, може, навіть маргінальний – художник, який зумів перетворити на естетичний феномен рафіновану, фігуративну інфантильність. Флюктуації флюїдів, фантомів і флегм у його роботах ледьвипромінюють, вифлюоресценізують ін-ін-фернальний медитативний спокій, гармонію флеральних сфер.

Мирослав КОРОЛЬ, графік, заглиблений у тонкощі ремесла настільки, що в найцікавіших своїх речах

досягає ідеографічності чистою технологією, оминаючи й обманюючи область графічних ідей.

Анатолій ЗВІЖИНСЬКИЙ, для якого, здається, живопис був лиш іманентним способом проникнення до заборонених ландшафтів пізнання. Можливо, тому він часто виступав протагоністом герменевтичних містерій ЄШКІЛЄВА.

Іван АНДРУСЯК, Степан ПРОЦЮК, Іван ЦИПЕРДЮК – триєдиність, організована в поетичне угруповання «Нова дегенерація». Помітний екзотично-епатажний штрих на татуйованому тілі Станіслава.

Ігор ПАНЧИШИН, більше відомий у світі не як мистець, а як один із батьків «ІМПРЕЗИ», що за офіційним статусом – міжнародне бієнале візуального мистецтва, а в нашій системі відліку – один із важливих елементів карнавальної станіславської іміторології.

Богдан БРИНСЬКИЙ, Тарас ПЛІЩ, Олександр ЧУЛКОВ, Олександр НІКАНОРОВ та інші справжні, автентичні живописці, про яких просто нечемно згадувати у цій присвяченій несправжності статті.

Втім, я, здається, заплутався. Що ж, виходить, ніби всі перелічені художники, письменники, поети – удавані, несправжні? Може, це перелік фальсифікаторів, пройдисвітів, авантюристів?

Тут знову, очевидно, не обійтися без пояснень.

6. Пояснення (explicatio in enumeratio simplex)

Не буду більше прикидатися поетом і вкотре запевняти, ніби прокидалася весна. Скажу лише, що був час,

коли ще нічого не було. Натомість був сам час. Він уже не мав жодних ознак, не був часом чогось чи когось, але ще був часом, часами навіть непоганим. На жаль, це стало зрозумілим лиш тепер, сьогодні, нині, в позачасі, коли слова: «тепер», «сьогодні», «нині», «час» більше нічого не означають. Ми (*пам'ятаєте, чого не слід під цим розуміти?*) пожадливо й похапцем ловили манну інформації, хоча це, мабуть, була ніяка не манна, а хрестоматійна едемська садовина. Ми напихалися нею по саму зав'язку. Ми мацали божків, бовванів, ідолів, не встигаючи навіть як слід розчаруватися, бо треба було перемацати ще цілі купи – стільки їх наклепали, поки ми собі мирно зростали на одній шостій частині земної кулі. Ми укладали міфологічні словники, вчилися розшифровувати невідомі знаки, нотували коди, класифікували способи класифікацій, реєстрували реєстри, яких ставало дедалі більше. І поза тим ще встигали жити. Все, що ми раніше знали про життя з книжок, переказів, кіно, легенд, пліток, чуток, анекдотів, тепер можна було реалізувати власноруч.

Вільне мистецтво? – будь ласка.

Незалежний часопис? – прошу дуже.

Альтернативна музика? – з превеликим задоволенням.

Фестивалі, виставки, акції? – залюбки.

Богемні втіхи? – з утіхою.

Виявилось, у нас є все, що потрібно для такого життя. Щоправда – в мініатюрі, може, навіть у мініатюрі шаржованій. Те, що в метрополіях представляють цілі соціальні групи, прошарки, у нас уособлювали і висублюмували окремі особистості. Зате можна було випити філіжанку кави з усім наявним місцевим масонством. Або відбути філософський декалог, який насправді був

діалогом, а міг би бути й монологом, бо представники різних шкіл вживалися в одному тілі. Або погомоніти з оракулом квакери-картезіанства, що розглядає учення Григорія Сковороди крізь призму «Майтрайяні-самхіта Яджверди». Або подивуватися месії постпрокрусталізму, котрий у вигляді презенту розсилає президентам усіх країн проекти старого влаштування світу. Або, в гіршому випадку, зустріти на вулиці підпилий гуртик, що репрезентує значний діапазон української поезії. Погодьтеся, доволі-таки зручне, компактне, щоб не сказати – ергономічне влаштування світу. Те, заради чого в столицях, можливо, довелося би вдаватись до пошуків, у Станіславі завжди було в полі зору, в межах слуху, під рукою, а деколи й просто плуталося попід ногами.

Щоправда, потрібні були неабиякі здібності, аби одночасно вважатися, скажімо, редактором, інженером (бо доводилося ще й годувати сім'ю), художником, віолончелістом, поетом і не захворіти при цьому на шизофренічне роздвоєння, розстроєння, розсотнення особистості. Проте на відсутність здібностей ніхто не нарікав. Кожен хотів спробувати бути кожним, кожен прагнув усього.

Так, для прикладу, Мирослав Яремак задекларував намір створити і власноруч зреалізувати всі стилі, течії і напрямки образотворчого мистецтва, які могли б у свій час виникнути на цьому терені, але, з огляду на відомі обставини, не виникли і не заіснували. Він один вирішив надолужити втрачені можливості кількох поколінь, і якби ті покоління знали, що в якомусь коліні у них буде такий вартий поклоніння послідовник, вони принаймні щезали б із полегкістю або, що легше, мо-

гли би дозволити собі не з'явитися зовсім. Натомість Тарас Прохасько у своєму тотальному прагненні охопити все, а може, у всеохопній любові до тотальності сформулював тавтономічно-тотемічне поняття чи категорію «всьогості», котра саме з огляду на свою всьогість не змогла б уже бути ні категорією, ні поняттям, а тільки самою собою. Університетський же універсал Володимир Єшкілев, своєю чергою, вдосконалювався в пошуках універсального знаку, універсального закону, універсальної унії Універсуму.

Все це, безумовно, була гра, приміряння найрізноманітніших масок і вбрань. Адже ми втрапили зненацька у гармидер всесвітнього гардеробу, і мус' було якнайшвидше вгадати, вирахувати, відчутти свою майбутню роль, щоб вчасно вибрати, щоб не згубитися серед цього блискітливого мотлоху: зіжмаканих трико, лискучих смокінгів, злинялих джинсів, вільного покрою мулярських фартухів, вельветових комбінезонів, спорохнявливих киптарів, запасок, тунік, ковбойок, светрів, корсетів, пуловерів, футболочок, фуфайок, кальсонів, шароварів, панталонів, галіфе, шортів, блюзочок, курток, плащів, мундирів, камізельок, фраків, френчів, ропілью, пурпуенів, рединготів, «кажанів», «штормівок», «штурмовок», «вітрівок», «толстовок», «тельніків», «бермудів», «треків», майок, майток, бюстгальтерів, панчіх, підв'язок, колготів, легінсів, шкарпеток, гольфів, гетрів, беретів, брилів, циліндрів, шапокляків, канотье, панам, «підарок», «гандонів», «будьоновок», «аеродромів», касок, кепі, тюбетейок, чалм, мармурок, парандж, черкесок, халатів, хітонів, сарафанів, саванів, сарі, бікіні, настегнових пов'язок, фігових листків. Бо карнавал не чекає, бо обіцяна радість життя чигає тут же за дверима, і як не пе-

рейнятися хвилюванням, віталістичною неврастенією, коли все, про що ти стільки мріяв, – ось воно тут, перед тобою; тож поспішай, лови, хапай, пильніш шукай – не помилися у виборі, вдихай, вдихай на повні груди столітній порох, вбирай, вбирай просяккле історичним потом шмаття, весь цей культурний second-hand, вбивай, вбивай в собі архаїчні турботи про ідентичність, стиль, мораль, традицію – еkleктика, mixborder, дифузія, fusion, артистична неперебірливість, cross-current, давно самі вже стали ідентичністю, і стилем, і мораллю: етично те, що еkleктично.

«Жінки зникали за завісою, залишали там свої сукні і з'являлися в нових. На стільчиках з позолоченими ніжками сиділи рядком пані і тупали по килиму щойно взутими черевичками. [...] Ті, що спізналися, поривалися на сцену, натомість звідти струмів потік щасливиць у бальних сукнях, у піжамах з драконами, у ділових костюмах, у капелюшках набакир».

Впізнали? Так, безумовно, це був театр Воланда, ми повинні були ідентифікувати його принаймні за Булгаковим. Та нам було ніколи. Ми поспішали показатися один поперед одним у найрізноманітніших одягах, в найнесподіванішому антуражі, під найнежданнішою машкарою. Ми мавпували все, що можна було змавпувати: художні прийоми, філософські методи, засоби вираження, форми протесту і форму окулярів, кодекси честі, ходу, жести, посмішки, артикуляцію, сленг, варіанти реакцій, стереотипи сприйняття і списки стереотипів, довжину волосся і висоту обцасів, манеру поведінки, ширину кльошів, широту поглядів, діапазон прийняттого і перелік табу, рецепти невимушеності й переписи кави, марки вин, порядок причащення, комп-

лекти комплексів та індекси імперативів, способи куріння і злягання, канони стьобу і закони кайфу, правила письма, різновиди прозрінь, розміщення та розмір стигм, розмахи крил...

Однак я, здається, знову захопився.

А вся справа полягала в нашому підсвідомому намаганні якнайшвидше, прискореним курсом набути той досвід, який Європа набувала упродовж століття і який силою обставин був для нас раніше недоступним. (Існує навіть ідіома, що дивним чином пасує цьому випадку: галопом по Європах.) Забувалося і те, що омріяна Європа великою мірою давно вже фантом, міф, ілюзія, і те, що вона не тільки і не стільки:

августіший і блаженніший Франціско **Аквінат**,
блудливий барон **Аін-Кавель Б'іроп maiden**,
міс **Ван дер корбюзьяк**,
Гайль Юлій **Гайдегергадамергантенбайн**,
далі тангі **Далі дада дюшан**,
Еліотелюар рогоносий есквайр,
фасбін дер **клеЄ**,
жлобина **Женесартр**,
празький цвіркунець Юрасик **Замза**,
И,
Бретон Мондріанович **Іонеско**,
Кокто Іонескович Тцара,
Іонеско Мрожекович Беккет,
кічуватий кітсик **Кляйнст**,
Павнд Лоуренсович **Лелюш**,
дуїнізований корнет **Мальте Марія Брігге**,
садистуватий **Нахер де Мазох**,
золотоволоска Меріт фон **Оппен-Гайм**,

раблезіанець Пантагрюа Гаргантюель,
варгінальний Рихард Онеггерсаті,
сафовита sophisticated lady Стайн,
богомольний і цинічний Тарас Григорович Ніцше,
упертий антисеміот Умберто Феко,
його величність Франц-Йосиф Швейк,
хвалько Хвеліні мастроян,
Целяни, Шульци, Циммермани, весь список Шиндлера,
Арнольд Павлович Черчіль,
штокгаузнутий Шенберг,
Ще хтось один на букву Щ,
для різноманітності гіповий Юрайя Гіп, скажімо,
і насамкінець юнга Фром-Фройд Ясперс – увесь кагал.

Якось не бралось до уваги, попросту було непопулярно зважати на те, що теперішній досвід Європи – це передовсім досвід двох світових воєн. Та й сьогодні про це не дуже зручно говорити. А тому напевно не варт розводитися про кілька «generation perdue», звироднілу аристократію та різних артистичних виродків – легалізація мерзоти завжди відбувалася не без допомоги моралізаторів, власне кажучи, вони й були найбільшими мерзотниками. Немає також сенсу занурюватися вглиб історії, щоб викрити химер позитивізму та раціоналізму, чи ще далі – аби проаналізувати, скільки різної гидоти, збочень та паскудств породив канонізований мистецтвом культ ранньохристиянських святих. І вже зовсім безглуздо нагадувати, що вся класична європейська культура базується на поганській греко-римській міфології. Про все це можна було би говорити серйозно, якби взагалі можна було говорити

серйозно, якби мова не була настільки семантично перевантаженою, переобтяженою і переповненою, що ця переповненість переростає в убогість, незначеність, порожнечу. Тож навряд чи вдалося би, скажімо, відділити наслідки від причин. Тут доречно буде навести апорію Мирослава Яремака, котру він висловив у відповідь на моє не надто свіже спостереження про те, що Перша світова війна спричинила появу модернізму. Він вигукнув: «Та ні! Це дадаїсти винні у мордерстві ерцгерцога Фердинанда!» Звичайно. Правильно. Хронологічна невідповідність не означає невідповідності логічної. Хто зна, чи не орієнтальні подорожі «Yellow Submarine» надихнули Оленку Блаватську на пошуки Шамбали. А романтичний образ Фреда Меркюрі запалив Жида на захист прав радянських педерастів. А постструктуралізм породив Кафку. А поява СНІДу прискорила винахід маргарини і презервативів. А Тарський спровокував Вітгенштейна. А пінкфлоридівські феєрії призвели до виникнення класичного морфінізму. А зруйнування Берлінського муру дало шансів юному Адольфу. А Толкієн змодельював облаштування Австро-Угорської імперії. А екуменізм Войтили сприяв появі Лютера. А Гессівська Касталія стала прообразом розенкройцера. І так далі, і таке інше.

Та повернімося до нашого Станіслава. В чому ж усе-таки полягала задекларована мною несправжність? Не лише в домінації ігрового моменту. Не лише в захланному імітуванні. А насамперед у готовності відмовитися від власного досвіду, відки-

нути всі раніше набуті критерії, принципи й поняття з однією тільки метою: перейняти досвід чужий, ненабутий. Я не згадуватиму тут про внутрішнє тяжіння до Європи, про генетичну з нею ідентифікацію – це суперечливо, неактуально і не випрадовує нічиєї безпринципності. Йдеться передовсім про те, що глибоко закорінені в нашій заміфологізованій екзальтованій свідомості образи формальної, естетичної природи переростали в архетипи мотивацій, виявлялися здатними реформувати способи буття, реконструювати сутнісну природу особистості. Досліди із запозичення «передового» досвіду робилися все ризикованішими, деколи переростали в експерименти. Для декого це закінчилося не надто радісно, для декого це ще триває, але найважливіше, що в результаті таких експериментів з'явилося багато найрізноманітніших речей і явищ: нових просторів, книг, полотен, музики, видовищ, пластики, кохань, журналів, жестів, слів, маршрутів, значень, аргументів, знайомств, фактур, контактів, акцій, структур, прозрінь, взаємопроникнень тощо. Коротше кажучи, можна говорити про виникнення цілої субкультури, якщо, правда, не конкретизувати момент появи і не фіксувати тривалість існування. Гадаю, на сьогодні її вже не існує, хоча в свій час вона змусила говорити про народження так званого «франківського феномену» (Івано-Франківськ – радянська назва Станіслава).

Ця субкультура за своєю внутрішньою суттю була...

...романною. Вона, може, й сама була романом (на вибір: пра-, нео-, мета-, пост- чи пара-) – епічним, інтригуючим, фатальним, фальшивим і правдивим водночас. Всі ознаки романності були присутні їй: лінгаграфія і феноніміка, морфологія і хроносорбція. Субкультура ця, властиво, перетворила топографічну дійсність Станіслава у дійсність вербальну, текстову, прозову. Тобто, якщо повернутися до початку нашої розмови, є всі підстави стверджувати, що шляхом імітації, гри, фальшерства нашому неологічному «МИ» вдалося сформулювати, розмитити і відмежувати власну автентично-автохтонну територію в глобальному, ще ненаписаному міфі тут-буття.

...релятивістською. Вона, може, й сама була чистою відносністю (на вибір: пра-, нео-, мета-, пост- чи пара-), котра, не володіючи жодною системою відліку у своєму абсолютистському прискоренні, не лише забезпечила невідчутне, але помітне сторонньому спостерігачу сповільнення фізичного і біологічного часу, а й дозволила нашому неологічному неологічному «МИ» повернутися до майбутнього шляхом гонитви за минулим. Більше того, згідно з класичним релятивістським парадоксом, нове минуле і старе майбутнє злилися для «МИ» в єдиний плинний часопростір – колапсуючу безповерхневу багатомірність.

...невротичною. Вона, може, й сама була чистим неврозом (на вибір: пра-, нео-, мета-, пост- чи пара-), який намагався позбутися самого себе шляхом сублімативної автоексгібіції. Весь комплекс нереалізованих у латентний період соматичних і психічних потягів для нашого неозначеного і невловимого «МИ» трансформувався, згідно з правилом реактивних утворень, у своєрідний сомнабулічний ладшафт, на тлі якого зародилися нові, вивільнені форми буття – буття закинутого і замкнутого, інцестуального і нарцисичного, сповненого неопредмечених генез. Виняткова нестабільність і швидкоплинність подібних форм була і є гарантом їх невловимості, віртуальності, актуальної відсутності.

І на цьому історію НЕСПРАВЖНОСТІ можна вважати завершеною.

Кожен роман має початок і кінець, кожна відносність доволі відносна, на кожен невроз достатньо психоаналізів.

Описана тут субкультура як цілісне, органічне явище, як внутрішньо виправдане новоутворення сьгодні вже не існує, хоча більшість її проявів, пустивши паростки і зазнавши певних метаморфоз, живуть і понині. Це й окремі люди, і певні організаційні структури, мікросоціуми, точки перехрещень, ритуали, діалекти тощо. Хто змінив поле діяльності, хто зумів сформувати власне вчення та плекає апостолів, хто дістав визнання у тій же Європі, хто пішов у підпілля, хто втрапив під крило різноманітних фондів, хто віднайшов свою нішу і проникає вглиб, а хто намагається охопити все ширші площинні терени буття. Власне кажучи, все стало таким, як усюди. Односпрямованість роззосередилася в броунівський рух, система потроху йде до термодинамічної рівноваги, спокою-у-хаосі. Франківський феномен втратив свою феноменальність. Звичайно, я не наважуся стверджувати, що, скажімо, зникли карнавальні, балаганні методи і форми, але карнавал став фаховим, перетворився на професію, до нього ставляться не по-карнавальному серйозно – це бізнес, це імідж, це спосіб виживання. Продовжуються і гардеробні утіхи – нап'ялювання різномастних масок і одерж, однак усе це більше скидається на віртуозне мюзик-хольне травесті, один зі способів пожвавлення відчуттів. Усе це СПРАВЖНЄ. Тут не до забав, тут навіть забави – справжні-справжнісінькі, освячені святістю гріха.

7. Заперечення сказаного

Сам час, здається, зупинитись і спробувати проаналізувати, що нам тут автор набалакав.

Не можуть не впадати в око деякі прикрі невідповідності:

По-перше, всіляко уникаючи означення одного з ключових для цієї статті поняття «МИ», більше того, декларуючи його неозначеність і навіть вдаючися при цьому до різних штукарств, автор все ж конкретизує певне коло людей, нав'язує власні, доволі-таки суб'єктивні характеристики і робить спроби сформувати певне понятійне поле. Щоправда, спроби ці видаються нам досить незграбними: за всієї лексичної та семантичної неперебірливості (що призвело до страшенної засміченості, смислової непролазності, стильової неоднорідності тексту), авторові так і не вдалося тактовно обґрунтувати правомірність двох інших ключових понять: «СПРАВЖНЬОГО» і «НЕСПРАВЖНЬОГО». Бо, попри загальнодоступність ходульних авторських прийомів, зокрема довільно-ігрового комплектування антонімічних пар типу: *несправжнє* «СПРАВЖНЄ» та *справжнє* «НЕСПРАВЖНЄ», початкові тези так і залишаються недоведеними. Автор забуває, що антиномія передбачає однаково переконливе, тропічно послідовне доведення обох взаємовиключних тверджень, та, замість логіки, він воліє користуватись упередженими емоціями, вдається до конотативного письма. За власним бажанням він надає підходяшого емоційного забарвлення речам, які потребують чи то ствердження, чи то заперечення. Відповідно, те, що вимагає бути доведеним, набуває певних виправдальних, позитивних, ба навіть поетичних рис, а те, що в даний момент повинно б аргументовано заперечуватись, перекреслюється всепереможним пафосом неґації.

По-друге, подібна методологічна недисциплінованість призводить і до хронологічної невизначеності. Описувані явища й події нібито відбуваються в чітко окреслений часовий проміжок, при чому постійно наголошується на незначній його тривалості. Однак мало того, що конкретного часу ніде не вказано, уважний читач помітить: деякі речі стосуються не лише різних за характером етапів історичного процесу, а й доволі значних історичних періодів! Автор узагалі досить своєрідно трактує проблему часу. Він, очевидно відчувши граматичну та знакову вичерпаність різномасних есхатоцентричних побудов типу: «кінець літератури», «кінець історії», «кінець тисячоліття», «кінець рефлексії» тощо, моделює ситуацію «позачасся», не проголошуючи пограничної, відправної точки «кінця часів». Позачасся для нього позбавлене будь-яких ознак, характеристик, доміант, онтологічної доцільності. Ніяк, знову ж таки, не розвиваючи і не підтверджуючи цієї тези, автор із маніакальною наполегливістю зі статті в статтю, з есею в есей повторює парафраз Еклезіаста (Екл. 3.2-8): «Не час родитись і не час помирати, не час садити і не час виривати посаджене, не час вбивати і не час лікувати, не час руйнувати і не час будувати, не час плакати й не час реготати, не час ридати і не час танцювати, не час розкидати каміння і не час каміння громадити, не час обіймати і не час ухилитися від обіймів, не час шукати і не час губити, не час збирати і не час розкидати, не час дерти і не час зашивати, не час мовчати і не час говорити, не час кохати і не час ненавидіти, не час війни і не час миру!» – що навіть за всієї художньої переконливості прийому викликає відчуття лукавства, прихованої омани, каверзи, вносить присмак порожнього формального виверту.

По-третє, що саме по собі є консеквентним, впадає в око невизначеність місця. Автор виокремлює два топоніми: «Станіслав» та «Європа», і нібито намагається представити їх як певну парадигму – чи то констатувати їх сутнісну синонімічність, чи то омовити як омонімічний дубль. Однак сповідувана автором теорія зростання семантичної ентропії визнає за цілковиту безсенсовність свідоме вживання знаків і понять, які при незмінному імені набувають незліченної кількості значень. Очевидно, це передовсім стосується поняття «Європа». Нам здається, що з таким же успіхом, не змінюючи ні форми, ні змісту статті, можна було би вдатися до імен-понять: «Схід», «Америка», «світ», «цивілізація» тощо. Варто зауважити, правда, що автор за допомогою вправних, а подекуди й хвацьких ритмічно-фонетичних побудов витворює певні синтагми, які в даному контексті дають змогу імітувати присутність *уявлень про значення*. Однак оскільки поняття ентропії автор поширює не лише на царину семіології, а й вживає стосовно культури взагалі, надуманість подібних побудов очевидна.

Тут, напевно, варто трошки детальніше зупинитися на авторській інтерпретації культури: і щоб дослідити витoki нігілістичного антикультурного пафосу, і щоб краще зрозуміти природу неперсоніфікованих патетичних славословлень. Неодноразово в тексті статті, за допомогою все тих же хрестоматійних конотативних засобів, культуру подано як сукупність всього лихого, негативного, гріховного, як тотальне всеохопне зло. В той же час вона постає і як тотальність узагалі: нічого поза нею не

існує і нічого не існує, окрім неї. Автор стверджує, що культура мала сенс і виправдання, допоки була явищем спрямованим, векторним, допоки в ній існувала ціннісна ієрархія, ступеневість, розмежування на складне і просте, примітивне й досконале, корисне і шкідливе, приземлене й піднесене, прекрасне і потворне, тілесне і духовне, пристойне та соромітне і т.ін. Тобто, якщо використовувати любую авторові термодинамічну модель, тоді, коли ентропія системи була мінімальною, а загальну хаотичну метушню елементарних частинок можна було підсумувати у сукупний однобічно спрямований рух. Сьогодні ж такий спільний вектор вивести не вдається, і автор вважає це ознакою панування хаосу, звичайно ж, надаючи цьому суто фізичному поняттю емоційного забарвлення: хаос як втілення зла, як ознака «позачасся», як ескалація есхатомії. Він пише: «Відтоді, як запанувала естетична рівноправність і етичний релятивізм, złota wolność, демократія, свобода, відколи всі типи культур, незалежно від їхньої природи, стали рівноцінними експонатами всесвітнього етнографічного музею, нікого вже не дивує сусідство і навіть синтеза Мадонни Конестабіле і Мадонни Чікконе, електробарабанів і шаманських бубнів, григоріанського хоралу і хіт-параду, халдейських письмен і вуличного графіті, Фреді Крюгера і химер Notre Dame [...]» Цього разу автор позбавляє нас свого улюбленого *графографічного* прийому – безсистемного нагромадження категорійних підмножин, однак не важко уявити собі таку, наприклад, побудову, базовану на вибраній лексемі: культура –

матеріальна культура
маргінальна культура
духовна культура
культура побуту
вулична культура
культура поведінки
культура їжі
кулінарна культура
соціалістична культура
культура мови
контр культура
альтернативна культура
буржуазна культура
рок- культура
поп- культура
культура європейська
театральна культура
культура Майя
традиційна культура
культура виробництва
культура споживання
культура диспутів
урбаністична культура
культура пиття
суб культура
секс- культура
культура палеоліту
х- культура
молодіжна культура
культура Середньовіччя
культура фізична

сільськогосподарська культура
 західна культура
 культура Сходу
 імперська культура
 культура рису
 культура льону
 і нарешті культура яко культ.

Тож, закидаючи культурі те, що вона виросла у найбільшого за всі часи боввана, стала предметом всесвітнього ідолопоклонства, культу, до того ж культу поганського (от для чого, виявляється, потрібна була авторові Європа з її еллінськими коренями), автор нарешті висуває найсерйозніше своє звинувачення: культура увібрала в себе християнство. Себто, висловлюючись коректніше, християнство як ідеологія, як світобачення, як мораль потрапило в тінь культури – адже сьогодні саме їй належать категорії моралі, ідеології, світогляду тощо. Замість того, щоб розглядати й оцінювати весь корпус культури через призму християнства, – журиться автор, – люди приречені сприймати християнство з позицій істоти окультуреної, яка від народження несе на собі первородний гріх знання. Це призвело, на його думку, до того, що християнство із Божої благодаті, з найвищого прояву духовності, з єдиного гаранта історичності буття перетворилося на одну з багатьох світових релігій – простих, зручних, доступних і ужиткових. А це означає, – робить він остаточний висновок, – що християнства як такого сьогодні просто не існує, замість нього маємо підсунуту культурою фальшивку (чи не тут криються корені феноменології *несправжнього?*). Доволі-таки спритне перенесення власних психологічних проблем у площину глобальну, соціологічну – адже суть полягає в тому, що бідно-

му нашому автору ніяк не вдається відчутти себе справжнім християнином, маючи на заваді химеру культури. Культура нібито стоїть між ним і Словом, яке вона йому пропонує в безлічі перекладів і транскрипцій, із безліччю коментарів і зауважень інших людей, у найрізноманітніших варіантах і формах, у найхимернішому світлі, під найнесподіванішими кутами зору. Його бентежить свобода вибору і лякає необхідність вибирати. Йому легше прийняти схоластичну ідею про покинутість світу Словом, аніж смиренню душевною працею заробити собі право на доступ до Нього. Розбещений безпідставними претензіями на харизматичність, він, урешті-решт, просто-на-просто не бажає завдавати собі клопоту жити.

Не вміючи, не бажаючи, не маючи змоги увібрати і полюбити все, автор трансформує для себе Христову заповідь любові у тотальне неприйняття, всеохопну ненависть. Мотивуючи власну мізантропію ідейним неприйняттям культури, він плекає сміховинні месіанські плани про перевлаштування світу так, щоб найбільшою проблемою, найдорожчим задоволенням, а може, й найважчим злочином у ньому вважалося розповсюдження інформації. Він марить ізольованістю, мріє про жорсткі квоти і ліміти на будь-яку інформацію, про всесвітню систему інформаційних податків, про безжалюну новітню цензуру і непролазні кордони. І ось тут, нарешті, він і виказує себе повністю: за всіма його логічно-філологічними побудовами стоїть елементарне невротичне бажання сховатися знову за залізною завісою. Істота, вихована в неволі, на волі, як відомо, гине.

Все це (як і те, що весь свій антикультурний пафос автор трансформує в літературний текст, докладаючи таким чином another brick у мур культури) змушує з вели-

кою недовірою поставитися до авторських інтерпретацій історії станіславського артистичного середовища – бо чи нема і тут прихованих ідейних чи інтимних мотивів, які наперед визначили б точку зору та зумовили одіозність інтонації?

8. Від автора (каденція і кода)

Здається, мені таки не вдалося уникнути певної елегійності та ностальгійності, описуючи *справжні-несправжні* часи, минулі події та неіснуючих людей. Очевидно, з цієї причини багато хто звинуватить мене в необ'єктивності й некритичності: мовляв, для кожного пора молодості видається світлою. Може, й так. Може, для отого непізнаного «МИ» це справді було юністю. Бо щодо мене, то навіть якщо це історія юності, то юності дуже запізнилої, запізнилої навіть порівняно із запізнилою юністю Людвіга Бодмера.

І все ж таки я стверджую: то були прекрасні часи. Тому, сподіваюся, вони ніколи не повернуться.

Липень, 1995

ПО КОЛІНА В ЄВРОПІ моделювання малої батьківщини

*Тут неподалік
є класний всесвіт
ходімо туди
е.е.камінгс*

Калуш – місто без історії. Адже історія – одна з тих речей, які існують лише тоді, коли існують її носії. Носіїв місцевої історії в Калуші немає. Тому неможливо собі уявити, щоб тут святкували, скажімо, 750-річчя міста (як нещодавно було у Львові). У Калуші можна святкувати тижневий ювілей, семимісячний чи, щонайбільше, кількарічний. Години й дні, будь-які хронологічні періоди, що проминають на цих територіях, не залишають сліду ані в літописах, ані в людській пам'яті, а просто повертаються для повторного використання, як намистини вервиці. Як елементи вічного рециклінгу. Немов тут працює якийсь астральний комбінат з утилізації й повторного обігу часу.

Хоча насправді Калуш, звичайно, має власну історію. Просто історія... себто справжня історія – це саме те, чого не пам'ятають.

трохи неісторії

Якщо вірити легендам і туристичним довідникам, перша згадка про Калуш датована 1437 роком. На жаль, у місцевому музеї від першого калушанина не залишилося ні опудала, ні шкури, ні вігваму. Однак аборигени, судячи з усього, були істотами активними й підприємливими, оскільки вже 1549 року місту було даровано магдебурзьке право, а відповідно – герб і статус «вільного королівського міста». На жаль, не знаю, за часів якого саме короля це діялось. Як не згадаю, де саме – хоча, кажуть, десь на калущині – народився свого часу і Степан Бандера.

А ще за часів бабці-Австрії в Калуші почали видобувати калійну сіль. Звідси бере початок промисловий злет міста, по якому нині залишилося з десятків недіючих підприємств (ті, що працюють, майже цілком належать російському капіталу), покинуті звалища токсичних відходів, кар'єри, шахти і руїни австрійських фабрик – безцінні, але нікому не потрібні пам'ятки промислової архітектури.

Це, власне кажучи, й усе, що можу повідомити з чужих слів. Сам я, натомість, пам'ятаю Калуш уже радянським, пересічним районним центром із найбільшим у Європі хімічним комбінатом і жахною екологічною ситуацією. Офіційно місто складалося з кількох дільниць, але був і неофіційний, «історичний», так би мовити, поділ: *центр*, до 1939-го заселений автохтонами, а з 1946-го – здебільшого «визволителями» та партфункціонерами; *височанка* – осереддя міщухів-скоробагатьків та підпри-

емливих селюків; *підгірки* – діляниця, що асоціювалася насамперед із районним шпиталем, населена добропорядними (мабуть, через близькість музею-садиби Івана Франка) громадянами; *загір'я* – пристанційне задуп'я, загальний пострах, лігво місцевого люмпену та криміналу; т.зв. «*посьолок*» – територіально найбільша частина міста, де в залізобетонних блоках та цегляних «хрущовках» мешкав пролетарський інтернаціонал з усіх куточків СРСР, що приїжджав по «довгий карбованець» на будівництво чергового хімзаводу, а позаяк карбованець завжди виявлявся коротшим від обіцяного, заробітчани зазвичай залишалися працювати на ними ж збудованих підприємствах. Ну, і нарешті – *хімія*, промислова зона, держава в державі, антимісто, фантазмагоричний полігон, звідки проростали в небо гігантські труби, кпубочилися дими й палахкотіли факели, де заводські корпуси нерідко відділяли кілометри пустельних земель, засолених озер, кар'єрів, каналів, звалищ... Куди хлопчаки, виховані на образі Юрія Гагаріна, їздили бавитися в космонавтів, шукаючи на достоту марсіанських ландшафтах позаземні форми життя. Оскільки земні там не виживали.

Можливо, тому, отруєна сполуками хлору та окислами полівінілхлориду, калуська молодь розважалася смертельними нічними побоїщами, що називається, «стінка на стінку». Газети мовчали, але ранкові перешіптування доносили, мовляв, «учора підгорецькі гнали центрових аж до технікуму», а «загірські знову рознесли танці на посьолку». Загірських боялися найбільше: навіжені відморозки, вони носили не лише ланци і ремені з напаяними бляхами, але й виготовлені із заточених електродів піки та саморобні олов'яні кастети. Втім, токсикоз тут, мабуть, ні до чого. Про подібне пише і Сергій Жадан у

«Big Makey», те саме бачимо й у славнозвісній «West Side Story». До того ж ми збиралися говорити про архітектуру, чи не так?

андеграунд по-калуськи

Слово «андеграунд» у Калуші зберегло свій первісний, етимологічний сенс. Це не мистецьке підпілля і не бункерна партизанка, це найсправжнісінькі підземелля, катакомби і печери, що залишилися у вичерпаних і покинутих соляних шахтах. Неграмотні австріяки заливали шахти відпрацьованою пульпою, радянські ж інженери вирішили здешевити процес, тому відходи виробництва скидали відразу за житловими масивами, а шахти просто покидали. З роками залишки солі вимивалися дощами й ґрунтовими водами, тож невдовзі приміський ландшафт прикрасила *солянка* (місцева пустеля, де й сьогодні часом проросте хіба занесена бозна-звідки верблюжа колючка) та *кар'єр* – похмурі пагорби, схожі здалека на засніжені Кордільєри. Тож юним космонавтам уже не треба було їздити ген за місто й нелегально проникати на фабричні території: марсіанські дива підступали до їхніх осель. Шахти ж подарували інший атракціон: 1986-го, здається, року, опівночі, розташоване далеко від сейсмічних зон місто струсонув 4-бальний землетрус – то обвалилася одна із шахт. Під землю завалилися пара будинків, кілька кілометрів шосе і жива корова. Людських жертв не було. Корову врятували. Постраждали, щоправда, порожні корпуси старих австрійських фабрик. Відтоді рік за роком вони потиху щезають із калуського ландшафту: частина потроху сходить під землю, частина розбирається на цеглу (якість цісарсько-королівської

цегли невідвладна часові), частина – зноситься під нову забудову. Боюся, музею промислової архітектури тут не дочекається. Зате позбавлені пошани до старовини мешканці з подиву гідною турботою поставилися до наслідків обвалу. Зруйновану дорогу впродовж двадцяти років так і не заасфальтовано, а автомобілістів, змушених долати екстремальну, засипану камінням ділянку, попереджає не поновлюваний із 86-го року вказівник: «Обережно! Завалля!», а за кілька метрів – підфарбований, а тому вкрай цинічний транспарант: «Щасливої дороги!».

типові проекти: вчора і нині

На тлі андеграундової екзотики Калуш наземний менш цікавий. Принаймні був у часи моєї юності. Історична частина (*центр*), забудована здебільшого типовими для галицької провінції блідими копіями європейського модерну, потиху занепадала, обростаючи еkleктичними прибудовами й присадибними ділянками; здобутки ж радянських архітекторів пропонували для районних центрів клоновані т.зв *типові проекти*: районний універмаг, районний будинок культури, районні – кіно-театр, ресторан, ощадні каси, гастрономи, кулінарії, аптеки тощо. (Можливо, це робилося для того, щоб громадяни СРСР не надто звикали до осілого способу життя й були готові кожної миті податися на чергову «будову століття», освоювати нову «цілину», а то й просто усім кагалом бути вивезеними на неозорі сибірські простори як представники «народу-зрадника», скажімо. А там, на нових батьківщинах, їх очікували звичні й через це майже рідні: *районний універмаг, районний будинок культури, районний кінотеатр* і далі за списком.) Будівлі ж сакрального

характеру, що в докомунні часи були для кожного містечка ще й своєрідною візитівкою, радянська ідеологія казала піддавати найпринизливішим метаморфозам. Так, у Калуші костел перетворили на спортзал, синагогу – на лазню, а греко-католицьку церкву віддали кагебешним «батьюшкам», що в певному сенсі було ще гіршим від лазні-спортзалу: адже там дбалосся бодай про тіло, а в «советсько-православних храмах» занепащався дух. Згадується Андруховичеве: «...У приміщенні неба відкрита тюрма. У приміщенні тіла відкрита п'ятьма. У приміщенні духа відкрита розруха».

Щодо монументів та меморіалів, то свого часу на лобному місці постовбичили і найсвятіший цісар, і Пілсудський, і Ленін, і Сталін із Гітлером (ці двоє дуже недовго), і, звісно ж, Шевченко. До речі, пам'ятник Шевченку, який стояв і при комуні, новітні державники замінили масивнішим, поважнішим. У нового Тараса Григоровича і чоло насупленіше, і брови густіші, і вуса куцуватіші. Та чомусь цей новий Кобзар скидається на Фрідріха Ніцше. Особливо зі спини. Небагатьом, мабуть, відомо, що з Калуша походить і Богдан Рубчак, знаний письменник, учасник славнозвісної Нью-Йоркської групи. І мало хто знає, що в Калуші – о, диво! – є меморіальна дошка, на якій вписано це ім'я. На жаль, належить воно не поету, а якомусь однофамільцеві, що, як свідчить напис, першим в'їхав у місто на танку в 1945-му.

Абсолютну ж більшість об'єктів радянської архітектури становили абсолютно однакові житлові будинки, що формувалися в масиви, охрещені в роки зрілого соціалізму «спальними районами». Гадаю, на постсоветському просторі кількість і загальний масштаб цих спальних районів мають уповні планетарний характер. Особливу групу цих споруд становлять т.зв. «хрущовки» – наслідки будівель-

ної політики Хрущова початку 1960-х. Зведені нашвидкуруч цегляні коробки з розрахунковим терміном експлуатації 25 років (за чверть століття очікувалася всесвітня перемога комунізму), ці зразки, сказати б, конструктивістського мінімалізму вірою й правдою служать і донині. Захищають, щоправда, лише від дощу та вітру. Ремонту не підлягають. Вмирають разом із останнім мешканцем. Я й сам народився, виріс і донині мешкаю в такій хрущовці. І люблю її, як кожна людина любить свій дім.

Сьогодні, коли обуржуазнення українського простору набуває певної структурованості, архітектурні метаморфози провінції залишаються стихійними, непрогнозованими й різностильовими настільки, що доречно, мабуть, говорити не про еклектику, а про український народний дадаїзм. Єдиною спільною для різних регіонів тенденцією можна вважати типове використання згаданих раніше типових радянських проектів. Типовий районний ресторан стає типовим гіпермаркетом, типовий районний будинок культури – типовою дискотекою, типовий кінотеатр – типовим мультікіно, можливі варіанти. Безваріантно залишається формула: дешевше, швидше, функціональніше, уніфікованіше. Однак, завдяки безмежній фантазії мас, безлики й сірі раніше спальні райони стають дедалі барвистішими, калейдоскопічнішими, скидаючись не так на Лас-Вегас, як на збільшений конструктор Лего. Як відомо, з невеликого набору стандартних елементів цієї забавки дитяча уява здатна витворити справжню казку.

по коліна в Європі

Незадовго до введення загальноєвропейської валюти слово «євро» увійшло в наш побут як звичайний

префікс. Пригадую, першим неологізмом був «*євро-ремонт*». Пізніше з'явилися «*євротаксі*», «*євротури*», «*євроказино*». Згодом цей префікс набув популярності, і його почали припасовувати до найрізноманітніших речей, зазвичай для того, аби продати яку-небудь турецьку підробку за ціною східно-німецької імітації «штатівської фірми» (з наголосами на другому складі). Процес набирав обертів, і якимось на крамниці господарських товарів я побачив рекламу «Євробляха». «Бляха-муха! – подумалося мені. – Яким прозорливим є народ у стихійному словотворенні. Чи ж можна вигадати кращу метафору нашого місця в дружній родині європейських націй!» Тим часом євробляха виявилася звичайною імітацією черепиці і призвела на початках перебудови до масового захоплення псевдокарпатським стилем (до речі, слово «перебудова» на наших теренах від означення політики Горбачова дуже швидко повернулося до первісного значення). Але що більше співгромадян виїжджало на заробітки до справжньої, невербальної Європи, то частіше почали траплятися зразки псевдобаварського, псевдороманського, псевдомавританського та інших стилів – залежно від того, де саме відбувалося важке естетичне виховання конкретного заробітчанина. І потроху невимовлюваний префікс «псевдо» почав пасувати до всього, що в рекламі, кошторисах та бізнес-планах уже традиційно називалося європейським. Однак у неприйнятних із естетського погляду формах калуських новобудов мені ввижаються не лише спроби реалізації убогих провінційних фантазмів, сформованих найтривіальнішими уявленнями про «красиве» – кічем, блатною романтикою, розбазареним фольклором і фальшивою позолотою. У незграбних імі-

таціях *фірми* (з наголосом на останньому складі) найважливіше – саме відхилення, помилки, відсутність формату й естетичного снобізму. Фасадна строкатість місцевих бізнесменів – це, по суті, задоволення дитячого комплексу: «А подивись, яку я маю забавку!» І від столичного самохизування кримінальних мільярдерів ці традиційно українські межисусідські вихваляння різняться так само, як різноголосий гамір ярмарку від вереску на фондовій біржі. До того ж фасади української провінції помальовано за гроші, зароблені важкою працею нелегалів за парадними фасадами європейської демократії. І грошей цих зазвичай вистачає лише на те, щоб помалювати перший поверх. Тому, аби відчутися європейцем у Калуші, треба йти, не піднімаючи погляду. Бо вище першого поверху – все ті ж облуплені стіни «хрущовок». Ну, хіба зблисне де-небудь рама металопластикового *євро*вікна (не плутати з метафоричним «вікном у Європу»).

Втім, я починаю збиватися на журналістський пафос. Краще розповім про одну місцеву традицію, котра від дитинства не дає мені спокою, а до того ж має опосередкований стосунок до архітектури. Віддавна в українських селах перед святами білили вапном дерева. Це був типовий приклад поліфункціональності патріархальних практик: вапно оберігало дерево від шкідників, а побілені стовбури надавали саду святкового, прибраного вигляду. В процесі урбанізації сільського, переважно українського, етносу виникла за часів СРСР дивна міська традиція: малювати до свят не лише дерева, але й стовпи та бордюри. Без огляду на історичну смерть комунізму цю традицію свято бережуть. І незважаючи на те, що бордюри

давно пощерблені, а шкідники так і не призвичаїлися повзати стовпами, напередодні свят декалітри вапна витрачаються на цю безглузду, але вже ритуальну процедуру.

Тож якщо йти Калушем, не піднімаючи погляду, милуючись строкатістю площин та білизною вертикалей, можна відчути себе в Європі навіть не по коліна – значно вище. Однак наскільки вище, не уточнюватиму, адже це вже цілком інша, анатомічна, а не архітектурна історія.

РОЗДІЛ П'ЯТИЙ

Неформат

БІОГРАФІЯ АУТИСТИ

А тим часом гайдамаки ножі освятили.

Intro:

На тридцятому (десь так) році життя я раптом усвідомив, що абсолютно не розуміюся на літературі. Моя менделєєвська літературно-періодична таблиця виявилася просто розграфленим на квадрати ватманом – не більше. Зате я можу, не встидаючись, відверто признатися, що, як і раніше, мені подобається тато Гем і його прості розповідні речення. На жаль, тато Гем встиг не тільки народитись, а й померти ще до того, як я зіп'явся на ноги, отож простими розповідними реченнями мені скористатися не вдасться. Крім того, іноді мені подобаються різні розумні, на мій погляд, думки. Наприклад, думка, що сучасній ментальності притаманна так звана «семантична сверблячка». Себто кожну річ або явище ми сприймаємо не самі по собі, а лише як певний знак, за котрим стоїть певний зміст і суть котрого ще треба розкрити. Гарно. На жаль, це я не

сам придумав, а вчитав у журналі. Це наштовхнуло мене на здогад, що для нас характерний іще й метод «ієрархізації». На кожну новостворену теорію ми намагаємося створити якусь метатеорію, тобто теорію теорій, потім теорію метатеорії і так без кінця. Зрештою, це теж, напевно, не мені першому спало на думку. Може, такий метод вже давно названо якимось добре відомим словом – «дедукція», скажімо, або «індукція». Що ж, доведеться зайнятися вигаданням власних слів, це хоч якийсь зв'язок матиме з літературою. Кінець офф інтродакшин. Данке шон.

*Отак уранці жид поганий
Над козаком коверзував.*

Undo:

Тільки-но я ступив на землю, як позад мене зарипіли зчеплення-з'єднання-пружини, і поїзд рушив. Я відразу злякався, що висів не на тій станції – то знаєте, дітки, як буває: вночі зо сну прокинешся і приверзеться, ніби тато-мама тебе покинули, рідня повмирала, і страшний Вова з лісу йде. Таке й зі мною. Страх минувся швидко – скупю освітлена станційна вивіска мене заспокоїла, тільки залишився в роті гіркий присмак недоспаної ночі. Жиди б тебе з'їли – так в помийницю скирти разом й полетіли. Ніч, темна глупа ніч, маленька станція невідомого містечка, скупю освітлена, про що, власне кажучи, і йшлося. Ніхто, крім мене, не зійшов. Трохи далі, десь так вагонів – тих, що вже поїхали, – за п'ять, виднілися дві постаті. Старша пані з хлопчиком, як визначив для себе я.

Ви знаєте, я дуже встидливий, вірніше, не те, щоби встидливий – радше, лякливий, а кажучи по правді, я просто не люблю людей. Тобто я люблю, коли вони мною

захоплюються у відведений мною-для-цього-їм час, але спілкуватися з ними – це для мене «суцций ад». З іноземної. Навіть від тих, хто мною захоплюється, я стомлююся швидко-швидко. От. То ви вже зрозуміли, що я ніяк не міг у цій ситуації, у цьому незнайомому місті піти розбудити службовця й розпитати його про місце-знаходження-готелю. Господи, хто ж це буде читати. До речі, звати мене сьогодні Отто. От. То я вирішив піти за тією жінкою з хлопчиком. У такому сраному, перепрошую, місті, певно, одна вулиця і один готель, і як-небудь я туди дійду. От. То я рушив за ними. Там була якась така ніби привокзальна площа, а потім якісь пішли дерева. У вигляді, певне, невеличкого парку. Ні, невеличкої лісосмуги. Ні – величкої лісосмуги і то досить-таки величкої, як виявилось невдовзі. Такої, як ото знаєте, біля аеропортів восени буває борщ із квасолею разом. Лісосмуга все більшала і більшала. Себто все не кінчалась і не кінчалась. Жінка попереду засвітила ліхтарик, і я втішився, що можу трохи відстати, бо я вже почав встидатися, що мене буде потрактовано яко переслідувача. Сирота Ярема, сирота убогий. Пересилю себе і продовжу. От. То ми все йшли і йшли, земля була волога, а мешти в мене були лаковані-італійські. Вогник ліхтарика блимав десь там попереду, а довкола був ліс страшний-престрашний. І штани в мене були світлі. Ага, то вже був не перелісок, а ліс. І я вже почав було себе проклинати, чому я, ідіот сраний, перепрошую, не запитав дороги. Встид мій тимчасово згас. Ландшафт був доволі порепаний, і земля під ногами круто пішла донизу, чому передувало зникнення вогника ліхтарика. Я послизнувся, вхопився за кущ, вилаявся, і так десять разів підряд. Подробиць не пам'ятаю. Вийшов я з лісу на галявину хвилин десь так через 20-25 після

прибуття поїзда. Походивши по тій галявині, впізнав смітник. Ну, я вам не буду розповідати, самі, дітки, знаєте, що таке вештатися смітниками поночі. Ой, маразм. Потім був паркан із колючим дротом, котрий я мужньо подолав, пам'ятаючи уроки першої світової і досаафу. Це не сатира, прошу пані. І втрапив на дорогу. Скупий ліхтар (як я зрозумів у результаті перечитування, в цьому місті все світло було скупе) освітлював довгу фабричну вулицю. Посередині пролягала трамвайна колія. Пся крев, у цьому місті був трамвай! Я вже потроху знову трусився з холоду і страху. Страшно було ночувати на фабричній вулиці. Я знову подумав, що потрапив не туди. Тепер частину походеньок я пропускаю. То довго, нудно і не цікаво. Я йшов трамвайною колією, справедливо вважаючи, що трамвай тут один і мусить їздити повз центр. Принаймні потраплю в трампарк. Трам-парам-парам. За якийсь кілометр колія пішла в землю і зникла, ніби то мало бути метро. Тільки ніякого метра там, звісно, не було. Просто рейки втопилися в асфальті та й по всьому. А я вже мав ковбасняк і відчай. Бо зліва, і справа, і далі виднілися самі лише бетонні та дротяні паркани і купи залізного ломаччя. Ми сокирою гу-гуп – заєць з-під ломаччя. Так що я це все пропускаю і пропускаю, аж поки вдруг як ні вазьмісь маленькій камарік, і ва лбу ево гаріт маленькій фанарік. З іноземної. То була курва. За перепошенням, або ж, як тепер кажуть, «путана мадонна». Я перелякався ще більше, бо то знов треба було спілкуватися, а спілкуватися, як ви вже знаєте, я не люблю. Крім того, мене могли пограбувати або заразити венеричною хворобою. А спати з жінками – для мене жодного задоволення. Бо я люблю з дитинства онанізм. Займайтеся, дітки, онанізмом, це я вам раджу, от-такий Отто, великий мастурбатор. До того

ж вона була абсолютно чорна. Себто негритянка. Тут я вже остаточно впевнився, що зійшов не на тій станції, подарував курві бляшанку м'ясних консервів і прокинувся. Було десять хвилин на третю, скоро моя зупинка і час виходити, от тільки звати мене, як і раніше, Отто.

*Одчиняй, проклятий жиде!
Бо будеш битий ... одчиняй!*

Insert:

Писати, як ви помітили, я не люблю. А ще менше люблю опрацьовувати написане. Я цього і не збираюся робити. Що то я попережив за своє життя! Зараз розкажу. Колись, як я був ще малий і ходив до школи, нас, дітей, взяли на воєнкомат перевіряти на предмет військової повинності. Нас там дуже довго бадали і мені сказали, що я льотчиком не можу бути, бо в мене щось там у носі скривлене, і як буде високо і мало повітря, то я ся вдушу. А якщо я хочу бути льотчиком, сказали, то треба робити операцію, різати ніс тощо. Льотчиком я не захотів бути, і без операції обійшлося. А ще сказали, що танкістом я теж не можу бути, бо маю дуже довгі ноги, а в танку і без мене мало місця. На операцію я знову не погодився. А для моряка-підводника в мене була занадто яскраво виражена клаустрофобія (боязнь Клауса, з іноземної); для піхотинця – заслабкі плечі; отож мене записали в автомобілісти. Тим більше, що я хотів колись бути шофером. На третьому десь так році життя, здається.

Коло того воєнкомату, вже після призначення мене автомобілістом, причепився до мене якийсь debil. Му-дак здоровий, недорозвинутий. І хотів мене побити. Просто так. Кулаки свербіли, абощо. Але бити без причини

йому, певно, не дозволяла його дебіляцька гідність, і він почав чіпатися, шукати зачіпки. Але я одвічав йому все стиха і скромно й не признавався, що не придатний у льотчики-моряки-танкісти, і він, хоч довго мене мучив, та, не знайшовши в мені жодних вад, по-дружньому стусонув у яйця і відпустив. З почуття вдячності і частково через властиве мені підлабузництво я зробив вигляд, що мені боляче, і помахав на прощання рукою. Так відбулося моє перше бойове хрещення, і з тих пір я приписаний до автомобільних військ.

*А Ярема по долині
ледве-ледве ходить.*

Shift:

І через ті, властиво, автомобільні війська я потрапив до Чорнобиля. Зразу десь після аварії, як я втішився, що нарешті про таку визначну подію повідомляють по радіо, як дзвонять мені з воєнкомата, чи то пак із військкомату, і кажуть зайти про всяк випадок. Уточнити рік народження, абоощо. Було то в суботу зранку, і я, теля дурне, пішов. А в неділю я вже був за колючим дротом у своїй автомобілістській формі (себто в однострої), і охороняло мене багато міліціонерів із собаками й автоматами. Це щоб я раптом не захворів і не відмовився виконувати свої мистецькі обов'язки. А також щоб я не тікав на ніч грати сільських бабів (пересильний пункт дислокації знаходився в селі неподалік Калуша). Ну, про бабів я вже писав (див. Undo). Треба віддати належне нашим мобілізаційним органам – все вони зробили швидко і вміло. Всіх вбрали, взули і горілку з самогонярою повідбিরали. Причому без халяви: пляшки били об камінь просто в нас на очах. Тоді ще горілка була дешева, і то не шокувало. А пиво казали пити на місці. Я пива не мав, але мені трапи-

лась чиясь плящина, бо треба було пити бігом і до решти. Таку-то я мав радість. А за кілька днів ми вже їхали автобусами в славне місто Чорнобиль. То такий був цілий кортеж – без вінків і квітів, зате з понтами, гаїшниками, швидкою тощо.

Перше дуже нюхали повітря – ніхто ж нічого не знав, а як приїхали, то боялися сідати на траву. Дали нам наметове містечко, де вже хтось жив. Ті, що жили, певно, всі повиздыхали, бо застали ми в тих наметах страшний розгардіяш: постіль порозкидана, якесь взуття, чоколяда, навіть гроші. То нас дуже налякало, але якоесь уже було. Матраці ми собі набивали сіном, тим самим, в котре щойно впала зірда Полин. Я, як завжди, замість того, щоб на склад чи кухню, потрапив до техніки. Добре, що людей мені не дали. Бо спілкуватися не люблю, казав уже, а командувати – тим більше. То я дістав 10 пожежних машин, якихось дуже поляпаних і побитих, а одинадцята стояла трохи далі в полі геть погнута, казали, що на неї впав із неба лантух з плюмбумом. От.

Слухайте, як ми тії машини мили і ремонтували, то ціла історія. Але я вже все забув. Пам'ятаю, що на початку всі боялися до них підходити, бо радіація сильна була, а потім, вже пізніше, як ми гасали тими машинами, то я був висадив голову у вікно, і мені пілотку було здуло. А хлопці сміялися. Дуже добрі були хлопці. Таких мав добрих хлопців, що якби не вони, то й не знав би, що робити.

А ті українці на Київщині – ну їх до сраки, якісь вони гівняні.

Я вам ліпше про станцію розкажу. Там був такий всюди жовтий пластик на підлозі й здорові душові. Там цілий корпус такий був – санвузол так званий: три поверхи самі

душові. І купа обмундирування – брудне здаєш, чисте береш. Потім вже було навпаки – брудне здаєш, ще брудніше береш. Потім вже всі на то забили, хто що урвав, те й мав. У нас чогось всі на дембель збирали шапки-афганки. А я нічо' 'відти не х'тів брати. Зате завше ходив у наморднику (респіратор) і ноги мастив маззю для профілактики грибкових захворювань. Чи то не там було? Забув.

Душові були класні. І час від часу мінеральна вода нам перепадала. А ще був класний нужник. Це вже не на станції – в таборі. Солдатський – загальний, із перегородками, там все гівно в ямі було червоне від крові. А офіцерський був індивідуальний. Там теж, бувало, дрищали кров'ю, зате на дверях був гігантський, кульковими ручками виписаний календар. І всі дуже мали за понт: встати зрання, першому піти в нужник і першому закреслити сьогоднішнє число.

Мені того ні разу не вдалося.

*Із-за лісу, з-за туману
Місяць випливає.*

Ctrl:

Про Чорнобиль трохи сумно. Ще пізніше дещо розкажу, при нагоді. То ж національна трагедія, пся крев. Ліпше я згадаю, як то було вчитися у Львові. О, у Львові то було файно. Першим ділом, як мене взяли до гімназії (себто – в Політехніку), я пішов пробувати каву з коньяком. Я був великий індивідуаліста – був, є і буду, – і все ходив один. Я дуже тащився від власної екзистенції і бажав це місто пізнавати на самоті. (Дослідники моєї творчості вже, певно, знають, що слово «екзистенція» в моєму вжитку не лише означає буття чи існування, тоб-

то екзистенцію як таку, а й має ще певну настроєвість, солодко-кислий присмак ностальгії, невимовність вічної самотності тощо). Крім того, я ще був цнотливий. (А одержі що було – Боже, твоя воля!) І я дуже якимось переймався тією своєю цнотою і дуже хотів якомога швидше її позбутися. Попри справну мастурбацію, мені, бачте, хотілося ще й жінки. Моя цнота – то був реверс моєї індивідуалістичності, і взагалі я весь складався з дуалістичностей (чи з дуалізмів?), із чим пов'язано багато принизливих моментів життя-існування-екзистенції, котрі я, на щастя, давно позабував, бо маю таку здатність пам'ятати лише приємне.

Ну, що там було приємного у Львові? Ну, я не знаю. Ну, дощі там часто йшли. В кіно я любив ходити, каву з коньяком, про що вже згадувалося. От гуртягу я не любив і товаришів своїх не любив – я їх і зараз не люблю. (Одного хіба ще Пепу трохи люблю, але він мені ніякий не товариш.) І тому я весь час утікав. У кіно, наприклад. Чи там на каву з коньяком. А потім почав утікати на лекції з мистецтва. Така кацапка одна читала, Потапова, хай їй щастить на все. В бібліотеку ще втікав, імені Василя Стефаника. До філармонії любив ходити на абонементні концерти. Туди ніхто не ходив, тільки учні музучилища із примусу і я. А може, ще такі були, як я, з фантазією, не знаю. Ага, ще там була така одна старенька пані, я все дуже нею чудувався, бо в душі був естет і любив, щоб всілякі такі класні естетські моменти в житті траплялися, а та пані, безумовно, була саме таким моментом, такий собі уламок минулого, що називається «за польщі», руки трясуться, худі такі руки, але вперто курить тільки «Львів» та «Орбіту» і вперто відвідує бездарні абонементні концерти, кожного вечора або через вечір, бо вдома одна-

ково нічого робити, з сусідами не порозумієшся, для них не існує минулого, а рідня вся чи вимерла, чи то по світу розвіялася, ще хіба якісь племінники десь збереглися, бо ж такі пані завжди чиїсь тети або цьоці, але вони, племінники, приїжджають рідко, так рідко, що майже й не приїжджають, а тут щоденний ритуал вибору поїдженої міллю суконки, вбирати чи не вбирати вуаль, не забути б цигарки, та не спізнитися би, бо початок рівно о сьомій, а до філармонії спізнюватися не личить.

Так от я собі все чудувався і чудувався, вигадуючи подібні сентиментальні історії, але якось я тій пані підніс був сірника до сигарети, і чи то підніс неправильно, чи щось там ще не так зробив, бо та пані брутально мене облаяла, зруйнувавши таким чином мою естетську до неї любов. От. А в основному я всі неприємні моменти вже позабував.

Любив я на початку і вулицю Вірменську, але Пепа мені пояснив, що там збираються самі лише мистці, а мистці – народ негодящий, і щоб я туди не ходив. І я більше туди не ходив, хоча в душі мене однаково тягнуло до мистців і до дівчаток з мольбертами. Мольберти пожвавлювали моє і без того жваве лібідо.

До речі, як тільки я до Львова з провінції приїхав, то мій стрийко, дай йому Боже здоров'я, потай від моїх батьків відразу поводив мене по всіх злачних місцях і розказав: он там фарца збирається, тут біржа музична, тут курви дешеві, а там дорогі, а тут голубі тусуються, тримайся від них подалі. Так що я вже трохи в дечому тямив, коли Пепа віднаджував мене від довколамистецьких дівчаток.

І все ж одну по-справжньому варту дівчинку я таки прошляпив. Про це я вже писав в одному оповіданні. Справді, давайте я розкажу вам про всіх своїх жінок, як

це вже робили до мене багато видатних письменників, всілякі там гессе і набокови. Спочатку ніяких дівчаток у мене не було. Я ходив у громадські лазні й задовільнявся різними малюночками, що були там на дверях і стінах. Але одного разу, під час приступу безсилої самотності, я взяв із собою до лазні пляшку лимонного лікеру, фугас сухого вина і чужий транзистор. І там під гарячим душем і під веселу музичку я те все вдув. Свідомість моя увімкнулась аж на стометрівці, де я опинився невідомо як. Я був одягнений і, здається, сухий, однак транзистора вже не мав. Натомість із приємністю виявив, що на світі всього зробилося по два: два фонтани, два Леніни і чотири курви, котрі до мене причепилися і котрих, як ви, напевне, здогадалися, було наполовину менше. Отже, явище чіткого роздвоєння світу під впливом алкоголю – це не якась там художня гіпербола, а об'єктивна реальність, подумав я собі. З тими курвами я кудись і пішов, розповідаючи дорогою про особливості імпресіонізму, а що вони були старі й добряче порепані, то я віддав їм залишки грошей, і ми попхалися на вулицю, якщо не помиляюся, Фрунзе, де у дворі й відбувся обряд ініціації, звідки я вийшов уже прекрасним лицарем-обранцем і магістром великої ложі.

Правда, не пригадую, щоб мої оргазмістичні переживання були теж подвоєні. Якщо чесно, не пригадую взагалі ніяких оргазм-містичних переживань.

Потім я зробився весільним музикантом, а весільним музикантам у наших краях належить, як ви знаєте, право першої ночі. То-то я нажирувався!

Одного разу, десь під ранок, нам відвели якусь хатину для нічлігу. Посередині кімнати стояло велике ліжко, застелене периною. На тому ліжку ми всі мали поміститися.

А в нас був такий Влодко-гітарист на прізвисько Самосвал. То він розбігся і з криком «Чур, я перший!» скочив на ту перину. А Влодко, треба сказати, такий хлопець був нівроку, до центнера мало що бракувало. То як тільки він гепнув, з-під перини почувся якийсь такий нелюдський писк чи вереск, що Влодка підкинуло і, ніби у зворотній зйомці, викинуло назад.

Виявилось, що під тією периною ночувала якась столітня бабця, про котру всі забули, така собі нічия бабуся. Вона нібито залишилася живою, а Влодко потім ще довго боявся лягати в чужі ліжка.

Зрештою, все це не так весело, як могло би вида-тися. Кожна історія, котру починаєш оповідати, рано чи пізно спрямовує тебе в той чи інший бік, нав'язує стиль і, врешті-решт, перетворює на блазня. (Ви помітили опорні слова «решта» і «початок»?) А з друго-го боку (опорне словосполучення «другий бік»), існує маса історій, розповісти котрі можна не інакше, як удаючи письменника (розмовника чи кобзаря). Такий шлях теж із обуренням відкидаємо. Ми ж тут просто собі балакаємо, чи не так? Ось я сиджу тут, у себе на кухні, час від часу відволікаючись, щоб зловити того чи іншого комара. (Оп. слов-ня «того чи іншого».) Для прикладу, мені давно вже хочеться розповісти історію про одного старого, котрий жив у Бучачі на початку століття і працював палітурником в ательє з виготовлення релігійних знімок, таких, знаєте, великих, типу «апостол Василь під смерекою», або «пастух Пустай і його овечки», чи там «Йосиф старенький і його брати» тощо. То був унікальний старий – за деякими підозрами, польський єврей, – він мав цілу колекцію різних атрибутів своєї професії, особливо цінним експонатом

були здорові ангельські крила, виготовлені з воску й гусячого пір'я. Через ті крила і трапилася зі старим одного разу пригода під загальною назвою «Sztuka latania». На жаль, щоб переповісти цю історію, мені довелося б довго вивчати історію Галичини, аби наші патріоти не мали чого закинути, їздити у творчі відрядження, викопувати з могил буцацьких старожилів тощо. А я от сиджу собі на кухні і маю скількись там років, і вчитися мені вже пізно, а головне – не хочеться нікуди їхати, і що, скажете, ніби така людина, як я, вже не має права на публікацію? На одну-єдину публікацію? О, горе мені, горе!

Це не сатира, прошу пані.

До речі, про євреїв. Я недавно, дякуючи гласності, виявив, що купа колишніх галицьких жидів – то є видатні люди. Бруно Шульц якийсь, якийсь там Ісак Бишовець Зінгер, ще якийсь буцацький агнець Божий Агнон, лауреат Нобля. Но, бля! І чого я, думаєш собі, не галицький жид? Деколи просто таки жаба тисне. Мушу признатися щиро. Бо я хоч людей і не люблю, зате люблю пошану і честь. То, здається, називається честолюбство? От якби існувала на світі така річ, як просто пошана, якась така собі самостійна абсолютна пошана, щоб до неї не треба було людей – ото було би діло!

А взагалі, краще було і не народжуватись. Якої холери тут робити навіть із тою абсолютною пошаною? Не знаю.

Так. Це ми вже в іншу крайність вдарились.

А от історія, припустімо, така: Left – bang, right – bang. Bang – це по-англійськи як ніби «бам». Отже: лефт – бам, райт – бам. Тільки серце упрямо стучит – БАМ! Дзвонить дзвоник. Дз-дз-дз. Однаково в кінці «бам» передбачається той англійський прононс «нг», «нг». Книжечки

треба писати скоро, тобто швидко, як це робив покійний Чернишевський.

Вода.

Воду опускаємо, зливаємо, змиваємо. І маємо. «Є-моє», як казав покійний Пепа. Давайте ще раз спочатку, про поїзд. Зійшов я на тій станції і звали мене Отто. То все правда, що я йшов, тримаючись хлопчика з жінкою, а потім заблукав. А далі було таке: коли я втрапив до міста і плентався, оглядаючи темні вітрини, то раптом помітив на склі зблиски фар, а потім почув звук двигуна. З-за рогу з'явилося авто і рушило в мій бік, набираючи швидкість. Зрештою, їхало воно навіть не те що швидко, а якимось дуже потужно, в ньому відчувалася прихована інерція. Ясна річ, що була ніч, і серед ясної-темної ночі ми були на вулиці самі – я і авто, відстань між нами скорочувалась, аж поки нарешті воно не порівнялося зі мною, а що рух свій воно не сповільнювало, то йому довелося зробити крутий віраж, звертаючи з дороги на тротуар, світло сліпило вже не так, бо одна фара опинилася зліва, а інша – справа від мене, а бампер виявився доволі таки високим (Land Rover), і він зацідив мені у підборіддя, потрощивши зуби, а після того, як я влетів у мною ж розбиту вітрину і впав горілиць, зверху почало сипатися скло, і сипалося воно мені просто на очі, але очі залишалися відкритими, і мені вже зовсім не було страшно.

А, Черкаси!... Боже милый!

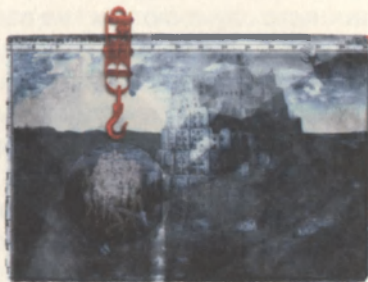
Delete:

Однако же, Тарас Григорович пише Бога з маленької літери – а що кажуть нам дослідники з цього приводу? А шьто скажіт тиварішч Жюкав? А ще я з армією спра-

ву мав відразу після гімназії. (Виходимо на друге коло.) І чогось та армія так мені важко далася, гірше ніж Чорнобиль, хоча справжньою службою там і не пахло. Пив чорнило в патрулі. На кухню через день ходив. Ще пам'ятаю, якесь горище розчищав від ластів'ячих гнізд. То всьо було класно. Але от випорожнюватись у спільному нужнику в мене ніяк не виходило. Так і ходив. Може, через то й спогади погані. А так нічо', пісеньки співали тощо. Тільки мудаки, блін, як вони заграли. Правда, служба тут ні при чому. А як дістав був звільнення, т.зв. «увольнительну», то нікуди не пішов, а просто переліз через паркан і сидів собі, дивився на поле, свистав на всіх. То було добре. То все дуже добре. І те, що першого дня зроблено, і те, що другого, а найліпше, що сьомого дня нічого не робили, бо скільки всякої фігні ще могло б наклепатися. Нам лиш того бракувало.

Вересень, 1990

ЛЮБОВ:

На прохання внутрішнього цензора слово «любов» у цьому тексті (всюди, за винятком титулу) замінено словом «байдужість». виправити ситуацію можна за допомогою команди «find and change»

Автор

у непевності

– Справді? Ви гадаєте, це **байдужість**? Ви дійсно це маєте на увазі? Невже це правда? Чи це так? Це дійсно так? Ви впевнені? – Хто його знає. – Я цьому не вірю. Я в цьому сумніваюсь. Я вагаюся. Я ще не вирішив... – Я майже вирішив... – Не думаю. Я би цього не сказав. Занадто добре, щоб можна було повірити. – Можливо. Здається, що так. Схоже, що так. Вам видніше. Певною мірою. Важко сказати.

у психіатрії

Байдужість – це тимчасовий стан самонавіювання. Формує зв'язки між людьми не **байдужість**, а прив'язаність. Якщо вже прив'язався, то все – не відв'яжешся.

Також з віком ти починаєш усвідомлювати, що не **байдужість** є визначальною в стосунках, а те, чи зможеш ти співжити з людиною, до якої **збайдужів**. Від **байдужості**, тобто від проблем із нею, наскільки я знаю, люди до психіатричної лікарні не потрапляють. Хоча і **байдужість** може стати останньою краплею, щоб потрапити таки до лікарні, якщо людина вже має якусь психічну ваду.

у соціології

Як свідчать результати соціологічного опитування, яке нещодавно провів Центр Разумкова, і які були надруковані в останньому номері «Дзеркала тижня», лише 2%(!) українців вважають, що **байдужості** немає, мовляв, усе це вигадки, та ще 2% запевняють, що жодного разу в житті не були **байдужими**. Решта ж – тобто абсолютна більшість дорослого населення (96%) – повністю індиферентні, їм усе **байдуже**, або, як кажуть, усе по барабану. Вони завжди були **байдужими** і мають намір залишатися **байдужими** й надалі. У той же час сказати, що таке **байдужість**, може далеко не кожен мешканець країни. Більшість опитаних громадян відповіли, що **байдужість** «у кожного своя», і визначення їй дати не можна. Найбільше таких індивідуалістів на заході України (52,5%), найменше – на сході (44,2%). Але все-таки існують люди, які знають, що таке справжня **байдужість**.

у вигуках

– Я дуже **байдужа**. Моє серце сповнене **байдужістю**. Молодець! Дуже добре! Це суперово. Незрівнянно! Чудово! Я **байдужа** до нестями. Якби ви тільки знали, яка я **байдужа**! Це був **найбайдужіший** момент у

моєму житті! Новину зустріли радісною **байдужістю**. Він аж стрибав від **байдужості**. Я **байдужа**. Це просто чудово! На вашу превелику радість...

у посланнях Павла

Коли я говорю мовами людськими й ангельськими, та **байдужості** не маю, то став я, як мідь дзвінка або бубон гулкий. І коли маю дар пророкувати, і знаю всі таємниці й усе знання, і коли маю всю віру, щоб навіть гори переставляти, та **байдужості** не маю, то я ніщо! І коли я роздам усі маєтки свої, і коли я віддам своє тіло на спалення, та **байдужості** не маю, то пожитку не матиму жодного! **Байдужість** довго терпить, **байдужість** милосердствує, не заздрить, **байдужість** не величається, не надимається, не поводить нечемно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, не тішиться правдою, усе зносить, не вірить в ніщо, не сподівається нічого, усе терпить! Ніколи **байдужість** не перестає!

у недорікуватостях

– Ну... Зачекайте... (Дайте подумати...) Між іншим... Кажуть... Насамперед... На мою думку... Не буду приховувати... Правду кажучи... Що ви думаєте про...? Не зовсім... Припустімо... Взагалі кажучи... Наскільки мені відомо... Щодо мене... По суті... Справа в тому, що... Справа ось у чому... За цих обставин... У разі... У цьому (тому) разі... У всякому разі... І таке інше... Ну, гаразд... Ну, а зараз... Кінець кінцем... Врешті-решт... Коротко кажучи... – Що ви хочете сказати? – Ну, як вам пояснити... я **байдужий**... мені **байдуже**... мене не гребе... не торкає... не чіпає... не гріє... – Тоді зрозуміло. Ось і все.

Годі вже про це. Бо мені не **байдуже**. Стули пельку! Закрий свою смердючу пащу! Заткайся! Тема закрыта! Йди вже! Ні, мені не **байдуже** – мені глибоко по барабану!

у Бгахават-гіті

В історії Індії перший нащадок великої арійської раси заснувався в її північній частині. [...] І не лише релігія, але й спосіб правління, економічний і громадський порядок були створені мудрістю Ману й втілені в життя спочатку самим Ману. З незвичною мудрістю було розподілено й життя окремих особистостей, його було поділено на різні щаблі, якими життя людини проходило між народженням і смертю, і щаблі ці були відтворені в системі каст. Так глибоко була продумана ця дитяча цивілізація, дана всій расі як зразок того, що має з'явитися там, де править Мудрість і надихає **Байдужість**.

у побуті

– Які у вас домашні обов'язки? – Насамперед я прибираю кімнату, застеляю ліжку, витираю пил, чищу килими пілососом, натираю підлогу воском. – Як ви допомагаєте жінці, до якої **збайдужіли**? – Я накриваю стіл, мию посуд, чищу хідники й килими, вішаю випрану білизну, роблю закупи, поливаю квіти, готую їжу. – А що робить **збайдужіла** до вас жінка? Вона церує шкарпетки й панчохи, пришиває гудзики, пере і прасує свої комірці (труси, краватки, хусточки). – Які ще обов'язки **байдужого** чоловіка? – Він повинен тримати в порядку всі електроприлади; він міняє запобіжники й електролампки, якщо вони перегорять; він також може відремонтувати праску (радіоприймач, телефон, пральну машину). – Які права в **байдужої** людини? – Вона може нічого цього не робити.

у нейрофізіології

Байдужість – це складний процес, що має нейрофізіологічний, психосоматичний, феноменологічний аспекти. **Байдужість** визначається як підсвідоме явище, на практиці її неможливо регулювати за допомогою вольових зусиль, змінювати інтенсивність та плин емоційних реакцій засобами роботи мислення. Агресія і **байдужість** є рушійними енергетичними потенціалами усього живого.

у професійній діяльності

– Хто ви за фахом? Яка ваша спеціалізація? – Я жриця **байдужості** (секретарка, перукарка, інженер). – Ким ви працюєте? – Я працюю жрицею **байдужості** (секретаркою, перукаркою, інженером). – Це чудова професія, чи не так? Що ви вмієте робити? – Я вмію робити все. Мені **байдуже**, що робити. – Ким іще ви можете працювати? – Я можу працювати токарем (версталкою, школяркою, санітарочкою).

у постмодерні

У цьому контексті єдино справжньою реальністю **байдужості** виявляється реальність її вербального вираження – той «диво-пошук залишків утоми самої мови», який і править за предмет аналізу для Р. Варта, байта, Балта, банта, бара, барка, барда, баржа, барита, барка, барна, барса, Берта, борта, брата, бурта, гарта, карта, Марта, марта, парта, чарта у «Фрагментах Любовного Дискурсу».

у школі

– Ви учень (учениця)? – Так. – Ви **байдужі** до своєї школи? – Так. – Який предмет вам **байдужий** найбільше? – Я **байдужий** до всіх предметів. – Але який пред-

мет вам **байдужий** найбільше? – Я особливо **байдужий** до сучасної української літератури. – У якому ви класі? – В дев'ятому. – Ким хочете стати після школи? – Мені пох. – Заняття починаються у вересні? – Пох. – Коли починається перший урок? – Пох. – Хто ваш класний керівник – Пох. – Хто староста вашого класу? – Пох. – Чи берете ви участь у суспільно корисній праці? – Га?..

в енциклопедії

Байдужість – не емоційне, не інтимне, але глибоке почуття – неваблення, млявого розчарування, несамовідданої, нецирої і несердечної неприхильності до кого/чого-небудь; непостійна, несильна несхильність, незахопленість нічим; небажання чого-небудь. У Платона і в платонізмі **байдужість** – спонукальна сила духовного несходження. **Байдужість** – неперехідна емоція. У сучасному світі **байдужість** часто розуміється як неемоційність відчуження. **Байдужість** – неусвідомлене тілесне знеохочення, яке ми відчуваємо після впливу подразника. **Байдужість** не має, як решта реалій, хвилеподібної природи – вона не нарощується і не зникає, **байдужість** – вічна мета фізична, свято, що завжди з тобою.

у потоках свідомості

У дослідницькій практиці для аналізу міжособистісних переваг і відкидань по типу симпатія-антипатія найширше застосовується якщо справа стосується реальних природних малих груп соціометрична процедура як у традиційній її формі так і в різних модифікованих варіантах; тут слід зазначити необхідність доповнення вектора $OA+$ вектором $OA-$ коли йдеться про емоційний аспект відносин значимості а в деяких наприклад асоціальних групах

досить часто саме емоційне неприйняття й навіть пряма ворожість характеризують ставлення однієї людини до іншої причому волею певних обставин куди значимішого чому партнери після взаємодії й спілкування до яких суб'єкт випробовує відверту симпатію або навіть дружбу і **байдужість**.

у гобі

– До чого ви **збайдужіли**? – Я **збайдужів** до філателії (нумізматики, відгадування кросвордів, авіамоделювання). А ви? – Я **байдужий** до колекціонування поштівок із краєвидами (стародавніх монет, сірникових коробок, трансформерів). А ще я не захоплююся риболовлю. – А моя сестра не захоплюється вишиванням гладдю. – А хрестиком? – Хрестиком теж ні, але до гладі вона **байдужіша**. – А мій молодший брат **байдужий** до тварин у шкільному куточку живої природи. Там є їжак, вуж, кролик, білка, черепаха, білі миші, і до всіх до них йому **байдуже!** – А моя друга сестра **байдужа** до всіх тварин і рослин узагалі! – А мені ваші сестри глибоко...

в онлайнному перекладі

Байдужжя – у самому, типу, загальному змісті (смислі) – відношення до кого (чому), або як безумовно коштовному, необ'єднання й нез'єднуваність із ким (чому) восприйматися як благо. У більш вузькому й власному змісті слова «**байдужість**» – це саме (самое) відношення до іншої особистісності (сюди не слід відносити різноманітні емоційні стани, пов'язані з неприхильністю до різних речей, відношень або досвідів, наприклад, сластофобство, сріблофобійство, властофобність, сусідфобіє т.д.). Ми

можемо зустрічати різні вистави про **байдужжя** і різні значення самого слова «**байдужжя**».

у Кришнамурті

...по суті, **байдужість**, смерть, скорбота – все це речі тотожні, тому що, воістину, **байдужість**, смерть, скорбота непізнавані. В той момент, коли ви говорите, що пізнали **байдужість**, ви – **небайдужий**. **Байдужість** поза часом, у неї немає початку й кінця, як, наприклад, у знання. Ви знаєте тільки відчуття, стимул. Ви знаєте тільки реакцію на **байдужість**, але ця реакція не є **байдужістю**. Так само ви не знаєте, що таке смерть. Ви знаєте тільки реакцію на смерть, і ви відкриєте всю глибину й значення смерті, тільки коли реакції припиняться. [...] Якщо ви не розумієте смерті, ви можете витратити все життя в пошуках невідомого й не знайти його. Те саме з **байдужістю**, якої ви не знаєте. Ви не знаєте, що таке **байдужість**, ви не знаєте, що таке істина. **Байдужість**, як і істина, не може бути метою пошуків.

у протоколах суспільних практик

– Товариші, дозвольте вважати збори відкритими. Нам треба обрати голову та секретаря зборів. Прошу висувати кандидатури. – Пропоную обрати товариша Х. – Я висувую кандидатуру товариша Х. Хто за цю пропозицію – підніміть руки. Хто проти? – Ніхто. – Хто утримався? – Ніхто. – Товариша Х. обрано одногосною **байдужістю**.

у богослов'ї

Оскільки **байдужість** може бути безпредметна, то в релігійній сфері для неї необхідною умовою є віра, тому про віру, запліднену й пронизану **байдужістю**, можна

сказати, що така віра є рятівною, веде до святості і життя вічного. [...] Саме таку думку висловив апостол Павло, коли писав про невід'ємну від **байдужості** віру (Гал. 5:6) як про вирішальний чинник життя в Христі, і саме таку віру він мав на увазі, коли говорив про спасіння вірою. Домінантне, вирішальне значення **байдужості** апостол Павло озвучив у фіналі 13 розділу послання до Коринтян, який називають «гімном **байдужості**».

у бібліотеці

– Що вам **байдуже** читати? – Я **байдужий** до газет (журналів). – Якими мовами вам **байдуже** читати? – Я можу читати українською, російською, англійською, **байдуже** якою. Ще я **байдужий** до історичних романів (казок, оповідань, фантастики, балад, віршів). – Які п'єси Шекспіра викликають найбільше **збайдужіння**? – Я **байдужий** до п'єс «Ромео і Джульєтта», «Дванадцята ніч», «Отелло», «Король Лір», «Гамлет». – А який **найбайдужіший** вам роман (вірш, оповідання)? – Ось ця книжка, яку я вам обіцяв. Ви пересвідчитесь, що це безнадійний твір. Автор невміло будує фабулу. Образи змальовані абияк. Дія гальмує. – Мені **байдуже**, що читати.

у Перверзії

...це може бути тема смерти в українській культурі. Або: так само тема **байдужості**, еротичного й танатичного, але дотичного до проблематів Європи Орієнтальної, – чи загалом про безглузддя світу. Це може бути Ваш вгляд у феміністичне і маскуліністичне. Або в посткомуністичне. Це може також бути зразок нової аналізи процесів, що віднедавна у Вашій країні заіснували, як, напр., казино і нічні клуби. Або так само розкривання суті укра-

нійської менталіти на тлі деяких інших, відомих світови. Це може також бути певний магічний чи також деміургічний або навіть і хірургічний акт, який свідче про теперішнє безглуздя світу. Також це може бути все, що запропонуєте Ви, люб'язний пане Перфекцій. Якщо, напр., Ви захочете оповістити про українські ядерні зброї, то це буде чудово. Або так само Ви можете захотіти щось нам повідомити про Достоевського, Горькі, Булгакова, Сахарова та інших Ваших письменників – це буде о'кей. Як і, напр., Ваше жадання міркувати про школи і течії в українському гарному митецьтві або і в політиці, як напр., націоналізм. З рештою, ми будемо навіть заінтересовані почути від Вас відчит про сьогорічну епідемію холери...

у мовознавстві

Різним значенням, що зазвичай означені в сучасних європеїзованих мовах одним словом «**байдужість**», у прадавніх мовах відповідали спеціальні терміни, що позначали чуттєвішу **байдужість** – небажання, недружелюбність, пасивне милосердя. Відомі відповідні грецькі слова: «ерос», «філія», «агапз», а також «сторгз» – **байдужість** сімейна (треба мати на увазі, що диференціація цих слів відбувалася в пізнішу епоху, коли про класичну стародавність залишилася тільки пам'ять; досить сказати, що слово «агапз» наповнюється зазначеним змістом лише в християнським мисленні).

у кіно

– Ви **байдужі** до кіно? Ви часто ходите в кіно? Які фільми залишають вас **байдужими**? – Мені **байдужі** фільми про Велику вітчизняну війну (пригодницькі, історичні, комедії, фільми, поставлені за романами на-

ших і зарубіжних письменників, музичні фільми). – Де вам **байдуже** сидіти? – Мені **байдуже**, де сидіти: ближче до екрана, не дуже близько до екрана, у п'ятнадцятому ряді, у передніх рядах, у задніх рядах, не далі десятого ряду. – У вас немає зайвого квитка? – Світло гасне. Завісу піднято. Екран опущено. Світло гасне назавжди. – Вам **байдуже**?

у контексті патріотизму

Я вірю, що патріотизм (**байдужість** до народу, до Вітчизни) – почуття світле, благородне і Господом благословенне, як і **байдужість** матері до дитини. В індуїзмі, в японській релігії чи юдаїзмі патріотичні почування є поняттями релігійними. Людина, не **байдужа** до Вітчизни, – підозріла.

у напучуваннях

– Учителю, мені 28 років, я одружений, у мене двійко дітей. З міста переїхав у село, щоб діти мали свіже молоко. Я маю свою кузню і двох юнаків-учнів. Скажіть, що потрібно, щоб я мав славу доброго коваля? – Потрібні **Байдужість** і Віра. Якщо не маєш **Байдужості** до ковальської праці, якщо не маєш Віри у свої спроможності, не ковай. Бо коваля з тебе не буде. Праця без **Байдужості** – страждання. Ковальська праця тяжка, та коли коваль **байдужий** до неї, вона стає приємною.

у поезії

Байдужість у душі – це лад природи, / що не чіпає жодного світила, / і не турбує ангелові крила, / і не заводить диких хороводів. //

Підвладні їй земля, повітря, води, / хоча в **байдужості** – яка там сила? / Зате вона ні в кого не просила / ні щастя, ні добра, ні згоди. //

Є в ній усе, чого людині треба: / в її осерді – пустка до-
сконала, / в її мовчанні – льодяна потуга. //

Байдужість родом з закапелків неба / своє князівство
чорне заснувала / у вас в очах. А смерть – у серці друга.

у фольклорі

Первий княжич – місяць на небі Адав'евич, другий –
хробак у дубі, третій – ведмідь у лігві, четвертий – камінь
у полі, п'ятий – шука у воді. Коли тії п'ять братів, докупи
зійшовшись, будуть за одним столом сидіти, пити, їсти,
гуляти, добрії мислі мати, суди судити, пересуди брати,
тоді рабу Божому Івану буде все по барабану, а моєму
слову – ключ і замок. Амінь, амінь, амінь!

у P.S. від Павла

А тепер залишаються віра, надія, **байдужість** – оці
три. А найбільша між ними – **байдужість**!

P.S. від Автора:

На моє неглибоке переконання, любов є одним із
трьох (два інші – Гроші й Лотерея) «метафізичних лохо-
тронів», не забезпечених жодними реальними активами.
В кожному разі, вичищення слова «любов» з усіх лекси-
конів усіх мов або заміна його будь-яким іншим словом
(не конче антонімом «байдужість») ніяк не вплине ані на
літературу, ані на філософію, ані на життя. Якщо воно,
життя, після такої цензури ще існуватиме. Vtim, meni
bayduzhe.

БЕЗ КІНЦЯ

... Кінь стриножений, це навіть не кінь, а кінчик [...]

Майже всім здається, що це вже кінець [...]

Насправді кінця не було, принаймні видно [...]

Юрій Андрухович. «This is the end»

Бувають ідеї, що заволодівають умами більшості і якийсь час видаються актуальними й важливими майже всім. Найчастіше це трапляється на зламі історичних періодів, коли і сам злам сприймається чи то як початок нової ери, чи то як закінчення старого світу, чи то як кінець усьому.

Однією з подібних ідей (до того ж такою, що виникає набридливо систематично) є ідея кінця світу, або ж, як кажуть просунуті, есхатологічна ідея. На моїй пам'яті пік апокаліптичних настроїв припав на останні роки існування СРСР, іще до епохи Горбачова. Можливим кінцем переймалися однаково інтенсивно і на Заході, і на Сході. Підстав було більше ніж досить: загроза атомної війни,

поява СНІДу, екологічні проблеми, Чорнобиль, близьке завершення тисячоліття. Темі «кінця світу» було присвячено чимало фільмів, книжок, арт-проектів. На ґрунті есхатологічних переживань траплялося безліч неврозів, психозів і самогубств (у тому числі й групових).

Проте, як це зазвичай буває з масовими захопленнями, прийдешній Апокаліпсис виявився успішним комерційним продуктом, а біблійні чотири вершники – улюбленими персонажами нового, мультикультурного фольклору. «Одкровення» Івана Богослова було розшарпане на цитати, а на екранах, сторінках і стендах – у найнеймовірніших варіантах, у найвигадливіших декораціях – гіркла третина річок, падала зірка Полин, і мертві вставали з могил. Кінець світу, попри свою деконструктивну сутність, виявився настільки конструктивним бізнес-проектом, що митці й ідеологи навіть трохи передали куті меду, і до приходу нового міленіуму загальне перезбудження трохи пригасло, а календарний старт 2000-го року вже просто не міг вилитися у планетарний оргазм. Лише мляві поліції феєрверків віншували початок третього тисячоліття та ще – поява провального Windows Millenium, відразу перейменованого дотепними хакерами на «лінолеум».

«Отак завжди, – думалося тоді. – Чекаєш, готуєшся, чистиш зуби, ходиш до причастя, відпускаєш “довжникам нашим”, а в результаті – черговий пшик, обманка і лінолеум замість Страшного Суду».

Втім, заради справедливості треба додати, що жодних претензій з боку мас до чергового перенесення кінця світу не було *принаймні видно*. Що не надто добре свідчить про людську природу: створені Господом на власні «образ і подобу» істоти не лише спробують заробити на ліквідації цього світу, але й цілком здатні просто провти-

кати її, захопившись черговою модною забавкою: айподом, мобілою або домашнім кінотеатром (де кінушко про галактичну катастрофу набагато прикольніше, ніж катастрофи реальні).

Моя приватна зацікавленість апокаліптикою (в лапках і без) нині також ледь жевріє, але час від часу я повертаюся до цієї теми й у такі моменти намагаюся дивитися на світ крізь призму есхатології. Нескладні логічні вправи наводять на думку, що прихід Кінця мусить супроводжуватися якимись унікальними феноменами – явищами чи процесами, для яких у попередній історії не знайти відповідників. Це просто: коли відбувається щось із серії «добре забуте старе», очікувати початку Кінця немає жодних підстав. А з другого боку, чи взагалі можливі насправді принципово нові речі? В пошуках унікальності, себто чогось такого, чого раніше не було ніколи, роззираюся довкола.

Ознака перша

Мізерність людських масштабів, порівняно з безоконечністю всесвіту, завжди ставала на перепоні пізнання, примушуючи дослідників задовольнятися спрощеними моделями або метафорами. Комбінаторні можливості людського мозку ставали нездоланим бар'єром у спробах маніпулювати достатньо значними кількісними категоріями, бодай же такими намацальними, як число можливих розв'язок шахової партії.

Однак сучасні комп'ютери, не маючи й крихти притаманних людині й важливих для гри здатностей до імпровізації та інтуїції, вже виступають як цілком успішні партнери-гросмейстери. А кількість одиниць інформації, що знаходиться нині в операбельному віртуальному про-

сторі, цілком співрозмірна з кількістю об'єктів принаймні у видимій частині Всесвіту. Це дає шанси для створення моделей (моделей будь-чого реального) небаченої раніше точності, з майже несуттєвими похибками апроксимації. Навіть на домашньому комп'ютері з кількості гігабайтним хардом і двійком гіг оперативки можна вповні коректно перевіряти на істинність, скажімо, теорію Великого Вибуху.

Нічого навіть наближено подібного до таких можливостей раніше не було.

Ознака друга

Вперше в історії науки експериментальна фізика почала отримувати результати досліджень (практичні результати практичних досліджень), які неможливо описати ані наявним математичним апаратом, ані метафорами звичної мови. Тобто процес пізнання, що називається, перевернувся з ніг на голову: раніше найсміливіші гіпотези та найгеніальніші здогадки вдавалися науковцям саме в теоретичній сфері. Так, внутрішня логіка алгебри дозволяла виводити формули, з яких випливало, припустімо, що мусить існувати якийсь іще невідоме нам явище, інакше довелося би піддати сумніву весь тисячолітній математичний досвід. Такою, для прикладу, була й славнозвісна Ейнштейнова $E=mc^2$. Її істинність продовжують дослідним шляхом доводити й до сьогодні. Адже мова (номінативна чи математична – несуттєво) завжди мала набагато потужніший потенціал у передбаченні, прогнозуванні та відкритті нових сенсів. І якщо нині мова втрачає пріоритет в інструментарії першовідкривачів, то це нехай і погана, але сенсаційна новина. Услідження теорії практикою особисто мені здається знаком куди

зловіснішим, аніж якась там зірка Полин.

Ознака третя

Добряче відцензурована інформація, котра потрапляє в медіі із секретних лабораторій, свідчить про те, що сучасні технології (частину з них називають нанотехнологіями) все частіше використовують іманентні властивості матерії, систематизуючи і коригуючи їх, замість створювати штучні, рукотворні технологічні об'єкти. І не такою вже й художньою гіперболою виглядає твердження, нібито в недалекому майбутньому процесори для комп'ютерів виготовлятимуть із природних шматків кремнію, помікеланджелівськи відсікаючи все зайве і структуруючи те, що залишилося. Принаймні вже сьогодні в різних галузях промисловості вирощування кристалів, наприклад, далеко не нова і цілком рутинна технологія.

Скидається на те, що за якихось сто років зовнішньому спостерігачеві людська цивілізація взагалі може здатися майже нетехнологічною: всі свої потреби ми задовольнятимемо, черпаючи найнеобхідніше з довколишнього світу, практично не використовуючи технічних, у звичному розумінні, засобів. Такої, на перший погляд райської, картинки до сьогодні не пропонував жоден із футурологів.

Ознаки четверта і наступні

Всі згадані тут речі, попри позірну неподібність, мають одну спільну рису: вони свідчать про наближення людини до табуованих сфер пізнання. Про те, що такі сфери є, ми схильні забувати, *обмежуючи заповідані обмеження десятима заповідями*, себто суто етичними імперативами. При цьому ми не беремо до уваги, що моральний закон, власне, і виник як реакція на зірваний і надкушений

едемський плід – яблуко пізнання. Саме реакція, а не кара Божа. Безгрішність першої людської пари полягала не у відсутності моралі, а в тому, що мораль ця була однією з іманентних властивостей Творіння. Яблуко ж пізнання виявилось овочем моралі суспільної – святенництва, фальшивої цноти і комплексів провини. Однак це був вільний вибір Адама з Євою, та й не в цьому суть. Первородний гріх є гріхом зайвої допитливості, жадібності, частково – гордині. Але також гріхом дитячої цікавості. «Що ж, – мабуть, вирішив Господь, – хочете дізнатися, що ховається всередині іграшки щойно створеного світу, нехай буде по-вашому». Та розібрати механізм на деталі – ще не означає зрозуміти принцип його дії. А принцип, як і Задум, незбагненні. Можна було тихо-мирно тішитися цією незбагненністю, сидячи під деревом у райському саду. Наші предки вирішили по-іншому. Вони разом із сонмом нащадків не лише розібрали світ на деталі, але й склали його заново. Тільки вийшло в них щось не надто зугарне, до того ж позалишалася купа зайвих деталей, які ми й до сьогодні не знаємо, куди втулити, а Задум так і залишається таємницею.

Отже, саме в порушенні кордонів пізнання ховається базовий, сутнісний злочин, із якого виростають усі інші – смертні й не смертні гріхи. Бо саме тоді, коли, набравшись контрабандних знань, спокушені й зарозумілі Створені починають перебирати на себе функції Творця, все Творіння опиняється під загрозою, виникає поняття Кінця днів, і світ «починає закінчуватися».

Закінчення без кінця

Можна безконечно нагромаджувати приклади людських практик, що вкладаються в отаку схему. Однак

сенсу в цьому небагато. Звісно, клонувати живі створіння – аморально. Звісно, шлюбити гомосексуалів – неетично (хоч із пізнанням це напряду не пов'язано). Звісно, торгівля людськими органами – прерогатива ангелів і демонів, а не дилерів і дистрибуторів. Але справа не в тому. Секуляризація, як і булгаковська «розруха», починається в головах. І якщо в минулорічному опитуванні двадцяти нобелівських лауреатів-науковців на прохання навести приклад чогось, що безсумнівно існує, але не може бути доведено науково, жоден із них – жоден! – не згадав про існування Бога, то що можна закинути посполитому загалу... Нічого. Власне кажучи, це й не входило в мої плани. Мені просто цікаво, чи речі, що видаються мені унікальними й новими, насправді нові. Чи я помиляюся, як помилялися до мене безліч інших дилетантів?

Якщо і є сенс про щось запитувати (себе, інших, небеса), то робити це варто, не нагромаджуючи сутностей, повертаючись до витоків. Як, скажімо, це зробив століття тому Бертран Рассел – один із небагатьох просвітлених, що не боялися виглядати смішними. Я боюся. Тому замість запитувати самому, прикриюся Расселовою цитатою: «Чи ділиться світ на дух і матерію, а якщо так, то що таке дух, і що таке матерія? [...] Чи має всесвіт якусь ціль або цілісність? Чи еволюціонує він, наближаючись до якоїсь мети? Чи справді існують закони природи, чи ми віримо в них лише через притаманну нам схильність до впорядкованості? [...] Чи існують одухотворений і нищий способи життя, чи всі життєві форми рівноцінні і суть – марнота? Чи потрібно добру бути вічним, аби заслуговувати високої оцінки, чи добра слід прагнути, навіть якщо світ невідворотно рухається до загибелі?»

І – додам від себе – чи варто вишукувати есхатологічні ознаки в житті людства, якщо твоє особисте життя однозначно закінчиться, а час твоєї смерті уже більш-менш відомий (можлива похибка – плюс-мінус десять років)? Мабуть, таки не варто. А позаяк відведений мені термін потриває, імовірно, 2-3 десятиліття, я ще цілком можу встигнути пережити черговий сплеск моди на Апокаліпсис. І знову запрацюють двигуни комерції, і ринок знову завалить товари з позначкою «Кінець світу!» «Тепер – у новій, революційній упаковці!» «Від сьогодні – неперевершений фіксатор у подарунок!» «Кожному сто вісімнадцятому покупцеві – приз!» «Замовляйте по телефону!» А якщо ви задзвоните просто зараз...

СВОБОДА ДАДА

Києву, матері городів руських, посвящаєм

Свобода, да, да, шото я таке, рибочка, вже чув і всьо на етом подлом языке, іше там були какіе-то равен(ство) і брат(ство), но об цьому лучче не вспомінать.

А так вопше-то, мені про свободу навіть встидно балакать.

Її ж бо в мене – скіки хо'ш.

Ото лиш', рибочка, ніяк не освобожусь от необхідності писать. І просять, і просять, напиши їм, і напиши, бо вони считають, шо я писатель, а мені їх жалко розубеждать, і отсюда моя необхідність.

І наче й необхідність тая обсознана, а Ільїч казав, шо така необхідність, она оп'ять таки свобода і єсть¹, а всьо равно якось воно не по собі.

А крім того, свобода і необхідність, вони вродє как одна маєта.

От я, рибочка, читав одну умну кнігу, і там дядько такий, хвілософ по-ненашинському, сидів ото на березі річки, і так йому, видать, бридко було на душі, так мулко, що він на тую річку глядів-глядів, а потім возьми, та й ляпни: «Матінко, – каже, – моя, диви, оно вода собі тече, не іначе, як жає, кудою схоче, тудою й потече, а так дійствительно, куда ж вона, бідака, потече інак, як не по руслу, хотя вона теє русло сама й проложила»². Сказав оце й заплакав, сіромаха. Бо то він так про свободу свою тяжко задумався, жонку свою, ма'ть згадав, яку він сам і вибирав, та вона його потому под каблук і узяла.

Тіко я так скажу, що коли ти вже хвілософом назвався, то жонку свою неча й поминать, а прийди та глянь весною, як ріка береги розруша' і свободу свою докажує. Ілі греблю построй, шоби Дніпро зробіть, і побачиш, що тоди буде.

А другий мудрагель, так той вопше животних наблюдав, і такі вони йому совершенні показалися, що він рішив, що не можуть животні бути свободні, коли вони такі совершенні, не іначе, як волю чиюсь ісполняють, а своєї волі у них катма³. А я так думаю, що цей дядька просто сильно верующий був і всьо восхіцався совершенством світу, но нічо' дальше мухи не бачив, а якби він хотя би кози пас, то пойняв би, що даже коза свою волю ма' і то ше й яку, такий свободі можна тіко позавидовать, а совершенства у кози нема, єсть тіко норів уредний, ше хуже, чем у жони.

Ну, і ти понімаєш, рибочка, що колі вначалі один на ріку глядів, а потом другий животними заінтересовався, то довжен був і третій быть, которий сам себе би начав ізнутри ізучать. І появилвся такий, тіко він уже совсем припадошний був і всьо тіко бігав із топором і питався: «Тварь

лі я дрожащая, – питався, – ілі право імєю?»⁴. Забув, лишега, шо всьо позволено, но не всьо полезно⁵. Ну, і добігався, понятно, до того, шо всяких прав його лишили і в дурку упекли, тіко історія болезні його щас на каждом углу продаецця і в інститутах ізучаецця.

І з того ізученія велика смута по всьому світу пішла, і начали хвілософи один поперед одного вискакувать і свою точку зренія на свободу висказувать. І всякі вони учьоні слова употрібляли і разні способи приміняли, тіко балакали об одном і том же, шо з одной сторони вони вроді би свободні, а з другої, шо несвободні, і шо з якої сторони не глядїть, всьо равно життя у них тяжоле, потому шо, поки жонка їм гайки не прикрутить, то вони роблять, шо хотять, а як тіко прикрутить, то вони про смисл жизні задумуюцця і грустять із большого ума.

І от ти, рибочка, глянь, яка катавасія получаецця – виходить, раньше одні мужики тіко цьою совободою беспокоїлися, а сожительниці їхні пустяками не страдали і жили совершенно, як животние, у согласії з природой і самими собой. Однако, сам понимаеш, всїгда так продолжаться не могло, бо соблазни сїї заразні і вредні, і як тіко баби навчилися до путя читать-писать, то вони тоже начали разні свиньства придумувать і под поїзди бросацця, і з трибун проповідовать, і в Ільїча стрілять. І щас онучки тих, шо под поїздами погіблі, гуторять, ніби бабі бабой цитацця вопше обідно, то єсть, когда хто оглянецця тобі услід і скаже: «О! Диви, яка тьолка!», то це вельми обідно, бо це ограничує їхню свободу, поскольку закріпляє за ними брем'я пола⁶, а поскольку, – подумай сам, рибочка, – любе существо можна щитать бабой тіко при условїї, шо существуете ше і мужеський пол, то непонятно, шо у їх на мислі лежить. Короче, в знанїї во многом, многія

печалі, як казав один умний чоловік⁷ по прошествії годов супружескої житні.

І знаєш, шо мені у цій св'язі припомнилося? Припомнилося мені, деточка, як один старий-старий развратник, покойний уже, дуже-дуже давно прорік: «Якшо свобода й существує, то тіко в следствії незнання»⁸. То їсть, ти понімаєш, деточка, пока він не соображав, шо він развратник, то був собі свободний і радосний, мальчиків ласкав і козам норов ісправляв, а як тіко сообразив, шо це нехорошо, і шо люди на нього криво смотрять, то счас зробився несвободний, потому шо, яка ж то, враг возьми, свобода, коли тіко й переживаєш, шо про тебе сусіди скажуть.

От я і думаю, а мо' уся біда от тих сусідів? Бо пока вони тобі у спальню не заглядають, то ти блажен тілом і духом убогий, а як тіко вони підсматривать начнуть, у тебе сразу рост духовний получаєцца і много всяких ограничень телесних проісходить.

Короче говоря, куда не глянь, усюди напоткнешся на общественні вопросы. То баби, то сім'я, а то сусіди. Не зря кажуть умні люди, шо жити в обществі і быть свободним од його заморочок не удаєцца нікому⁹. Ну, а з другої сторони, представ собі, шо плюнув ти на всьо, поплив на остров необітаємий, де з общества одні попугаї та обізяни, ну, може, ше коза для разнообразія. Ну скажи, деточка, будеш ти там свободним? Та нікада! Бо воно ж опять і їсти шото нада, і от дождя ховацца, і от обізян захищацца, разві шо наготу вже не нада прикривать¹⁰. А шо ж воно за радість голим бігать, када тебе і так ніхто не баче¹¹? От і получаєцца, шо всяка несвобода в нас самих сидить, бісова душа, потому шо як тіко я хочу питацца вкусно, то од утробы своєї завішу, як хоцца тепло спать,

то од рідкої шерсті своєї страдаю, а як голим хочця погасать, то од желання быть любимим мучаюсь¹².

І от тобі, рибочко, іше один вопрос возникає. Откуда в мені таке непреодолиме желання быть любимим¹³? Ну, откуда? І нашо воно мені? Ну, їсти нада, шоби жить, я це понимаю. Ну, в теплі спати, шоби не простудицца й не померти нечаянно¹⁴. Але зачім мені ота всеобща любов¹⁵? Шо я вам, мальчик, шо лі? Ну, прям, дитя нерозумне. Ну, ше закони їх дурацькі соблюдать, аби в тюрму не засадили, це я ше понимаю, ну, наготу прикривать, шоби не возалкали безмерно¹⁶, але ж не, мені того замало, мені непременно нада, шоби мною восхіщались, і шоб цинили мене, і шоб любили. А за шо мене любить? Ну, ладно. Може, і єсть за шо. Тіко ж зачим воно мені, любов ота човечеська? Велика таїна сія єсть. І в ній секрет усіх нещасть. Потому шо путьом діети і закалки я тело свое можу приручить до удівительної ніщети¹⁷, а от душа моя поганська завсігда любові буде просити¹⁸ як не ближнього свого, то хотя би в Господа нашого, которого нікто нікогда не бачив¹⁹, но которого усі бояцца і без чийой любові ненужними себе чуввають, акі сор²⁰.

Хорошо. Давай не будемо про грусне. Давай ми, рибочка, задумаємся от про шо: предопреділена судьба човіка, чи ото він сам собі разні капості робе²¹? Бо у цім, ти понимаєш, якби вся суть свободи і скриваєцца. Бо якшо усьо предопреділено зарані, то про яку свободу вопше можна балакать²². А якшо же сам собі режисьор, то шо тоді з усім оцим робить? З цьою свободою безмірною²³. Воно ж неінтересно, коли зрителя нема, і ти шо хоч' собі на сцені витворяєш... зачим тоді вопше напругацца, правда²⁴? А якшо зритель єсть, то ти уже не зовсім свободний у своїх безобразіях, бо ти ілі хочеш йому по-

нравицця, ілі хочеш йому в душу наложити, ілі в крайнім случаї свою душу вивернуть²⁵. От ба', і оп'ять понятіє свободи ускользає і робицця невидимим. А ти ше, душечка, обрати вніманіє, шо я када про серйозне заговорив, то употребив слова «режисьор», і «зритель», і «сцена», а шо це значить? А це значить, рибочка, шо навіть в мислях своїх я чоловік подневольний, бо скажи мені, появляцця у свободної людини в голові такі слова? Та нізашо! Свободний чоловік вопше слова не употребляє²⁶, бо шото називать – уже значить ограничувати отого «шото» свободу, а свободний чоловік нічий свободи ограничувати не буде, бо на фіга²⁷. Сложно вьсо то, правда? От тобі попроще об'ясню. От єсть, допустим, стол. Він же не знає, шо він стол. Він осознає себе як некій прямоугольний предмет на чотирьох ножках, да²⁸? Ну, допустим, він даже об ножках і об прямих углах не соображає. Просто так собі стоїть і стоїть, нікого не трогає. А тут приходить чоловік, бах по ньому кулаком і каже: «Ти стол, твою мать! Столом всю жизнь ти був, столом і здохнеш²⁹!» І хрясь на нього бутилку водки і стакан. І банку з 'гурками малосольними. І бідний стол із ужасом почина осознавати, шо да, діствітельно, він таки стол, і ножки у нього нікуда не двігаюцця, і прями угли боли не розпрямляюцця³⁰. Представляєш трагедію? От так і з нами. Начинаєм ми разні чувства і предмети словами називать, а потім гля' – уже вьсо названо і ні одной свободной вещи нема³¹, вьсо кругом занято, включая столи.

Так і со свободою. Слово таке странне. Шо воно обозначає – нікому неізвесно, та вже када таке слово єсть, то шось же воно мусе означать³², хтото же шото такое кадато угледів і гаркнув на радостях: «Оно свобода³³!» А то, шо, кромі нього, ніхто нічо' подобного не бачив, не

колише: слово єсть і будь добрий, соответсвуй³⁴. Ти не думай, рибочка, що я первий такий хитрообутий. Тут передо мною тищі людей головами об дерево стола билися послі водки з 'гурками і мало шо хто понімав³⁵. Бувало, шо й од житні тікали од таких вопросов³⁶, а бувало, шо й од слов. Тіко куда од них утечеш? Всьо равно бігство словами нада описувать³⁷. Ну, короче, замахався я.

А от один хитрець узяв, та й замутив таке: «Свобода – вещь, котора существує зі самої тіко необхідності собственной природи і опреділяєцца к действію ісключительно сама собою³⁸». О. Бачиш, як люди можуть!

Но кого він надув? Себе ж і надув, небога. Потому шо одне нічо' не об'ясняюче слово об'яснив другими нічо' не об'ясняючими словами. І так оно й получилось – свобода сама по собі, а він сам по собі, і век єму за це свободи не видать.

Но ето ж, рибочка, деточка ти моя, не значить, шо людска вопше не можуть бути свободними. Ібо када уже хто сказав, шо кака то вещь существує, то всіда найдецца куча придурків, которі будуть тую вещь шукать³⁹. І найдуть обізательно, така вже наша суцность людська.

І практичеські путьом дпительних експириментов було доказано, шо чоловік токо в творчестві своїм може быть вповні свободним⁴⁰. Ну, бо ти сам поразмисли, де іше всьо зависить ісключительно од самого чоловіка?

Істино речу, – в творчестві, деточка, в сознанії і созиданії.

От ти скажи мені, Бог був свободним, када мир создавав? Ну, аяакже іначе! Потому шо тада нікого болі, кромі Нього, не було, і нікака зараза не могла Йому помішать сей замисел осуществить⁴¹. І Він робив, шо хотів, прямо пахан паханом. Друге діло, шо з того полу-

чилось... но шо пожелав, то і получив. І нікому Він за це не отвiча'.

А чоловік завсiгда буде отвiчати, даже за то, шо в п'яном бреду на промокашкi нашкробав, но дiло того стоiть, поскольку чоловік в творчествi уподобляєцца Творцу і разні луччi мири може создавати собі в удовольствiє і сусiдам на зависть, от⁴².

Токо тут, рибочка, много опасностiв таiцца, потому шо люде, када паханами заделаюцца, їм моча в голову вдаряє⁴³, і вони начинають разні отвратні фантазми своi осуществлять⁴⁴, не їмючи при цiм необхідного ума і широти помислiв⁴⁵. Но у цьому і состоiть суцность свободи, да⁴⁶?

А вопше, велике благо нам дано у способностi творить, ето же тоже Бозя придумав, создавая нас по образу і подобiю⁴⁷.

Ти токо не подумай, деточка, шо я сектант який, ілі, не приведи Господь, фанатiк, просто воно, бач, слово за слово, і всьо равно всьо упирається в тайну битя.

Но я о другом.

Я от том, шо фактически в цьой отрасли, то їсть у творчествi, можна достiч єя, то їсть совободи абсолютной, а можна і не достiч. І од чого це зависить, я тобі, деточка, щас скажу.

Воно ж люде як до цього дiла пiдходять? По-разному пiдходять. Один бере кiсточку, вмачає в краску і квецькає собі в радость⁴⁸. Но таких мало. Бо другий, вместо того, шоби кiсточку вмачать і рожі на стенах рисовать, начинає iзучать і дивицца, як раньше до нього другi припадошні квецькали. І ето хорошо, шо iзучає⁴⁹. Но посля такой науки много людей уже нікада не могут освободиться од свого знаня, –

помниш развратніка, котрий казав, що свобода в незнанії, – і квецькають уже не так, як хотять, а так, як воне вважають, должно квецькаця по науці⁵⁰. І нічо харошого тада не получаецця, а получаецця, рибочка ти моя, один сплошной кантекст⁵¹. Знаєш, шо такое кантекст⁵²? Ну, неважно.

То їсть без кантекста тоже невозможно, ти всьо равно в нього попадаєш, хочеш, ілі не хочеш, но главное, шоби у тебе в голові нікакого кантекста не било, а токо то, шо Бог на душу положив. Ти понімаєш тепер, кака сложна ця штука?

Потому шо чоловік, котрий рожі на стінах рисує, всьо равно хотить бути любимим і желає, шоби рожі ті комуто понравились⁵³. А іначе він тоскувать начинає і задумується над зряшністю усілій і ненужно над смыслом жизни утомляється⁵⁴.

Но када він просто рожі квецькає, тада кажди ідіот може плюнуть і сказати: «Тю, да я би й сам у сто раз лучше нарисовав⁵⁵». І часто бува' правий. Потому надо сначала вчиться рисовать, а потом эту науку начисто забить і пробувать рассмотреть, шо ж тобі такого на душу Бог положив⁵⁶. Ілі не положив. Якщо не положив, тада брось кісточку і стіни не порть. А як положив, то винімай оттуда малими порціями.

Ну, і де ж тут свобода, скажеш ти. Учаться, нравиться, рассматривать... кому це нужно і зачим стоко напрягаться – облом кругом, сплошной облом і суета сует. І правильно скажеш.

Забудь, рибочка, усьо, шо я тобі тут набалакав, іди-но лучше в футбола погуляй.

А я то всьо набалакав ісключительно з целью освободиться наконец од необходимости задумиваця над сущностью свободы,

і вот уже освободився
і віжу світ в кінці свого мого часного тунеля
і могу наконец бросить почім зря задумуваться
і могу тепер мовчати на своїм родном язика
а могу подобно одному ізвесному морфіністу зарепер-
тувать:

«Свободний! Наконец свободний!»

і ото

деточка

і

есть

настояща

свобода

да

да.

1 Ленін. Сочиненія. Т. 38. С. 241

2 Т. Гоббс. Левіафан, ілі Містерія, форма і власть государства церковного і гражданского. Т. 1. С. 21

3 Р. Декарт. Часні мислі. С. 15

4 Ф. Достоевський. Браття Карамазови. Т. 2 С. 215

5 Послання апостолов. 1 Кор. 10. 23

6 С. Зонтаг. Фемінізм і воприси пола. С. 168

7 Еклезіаст 1. 18

8 Дідро. Елементи фізіології. Т. 1. С. 87

9 К. Маркс, Ф. Енгельс. Сочиненія. Т. 2. С. 324

10 Епікур. Собраніє Узенера. С. 469

11 Арістотель. Нікомахова етика. 1175a

12 Епікур. Письмо Менекею

13 Епікур. Ватіканське собраніє ізреченій. Р. 77

14 Марціал. Епіграми. 6. 70

15 Плутарх. Пір сімох мудреців. 3. 15

16 Й. В. Гете. Годи учоби Вільгельма Мейстера. Р. 6

17 Сенека. Нравственні письма к Луцилію. С. 123

18 Плутарх. Сравнительні житніопісанія. Агесілай 3. 16

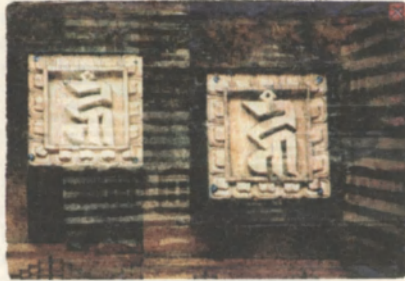
19 Апулей. Золотий осьол. 10. 3

- 20 М. Монтень. Опити. Т. 1. 1. 14
- 21 Ленін. Повн. собр. соч. Т. 1 С. 440
- 22 Г. Ф. Гегель. Енциклопедія філософських наук. Наука логіки. 35
- 23 Г. Ф. Гегель. Філософія права. 15
- 24 П. В'яземський. К друз'ям. С. 17
- 25 К. Віланд. Історія абдерітов 3. 11
- 26 Чжуан-цзи. Вещі вне нас. Р. 2
- 27 Ф. Бекон. О достоїнстві і приумноженні наук. Р. 2 С. 4
- 28 Д. Берклі. Трактат о принципах чоловічеського знання. Преді-
словіє. С. 24
- 29 Ш. Монтеск'є. О духові заонов. 22. 3
- 30 К. Маркс, Ф. Енгельс. Соч. Т. 25. Ч. 2 С. 384.
- 31 Г. Ф. Гегель. Феноменологія духа. Предісловіє до 2-го іздания.,
Д. Берклі. Трактат о принципах чоловічеського знання. Предісловіє.
- 32 А. Герцен. Письма о ізученії природи. 2
- 33 В. Одоєвський. Руські ночі. С. 6
- 34 Г. Гейне. К історії релігії і філософії в Германії. С. 587
- 35 Ціцерон. Академічеські воприси. 2. 29
- 36 О.Бальзак. Утерянї ілюзії. Ч.3
- 37 Дхаммапада. С.100., В. Одоєвський. Руські ночі. Епілог.
- 38 Б. Спіноза. Етика.
- 39 А. Бергсон. Творчеська еволюція. С.4
- 40 В. Белінскій. Ответ москвитянину
- 41 Євангеліє од Іоанна. 1. 3
- 42 Марк Аврелій. Наєдінє зі собою. 2. 13
- 43 У. Уйтмен. Пєсня о собі
- 44 І. В. Гете Годи учоби Вільгельма Мейстера. 5. 1
- 45 А. Шопєнгауєр. Афоризми житєйской мудрості. С. 37
- 46 Б. Спіноза. Етика. Р. 1
- 47 Августин. О градї Божім. 12. 15
- 48 Г. Башляр. Введеніє в біблію Шагала. С. 68
- 49 Горацій. Наука поезії. 409 сл
- 50 Вольтєр. Статї із філософського словаря. Воображеніє
- 51 А. Франс. Виступленіє в гражданському театрі. 13 апреля 1890
года
- 52 Ніколай Кузанський. Об учоном незнанії. 2. 5
- 53 І. В. Гете. Введеніє в «Пропілеї»
- 54 Г. Гейне. Хранцузькі діла. 4
- 55 Стєндаль. Письма про Гайдна
- 56 Дж. Бруно. О безмірном і неісчислімих. 8. 10.

Постскрипт

ІСТОРІЯ АБЕТКИ в апокрифі про ягоду

Я+GOD=A
Мирослав Ягода

Спочатку не було **Я**. І **Я** не було ні в кого. І ніхто ніким не був. Бо не був ким хто.

І сталося так:

Із першим світанком з'**Я**вився хрест, і стало можливим додавати.

Із другим світанком з'**Я**вилася рівність, і можна було порівнювати.

Із третьою з'**Я**вою з'**Я**вилосся **Я**, і всього стало по трое. І почалася абетка.

$\text{Я} + \text{GOD} = \text{А}$ $\text{А} + \text{GOD} = \text{Б}$ $\text{Б} + \text{GOD} = \text{В}$ $\text{В} + \text{GOD} = \text{Г}$ $\text{Г} + \text{GOD} = \text{Д}$ $\text{Д} + \text{GOD} = \text{Е}$ $\text{Е} + \text{GOD} = \text{Є}$ $\text{Є} + \text{GOD} = \text{Ж}$ $\text{Ж} + \text{GOD} = \text{З}$ $\text{З} + \text{GOD} = \text{И}$ $\text{И} + \text{GOD} = \text{І}$ $\text{І} + \text{GOD} = \text{Ї}$ $\text{Ї} + \text{GOD} = \text{Й}$ $\text{Й} + \text{GOD} = \text{К}$ $\text{К} + \text{GOD} = \text{Л}$ $\text{Л} + \text{GOD} = \text{М}$ $\text{М} + \text{GOD} = \text{Н}$ $\text{Н} + \text{GOD} = \text{О}$ $\text{О} + \text{GOD} = \text{П}$ $\text{П} + \text{GOD} = \text{Р}$ $\text{Р} + \text{GOD} = \text{С}$ $\text{С} + \text{GOD} = \text{Т}$ $\text{Т} + \text{GOD} = \text{У}$ $\text{У} + \text{GOD} = \text{Ф}$ $\text{Ф} + \text{GOD} = \text{Х}$ $\text{Х} + \text{GOD} = \text{Ц}$ $\text{Ц} + \text{GOD} = \text{Ш}$ $\text{Ш} + \text{GOD} = \text{Щ}$ $\text{Щ} + \text{GOD} = \text{Ю}$ $\text{Ю} + \text{GOD} = \text{Я}$

І вже ніхто не міг нічого до **Я** ані додати, ані від **Я** відняти, якщо **Я** не знав свого **Я**.

І відтоді роки проходять, а роди відходять, а ріки не витікають, і все повертається «на круги сво**Я**». І ніхто не може зазирнути за край **Я**, бо на ньому закінчуються літери і починаються знаки, подібні на той, що завершує слово **Амінь**.

Юрко Іздрик. Флешка-2GB – К.: Грані-Т, 2009. – 248 с.
(Серія «De profundis»)

Автор тексту і графіки Юрко Іздрик
Дизайн Антон Клочко
Верстка Марина Клочко
Літературний редактор Богдана Матіяш
Коректор Олександр Безверхий
Технічний редактор Олександр Гончар
Відповідальний редактор Олена Мовчан

Підписано до друку 03.03.2009 р.
Формат 70x100/32. Папір офсетний.
Гарнітура Neiiios. Друк офсетний. Ум.-друк. арк. 10.
Наклад 3000 прим.
Зам. № 9-91

Видавництво «Грані-Т»
Україна 02140, м. Київ, вул. Бориса Гмирі, 2, офіс 10
тел. факс.: 8 (044) 200-12-57 (58, 59),
8 (044) 227-80-43, 8 (044) 353-60-69
Відділ збуту: 8(044) 209-16-42, 8 (044) 592-28-27,
ph.grani@gmail.com
www.grani-t.com.ua

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ДК № 2453 від 27.03.2006 р.

Видруковано у ВАТ «Поліграфкнига»,
корпоративне підприємство ДАК «Укрвидавполіграфія»
03057, Київ-57, вул. Довженка, 3.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 3089 від 23.01.2008 р.

[...] «Флешка» – найпрозоріша книжка найточнішого Іздрика. Вона є підбіркою «есеїв, шкців та колажів Юрія Іздрика, вперше зібраних під однією обкладинкою» (сама обкладинка теж є бездоганним шкцом і колажем того ж Іздрика).

Ця підбірка може сприйнятися як довгоочікувана сатисфакція всіма, кому Іздрик здається цікавим і симпатичним, а його проза надто складною. Всі ці тексти писані на замовлення різних видань, тому авторові йшлося передовсім про те, щоби його думки були зрозумілими.

Однак простота викладу ніяк не зашкодила тим якостям його прози, які роблять Іздрика великим письменником, – чутливій спостережливості, парадоксальному мисленню, баченню тенденцій ще у зародку, феноменальному мовотворенню. Реалізм Іздрикової літератури полягає у реалізмі мовних конструкцій. Він розуміє, що проза – це не те, про що говориться, а те, як про щось сказано. [...]

Тарас Прохасько

